

3038 укр ЧИШИН

Н. КОГУСЬКА

НАРИСИ З ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ

ESSAYS
FROM THE HISTORY
OF UKRAINIAN
CULTURE

**НАРИСИ З ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

ESSAYS FROM THE HISTORY OF UKRAINIAN CULTURE

BOOK ONE

Dr. Savelia Stechishin

PROMINENT FIGURES IN THE HISTORY OF UKRAINE

* * *

Natalia Kohuska

SELECTED LUMINARIES OF UKRAINIAN LITERATURE

Published by the
UKRAINIAN WOMEN'S ASSOCIATION OF CANADA
NATALIA KOBRYNSKA FOUNDATION

EDMONTON

1984

НАРИСИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

КНИЖКА ПЕРША

Д-р Савеля Стечишин

ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

* * *

Натапія Когуська

**ВИДАТНІ ПОСТАТІ В УКРАЇНСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ**

Видання Союзу Українок Канади з Фундації
ім. Наталії Кобринської з допомогою
Шевченківської Фундації

**ЕДМОНТОН
1984**

Обкладинка — Марійки Сокульської

Мовний редактор — Д-р Юрій Мулик-Луцик

Переклали на англійську мову:

ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ —

Д-р Оріся Фербей

• • •

ВИДАТНІ ПОСТАТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ —

Леона Фарина-Бриджес

Англ. 2

№ 817110

У 100-РІЧЧЯ ЖІНОЧОГО РУХУ
ЙОГО ПІОНЕРКАМ
В УКРАЇНІ Й У ВСЬОМУ СВІТІ

присвячує

СОЮЗ УКРАЇНОК КАНАДИ

PROMINENT FIGURES IN THE HISTORY OF UKRAINE

Translated by Dr. Orysia Ferby

* * *

SELECTED LUMINARIES OF UKRAINIAN LITERATURE

Translated by Leona Faryna-Bridges

Copyright 1984

Ukrainian Women's Ass'n of Canada

СЛОВО ВІД ВИДАВНИЦТВА

Упродовж своєї півстолітньої історії, організація Союзу Українок Канади присвячувала велику частину своєї праці культ-освітній і релігійно-виховній діялнкам. Особливу увагу звертала організація на постагання відповідної підружної лектури, яка відповідала б програмі праці зленства по відділах. Для цього навіть створено у 1954 році видавничий фонд п.н. Фундація ім. Наталії Кобринської.

Напередодні свого 50-річчя, бажаючи відзначити свій золотий ювілей якоюсь окремою тривалою пам'яткою, Централь Союзу Українок Канади в Едмонтоні запланувала проєкт видання двомовного довідника з ділянок української культури і цей проєкт одобрив Крайвий З'їзд Союзу Українок в 1977 році. Завданням такого двомовного видання було б поширювати знання про українську культуру, а головно про її творців: мистців, письменників, композиторів, про наші релігійні свята та традиції, історію та багато інших ділянок? Для опрацювання цих матеріалів Централь запросила різних авторів.

У процесі опрацювання замовлених тем, деякі автори написали обширно свої праці, залежно від теми, бажаючи покрити бодай головніше, що й дало призику змінити переісний плян проєкту з довідника на збірник під назвою „Нариси з історії української культури“, що по'являється тепер у комплекті трьох книжок: I. „Видатні постаті в історії України“ — Савеля Стегишин, і „Видатні постаті в українській літературі“ — Н. Когуської, II. „Українські композитори“ — С. Яременко, і „Театральне мистецтво“ — В. Ревуцький, III. „Образотворче мистецтво“ — I. Кейван. Все це друкується мовами — українською і англійською.

Ініціатива цих збірних праць належить Анастасії Шемелюк-Радомській, тодішній голові Союзу Українок Канади та культ-освітній референтці Надії Грінзенко-Жмурко. Вони присвятили цьому проєктові багато часу і пра-

ці, позавши ще в 1976 році. Переклади з української на англійську мову робили Леона Фрина-Бриджес і д-р Оріся Фербей. Мовну редакцію робив проф. Ю. Мулик-Луцник. Передрук всіх матеріалів англомовної частини зробила Наталка Фарина, заступниця голови Союзу Українок Канади.

Центрاليا Союзу Українок Канади складає щирю подяку Анастасії Шемелюк-Радомській і Надії Грінзенко-Жмурко за їх ініціативу, організацію і контакти з авторами, видавництвом та іншу працю, пов'язану з цим виданням, Наталці Фарині за передрук англомовних текстів.

Зокрема складаємо щирю подяку Шевченківській Фундації КУК за дотацію на це видання в сумі \$1000.00.

Видаючи цю працю віримо, що зленство Союзу Українок у відділах щиро повітає це двомовне видання, яке має служити нам для поширення знання про нашу культуру, як вдома, так і в організації, на курсах наших інституцій та школах українознавства.

АННА ЗВОЗДЕЦЬКА,
голова Союзу Українок Канади

ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Олег Віщий

(879—914)

Давня українська держава, Київська Русь, започаткувалася в Києві, в найстаршому місті східньої Європи. Київ постав над Дніпром — над рікою, яка в давніх часах була головним торговельним шляхом України. Про перших українських князів — Рюрика, Аскольда й Дира — історія подає дуже скупі й непевні відомості.

Першим історичним князем — володарем, про якого збереглися в народі пісні, перекази й оповідання, а також і літописні записки — був Олег, свояк Рюрика. Олег 882 року здобув Київ (у легендах сказано, що він убив князів Аскольда й Дира) й назвав його „матір'ю городів руських". Опанувавши Київ і навколишні (полянські) землі, він завоював інші племена й наложив на них данину. Під його владою були також землі білоруські й деякі з тих північних земель, на яких згодом постала Московщина. Володарі цих земель платили йому данину. За його часу розвинулося хліборобство, скотарство торгівля й був загальний добробут. Київ став торговельним і політичним осередком. Наші предки торгували переважно з Грецією.

Олегів похід на Царгород, столицю тодішньої Греції, закінчився його перемогою над греками. У давніх літописах засвідчений його договір з греками (911 р.), яким він забезпечує своїй державі значні торговельні права. Це був перший писаний договір України з іншою державою. Ті подрібні дані, що в ньому засвідчені, зокрема важливі для дослідів старого руського права. У літописі записано, що після заключення договору з греками Олег повісив свій щит на воротах Царгороду як знак своєї перемоги. Цим договором були встановлені мирні взаємовідносини між Києвом і Візантією.

Ходив Олег походом 913 року на землі над Каспійським морем і там його військо грабувало південне побережжя, де були багаті міста. Але коли військо Олега верталося додому, хозарське військо зробило засідку й погромило його.

Олег був енергійним, сміливим і розумним володарем. Наші предки створили про нього чимало пісень і легенд, в яких він зображений як герой великих подвигів. Народ у своїй уяві представив його як віщуна й чудодія, що міг творити надприродні діла, й передбачувати майбутність, і тому й називали його віщим. Навіть і смерть його оповита легендою.

Одна з легенд каже, що віщун остеріг Олега, що смерть його чекає від його улюбленого коня. Олег, подумавши, сказав, що більше не буде на ньому їздити, і звелів конюхам доглядати коня. Минули роки, він пригадав собі слова віщуна, і запитав, де його кінь. Конюх відповів, що цей кінь уже давно здох. Олег з насміхом сказав, що слова віщуна не справдилися. І ось поїхав він на поле подивитися на кості цього коня. Побачивши конячого кістяка, він наступив ногою на череп, промовивши: „Чи не від тебе я мав померти?“ Та раптом з черепа цього кістяка виповзла гадюка, вкусила князя в ногу, і він занедужав та й помер.

Ігор

(914—945)

Наслідником князя Олега був Ігор, син Рюрика. У перших роках свого княження в Києві він продовжував політику об'єднування слов'янських племен усього сходу Європи в одну державу. Підбиті ним племена ставали його підданими й платили йому данину, а ними правили підвладні йому удільні (місцеві) князі. Україна-Русь уже тоді поширилася на великі простори, і звертала на себе увагу володарів інших держав Європи.

Договір Олега з Візантією по кількох роках був уневажнений греками. І саме тому Ігор 941 року вирушив походом на Царгород, але там він зазнав великої пораз-

ки. Греки несподівано заскочили його військо, попалили його човни й змусили його до відступу.

Ігор звідти подався до Озівського моря, а на своєму шляху грабував побережжя Малої Азії. Але тут також йому не пощастило. Греки напали на нього й перемогли його військо, що було втомлене далеким походом.

Ігор уклав новий мировий договір з Візантією, але він був гірший від Олегового договору. Греки, перемігши Ігоря, використали своє становище й значно обмежили права українських купців. Ігор, крім цього, зобов'язався не нападати на грецькі колонії в Криму. У цьому договорі вже згадуються християни — піддані Ігоря; згадується там і церква св. Іллі в Києві, де українці-християни склали присягу.

Щасливішим був похід Ігоря (944 р.) на Закавказзя й на побережжя Каспійського моря. Метою цього походу було намагання відкрити новий торговельний шлях для українських купців в азійські країни — головно до персів та арабів. Ігор повернувся (945 року) з цього походу з великою здобиччю. Ці нові військові подвиги Ігоря прославили його серед тамтешніх народів. Про нього там склали фантастичні оповідання, легенди, пісні. Славний перський поет Нізамі в XII столітті написав казкову поему про цей Ігорів похід. Цей поет фантазує, що, мовляв, і сам могутній грецький володар Олександр Великий брав участь у боях проти Ігоря. Україна-Русь унаслідок цього походу опанувала арабську землю Карабаг і оволоділа важливим торговельним містом Берда.

Торговельні й мілітарні контакти з Візантією відкрили візантійській культурі й християнству шлях в Україну-Русь. Християнство ще до часів Володимира Великого почало проникати в Україну. І так, наприклад, княгиня Ольга, жінка Ігоря й бабка Володимира Великого, була християнкою.

Але спокою в державі тоді не було. Приборкані київськими князями племена бунтувалися, не могли забути своєї втраченої самостійності, і не хотіли платити данини. Розмір данини був необмежений; київські князі збирали данини стільки, скільки їм удавалося зібрати. Найбільший спротив Ігореві чинили уличі й деревляни. Ігор три роки воював з уличами, але вони не піддавалися йому. Коли ж

нарешті він переміг їх, то відразу взяв з них велику данину. А потім знову пішов по додаткову данину. Почувши, що Ігор знову йде по данину, деревляни скликали віче (раду) з своїм князем Малом й остерегли Ігоря, щоб він спинився. Але Ігор не послухав і почав збирати данину. Тоді деревляни засідкою схопили Ігоря, нагнули дві деревини, прив'язали його до них за ноги, а потім пустили; деревини розігнулися й роздерли Ігоря.

Ольга

(945—957)

По смерті князя Ігоря його дружина, княгиня Ольга, вступила на київський великокняжий престіл, бо її син Святослав тоді був ще малолітній. Уже сам той факт, що жінка стала в проводі держави, свідчить про те, якою високою була українська культура в тодішніх часах. Були там місцеві („удільні“) князі й могутні воеводи, які могли були захопити владу від жінки, але цього вони не робили. Авторитет Ольги мусів бути дуже великий, коли вона зуміла втримати свою владу в державі впродовж 20 років без жодної опозиції. Її сучасники казали, що вона була „мудріша від усіх людей“.

Ще за життя свого чоловіка, Ігоря, Ольга мала приватну власність — Вишгород і село Ольжичі. Літопис свідчить, що Ольга мала свого особистого посла, який брав участь у договорі її чоловіка, Ігоря, з греками. З того виходить, що рівень правного положення жінки в наших предків за княжої доби був досить високий.

Походження Ольги невідоме. Дослідники її біографії поставили кілька гіпотез: що вона донька князя Псковського; донька боярина; місцева селянка. Але більшість дослідників дотримується такого припущення, що вона була родом з Києва.

Очоливши державу, Ольга була зобов'язана притримуватися встановлених традицією законів, а одним з них був обов'язок родини помститися за забитого її члена. Хоч це була стара поганська мораль, але в народі звичай

пiмсти за забитого вважався священним, i нiхто не смiв його порушувати. Навiть Ярослав Мудрий, вже за часiв християнства, не поважився касувати цього закону. Ольга виконала своє зобов'язання пiмсти за свого чоловіка жорстокими i хитрими способами.

У нашому давньому лiтописi сказано, що деревляни, забивши Iгоря, вислали до Ольги послiв з пропозицією, щоб вона одружилася з їхнiм князем Малом. Ольга звелiла закопати цих послiв живцем у землю, а деревлян просила прислати нових послiв, яких вона на смерть спарила в парнi. Ольга потiм поiхала до деревлян i справила там тризну на могилi свого чоловіка. А коли деревляни попилися, дружинники Ольги повбивали їх. Але цим ще не закінчилася її пiмста. Вона пішла походом на деревлянську землю й наказала все нищити, людей бити, iнших брати в неволю, i накладала на деревлян данину ще бiльшу, нiж була вона за часiв Iгоря. Вона хитрощами здобула деревлянське мiсто Iскорость, яке довго не хотiло здаватися їй. Ольга зажадала від деревлян лиш маленької данини: по три голуби й три горобцi від кожного дому. Отримавши від деревлян ці птахи, Ольга звелiла поприв'язувати їм до нiжок горiючий труп; полетiли вони під свої стрiхи й підпалили це мiсто. Згiдно з тодiшнiми звичаєвими законами, Ольга таким чином сповнила свій священний обов'язок вдови по вбитому чоловікови, i в народнiй пам'ятi вона стала зразком вiрної й мудрої жiнки.

Під час княження Ольги в Українi-Русi не було нi воєн, нi повстань. Вона вiдвiдувала рiзнi мiсцевостi, встановляла норми i розподiл данини, видiляла терени на ловища, впорядковувала адмiнiстрацiю й державнi прибутки.

Ольга нав'язала дипломатичнi взаємини з вiзантiйським iмператором Констянтином Порфирородним (Багрянородним) та з нiмецьким iмператором Оттоном I Великим. Це були володарi найбільших держав Європи.

Ольга охрестилася 955 р. У хрещеннi її називали Оленою. Церква оцiнила її намагання поширити християнство в Українi, i тому визнала її святою.

Святослав Хоробрий

(957—972)

Син Ольги й Ігоря, Святослав, воював усе своє життя. Це був типовий варязький вікінг-завойовник. Сміливий і непосидючий, лицарської вдачі, він усе життя своє провів у війнах та походах, у здобуванні нових земель і нових торговельних шляхів та ринків. Своєю постаттю та обличчям — таким, яким його змалювали візантійці — Святослав усім своїм виглядом нагадує запорожців.

Він завершив акцію об'єднування східньослов'янських племен в одну державу й поширив свою владу навіть на фінські племена, напав і на болгар (один з азійських народів над Волгою) й зруйнував їх столицю Болгар. Потім пішов він походом на велику державу хозар, та зруйнував їхні головні міста над Доном і при усті Волги. І після того безпосередній шлях на Схід був йому вже відкритий; можна було вести з цими народами торгівлю без чужого посередництва, бо ж хозарська держава під Святославовими ударами вже впала.

Дунайські болгари за того часу становили собою могутню державу й були вони постійною загрозою для Візантії. І тому Візантія 968 р. покликала Святослава собі на допомогу в боротьбі з болгарами. Святослав напав на болгар, переміг їх, осівся в їхньому місті Переяславці (Преслав), та вже й не хотів вертатися до Києва. Україна-Русь тепер простягалася від гирла (устя) Дунаю аж до гирла Волги.

Україні-Русі за того часу почали загрожувати печеніги, кочовий народ тюркського походження. Це змусило Святослава вернутися з завойованої ним Болгарії до Києва. Прогнавши печенігів, Святослав подався назад до Болгарії. Літопис переказує таку його заяву: „Хочу жити над Дунаєм. Тут середина моєї землі, сюди звозиться всяке добро: від греків — шовкову матерію, золото, вино й усякі овочі; від чехів та угрів — срібло й коні; з Русі йдуть міхи, віск, мед і невільники”.

Успіхи Святослава в завойованні різних країн затримали Візантію, бо такий сусід був небезпечним для неї. Греки зібрали величезне військо й напали на Святослава. Почалася завзята боротьба. Грецький історик свід-

чить, що між вояками Святослава було багато воїнів-жінок, і що билися вони завзятіше за мужчин. Але греки таки перемогли, і Святослав був змушений покинути Болгарію. Коли він з військом вертався до Києва, на нього напали печеніги, і Святослав загинув у цій боротьбі. Переказ каже, що печенізький ватажок зробив собі чашу з Святославового черепа, обкував її золотом і пив з неї вино на бенкетах.

Святослав залишив 3-ох синів: Ярополка в Києві, Олега в деревлян і Володимира в Новгороді (Великому).

Володимир Великий

(980—1015)

Володимир, син Святослава, об'єднав під своєю владою всі ті землі, де княжили його брати. Хоч Україна-Русь тоді була вже великою державою, Володимир ще далі поширював її на заході й на півночі. Він зайняв Полоцьк, убив князя Рогволода, а доньку його Рогніду взяв собі за жінку. На заході Україна-Русь включала Холмщину, Галичину, Волинь і Перемишлянщину. Володимир поширив границі своєї імперії й на півночі, де жили фінські племена. (Тепер це північна частина Росії). І на завойовані фінські землі почали переселюватися слов'янські племена. Україна-Русь тоді охоплювала велетенські території — від Фінської затоки до Озівського моря й від устя Камі до Карпат. Сини Володимира (в нього було їх 12 від кількох жінок) були його намісниками в різних волостях (удільних князівствах). Це започаткувало собою династичну ідею про „спільне добро" Володимирового роду в Київській державі. А ця феодальна ідея вплинула на збереження державної єдності України-Руси.

Найважливішою подією за князювання Володимира було хрещення Руси (988 р.) й надання християнству статусу єдиної державної релігії.

Щоправда, християнство почало ширитися в Україні-Русі ще далеко перед 988 роком — почерез торгівлю, війни, мандрівників. Український літописець Нестор (з початків XII століття) зберіг легенду про проповідування

апостола Андрея Первозванного на Київських горах над Дніпром. Український народ дуже шанує пам'ять свого апостола. Деякі перекази кажуть, що ще за часів князя Аскольда — далеко перед князюванням Володимира — в Києві відбулося масове хрещення населення. Брати Кирило й Мефодій, визначні візантійські богослови-місіонери, проповідували в Криму в роках 860-62. Вони створили найстаршу слов'янську систему письма — глаголицю, на підставі стародавнього грецького письма. Вони перекладали на староцерковно-слов'янську мову церковні книги. Тому немає сумніву, що християнська віра ще в IX столітті почала ширитися по головних містах України.

Літопис свідчить, що за часів Володимира до Києва приходили місіонери з різних країн і кожен пробував навертати його на свою віру: волзькі болгари — на мусульманську, хозари — на жидівську (юдаїзм), німці — на християнство в римському обряді, греки — на християнство в візантійському обряді. Володимир вислав своїх послів у різні країни розвідати й на місці побачити чия віра краща. Послам найбільше сподобалася віра в Греції. Але Володимир не хотів упокорюватися перед греками, не хотів просити, щоб вони вислали до Києва своїх духовних. Отож він пішов походом на грецьке місто Корсунь (Херсонес), здобув його й поставив умову миру: щоб грецька царівна одружилася з ним, а тоді він замиритися з Візантією, і тільки під такою умовою він охреститься. Охрестився він і одружився з грецькою царівною, але не відомо де. У хрещенні його назвали Васи́лієм.

988 року, за наказом Володимира, урочисто охрещено населення Києва, а за ним охрестилися люди в інших містах України.

З християнством ширилася в Україні освіта, розвинулося мистецтво, особливо церковне, побудовано багато церков, а бані деяких з них були покриті золотом, тому то й Київ називався „Золотоверхим”.

Тоді почали карбувати монети, на яких зображено тризуб з хрестом, що був державним гербом за князя Володимира.

Подруживши своїх дітей з королівськими родами Європи, Володимир нав'язав ближчі взаємини з могутніми володарями тодішнього часу. Україна-Русь тоді зазнала

великої слави. Про Київ писали, що це найбільше місто в Європі, і в ньому є 400 церков та 8 ринків.

Володимир був здібним і сильним володарем. Він сильно скріпив Україну-Русь, що почала тоді славитися в усій Європі. Тому історія назвала Володимира Великим, а Православна Церква за його заслуги для християнства визнала його святим.

Володимир помер 1015 року.

Ярослав Мудрий

(1015—1054)

По смерті Володимира його сини почали між собою боротьбу за владу в Києві. Святополк убив своїх братів, Гліба й Бориса, щоб таким чином посісти княжий престіл у Києві. Проти нього виступив наймолодший син Володимира, Ярослав, і він здобув Київ. Святополк утік у Польщу й там помер.

Ярослав поділився владою в Київській державі з братом Мстиславом, призначивши йому землі на схід від Дніпра по Кавказ, а місто Чернігів стало його столицею. Обидва брати жили в мирі й допомагали один одному. Мстислав помер 1034 року. Ярослав, ставши єдиним володарем, зібрав під своєю владою всі теперішні українські землі, включно з Закарпаттям, а також землі теперішньої Білоруси й європейської частини Росії, що тоді належали до України. Він відібрав загарбані Польщею червенські міста і назад прилучив їх до Київської держави. У Галичині заснував він місто Ярослав над р. Сяном. На півночі він поширив границі своєї держави аж до Балтики.

На сході України-Руси кочувала печенізька орда, що ставала щораз грізнішим ворогом цієї імперії. На печенігів натискали турки й половці, і під їхнім натиском печеніги 1036 р. великою силою вдерлися до Києва. Цей бій закінчився поразкою печенігів, що з Києва подалися за Дунай. З того часу про них не було вже жодної чутки.

Зібравши всі батьківські землі, Ярослав став могутнім володарем в Європі. Він був у близьких взаєминах з багатьма європейськими державами, а положення своєї

держави він, крім цього, скріпив ще й шляхом подружніх зв'язків своїх дітей з королівськими родами Європи. Сам він був одружений з донькою шведського короля Оляфа, Інгердою. Дочку Єлисавету він віддав за норвезького короля Гарольда, другу дочку, Анну, — за французького короля Генрика I. Його рідна сестра Преслава була замужем за польським королем Казимиром, а одна з його дочок була дружиною угорського короля Андрія. Два сини Ярослава були одружені з німецькими князівнями. Тому то історики прозвали Ярослава „тестем Європи”.

Ярослав дбав про поширення освіти й культури, будував церкви й монастирі, між якими першою була Києво-Печерська Лавра. У монастирах ченці (монахи) перекладали грецькі церковні книги на церковно-слов'янську мову, писали літописи (хроніки) й навчали людей письма, співу та іконописання. Печерська Лавра дала великий вклад у розвиток української культури. 1051 року Ярослав скликав собор українських єпископів, на якому вперше обрали митрополитом українця — визначного богослова, письменника й проповідника Іларіона. В Україні-Русі з того часу вже дедалі частіше вибирали українців, а не греків, на становище митрополитів.

Ярослав поліпшив державний устрій, увів кращі закони й порядки. За його князювання були давні українські звичаєві закони, що були видані під назвою „Руська правда”. Ці закони на довгий час стали в Україні основою законодавства.

Ярослав ще за свого життя поділив державу між п'ятьма синами на окремі князівства, віддавши Київ найстаршому з них — Із'яславові і звелів, щоб усі брати слухали його, немов батька. На випадок смерті старшого брата, престолонаслідником у Києві мав бути не його син, а брат, і щоб таким способом брати по старшинству княжили в Києві. Але між братами настала незгода, бо кожного з них вабив київський великокняжий престіл.

Ярослав помер 1054 р. — на 75 році життя. Похоронили його в Софійському соборі в Києві, де в мармуровій домовині тлінні останки його й досі зберігаються.

В історії Ярослав відомий як Ярослав Мудрий.

Володимир Мономах

(1113—1125)

Боротьба між князями, спадкоємцями Ярослава Мудрого, за владу в Києві ослабила авторитет великого князя України-Руси. Тоді довелося скликати княжі з'їзди й спільно вирішувати державні справи. Розрухи серед населення заставили боярську верхівку запросити Володимира Мономаха (що був сином князя Всеволода Ярославича й візантійської княжни з родини імператора Мономаха) князувати в Києві, — не зважаючи на те, що це суперечило постанові княжого з'їзду, силою якої кожен удільний князь мав право самостійно правити своєю батьківщиною. (За життя свого батька, Всеволода Ярославича, Володимир Мономах княжив був у Смоленську й Чернігові).

Володимир Мономах був хоробрим вояком, енергійним і справедливим володарем. Його авторитет усі шанували і він втішався великою популярністю серед народу. Умів він і сильною рукою держати підвладних (удільних) князів у послузі. Але перш за все він старався поширити і зміцнити свою державу. Під його владою були майже всі землі теперішньої України, а також землі теперішньої Білоруси та європейської частини сучасної Росії.

Він бажав поширити кордони своєї держави аж поза Дунай, але це йому не вдалося. За його часів на Україну-Русь напала половецька орда. Ця війна тривала кілька років. Володимир Мономах, спільно з удільними князями, пішов походом на половців, розгромив їхню орду та відсунув їх до Закавказзя.

Доба Володимира Великого й Володимира Мономаха була добою могутності української держави. Володимир Мономах зумів виробити собі престиж і в інших державах і нав'язати широкі династичні зв'язки з володарями західних держав Європи. Через його одруження з англійською королівною Гідою збільшився вплив англійців в Україну. Одну з дочок він одружив з шведським князем, другу — з данським, третю — з візантійським. Славний данський король Вальдемар був його внуком і він був названий іменем свого діда. По матері він був споріднений

з візантійським імператором Констянтином з Мономахів. Літопис каже, що імператор Констянтин прислав Володимирові Мономахові царські клейноди: вінець із кованого золота з дорогими самоцвітами і хрестом зверху. Цей вінець (корону) назвали шапкою Мономаха, яку згодом присвоїла собі Москва і вона зберігається там у музеї.

Провів Володимир Мономах фінансову реформу, а зокрема встановив прибуткові відсотки від позичок, і ці закони він включив у „Руську правду”. Був він і письменником. Приблизно коло 1117 року він написав „Поучення дітям” — твір високої літературної вартости. У цьому творі він так навчає своїх дітей:

„Не дозволяйте сильним нищити слабших. Самі розсудіть справу вдовиці. Не вбивайте ні винного, ні невинного, навіть коли заслужить на смерть, не губіть душі людини. Переїздячи своїми землями, не дозволяйте службі кривдити ні своїх, ні чужих, ні в селах, ні на полях, щоб вас не проклинали. Де пристанете, напійте й нагодуйте вбогого, особливо ж уважайте на чужинців, звідкіля б вони не прийшли, малий, чи великий, чи в посольстві... Навідайте хворого, проведіть покійника, не минайте людини, не привітавшись і не сказавши доброго слова. Старих шануйте, як батьків, молодих, як братів. Удома не ліпуйтеся, але всього догляньте. На війні не здавайтесь на воеводів... Зброї не скидайте з себе швидко, не розглянувшись навколо, бо через неувагу людина гине несподівано. Любіть своїх жінок...” Далі Володимир Мономах подає про себе біографічні відомості.

Помер Володимир Мономах в травні 1125 року на 73 році свого життя. Похоронили його в церкві св. Софії в Києві. А по його смерті літописець писав, що „весь народ плакав за ним, немов діти за батьком чи матір'ю”, бо ж „він освітив Руську землю, пускаючи проміння, як сонце”, і „слава про нього пройшла по всіх краях, особливо був він страшний для поган” (половців).

Роман

(1199—1205)

Останнім могутнім київським князем був Мстислав I, син Володимира Мономаха. А по його смерті почалася боротьба князів за київський престіл. Суздальський князь Андрій Боголюбський напав на Київ 1169 року, зруйнував його і забрав коштовні речі до свого міста Володимира на рікою Клязьмою. І Київ після того дуже ослаб. Постійні напади половців і татар у роках 1223-1240 не дозволяли Україні-Русі спокійно розвиватися. Київ був спустошений, і він утратив своє значення як торговельний і церковний осередок.

Західня Україна (тобто Волинь і Галичина) не зазнала такої руїни від диких степових орд, якої зазнала Східня Україна. Волинь і Галичина, звичайно були пов'язані з Києвом, але згодом вони стали незалежними князівствами. Коли Київ унаслідок княжих усобиць (боротьби) втратив своє політичне значення, центр української державности пересунувся на землі Західньої України. Волинський князь Роман, син волинського кн. Мстислава Із'яславича й дочки польського князя Болеслава, об'єднав 1199 року Галичину з Волинню в одне могутнє Галицько-Волинське князівство.

Роман був добрим політиком, знаменитим полководцем і рішучим володарем. Бояр-ворохобників він приборкав, і управляв державою сам, без бояр. Роман допомагав селянам і користувався великою підтримкою міщанства. Здобувши Київ, він створив велику державу із столицею в місті Володимирі на Волині. Роман воював з половцями і 1203 року розгромив їх. Це була остання війна України-Руси з ними; половці після того більше не появлялися на кордонах України-Руси.

Роман відхилив пропозицію папи прийняти римо-католицьку віру, яку Рим намагався поширити на Україну. Тому що Роман об'єднав більшість українських земель, його називали „самодержцем усієї Руси”.

Роман поляг у бою з поляками 1205 року під Завихостом над Сяном. Залишив він двох малолітніх синів — Данила й Василька.

Данило Романович Галицький

(1205—1264)

По смерті князя Романа в Галицько-Волинському князівстві почали верховодити могутні боярські роди, і дружина Романа з двома малолітніми синами, Данилом і Васильком, мусіла втікти в Угорщину, а згодом переїхала на Волинь. Боротьба за галицько-волинський престіл тривала 40 років. Угорщина й Польща користали з цієї нагоди, і втручати в справи Галичини.

Князь Данило Романович, ставши в провіді батьківщини, прогнав з Галичини польських і угорських наїздників і приборкав непокірних галицьких бояр, які по смерті князя Романа становили собою велику силу. Данило об'єднав землі південно-західньої Русі, 1227 року оволодів Волинню, 1238 р. відвоював Галичину, а 1239 р. зайняв Київ. Року 1245-го він розгромив польсько-угорські війська, які намагалися захопити Галичину. Майже вся Україна опинилася під його владою. Данило в цій боротьбі спирався на допомогу прихильного йому міщанства.

Ледве скінчилася боротьба за галицько-волинський княжий престіл, як ось появилася нова загроза — наїзд татар на Україну. Татарська орда 1240 року з'явилася під Києвом і зруйнувала його. Звідти велика сила татар рушила на Волинь та Галичину й там знищила княжі столиці — Галич і Володимир (Волинський).

Данило надіявся на допомогу інших християнських держав Європи й укладав собі пляни великого походу (за допомогою папи) проти татарської орди; тому він навіть прийняв від папи королівську корону (1253 року). Його коронація відбулася в місті Дорогочині над Бугом. Але до хрестоносного походу не дійшло, бо європейські монархи тоді були розсварені одні з одними, то ж Данило порвав зв'язки з папою й боровся з татарами сам.

Данило 1254 р. відбив новий напад татар, але вони 1259 року пішли великим наступом під проводом свого нового воеводи й змусили Данила зруйнувати свої укріплення в Володимирі, Крем'янці, Луцьку і Львові. Був це для нього великий удар.

Данило був одним з найвидатніших володарів України. Він увійшов в історію як справедливий, благородний

і культурний правитель. За його князювання ширилася культура й освіта, розвинулися торгівля й ремесло, зросли церкви й монастирі. Він побудував нові міста — Холм, Львів та інші. Данило жив дружньо з своїм братом Васильком, князем Волині.

Помер Данило в своїм улюбленім Холмі 1264 року, і там його похоронили в церкві Богородиці, яку сам він збудував. Галицько-Волинський літописець так висловився про нього: „Цей Данило був другим по Соломоні“.

По смерті Данила його син Лев став володарем України.

Петро Могила

(1596 — 1647)

Петро Могила, визначний церковний і культурно-освітній діяч України першої половини XVII століття, син князя Валахії й Молдавії, споріднений з польськими й українськими магнатськими родами, був митрополитом Київським у роках 1633-1647. Петро Могила спочатку набув собі освіту в братській школі у Львові, а завершив її вищими студіями в кількох університетах у західніх країнах Європи. Молодим служив він у польському війську й брав участь у бою з турками під Хотиним 1621 року.

Петро Могила 1627 р. став архимандритом Києво-Печерської Лаври, а 1633 року — митрополитом Київським. Він захищав права Православної Церкви й добився в польського короля визнання законного статусу для Православної Церкви в Україні й Білорусі. У Церкві він завів порядок і дисципліну і подбав про необхідні церковні книги — требник, катехізис і т.п., і старався охопити своїми працями повну систему науки православної віри. Могила прихилив до себе симпатію всіх верств православних українців.

Могила розгорнув величезну культурно-освітню й церковну діяльність. Він реставрував Софійський собор і будинки Києво-Печерської Лаври та дбав про розвиток її друкарні. Року 1631-го П. Могила оснував вищу школу при Печерській Лаврі, а 1632 року злучив її з київською

братською школою й так постала в Києві Могилянська колегія, яку за часів гетьмана Івана Мазепи було підвищено до статусу академії, що стала найбільшим науковим осередком усієї східної Європи. З цієї академії вийшло багато славних людей, що розносили світло науки по всій Україні, Росії та по інших слов'янських країнах.

Петро Могила оснував школи в інших містах України, а також і в Ясах у Молдавії. Він на власний кошт вислав молодих здібних людей на студії в університетах та академіях Франції, Німеччини, Італії.

Своєю відданою працею в церковній і культурно-освітній ділянках Петро Могила перетворив Україну в духове світло всього слов'янського сходу й півдня Європи.

ПОЧАТОК ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ

Дмитро Вишневецький — Петро Конашевич Сагайдачний

Постійні напади татар на Україну обезсили її. Українська держава занепала, і її землі опинилися в державному складі Литви й Польщі, яка згодом зайняла всі українські землі.

Під Польщею частина української провідної верстви пішла в унію з Римом (у Бересті 1596 р.). Польща мала на меті окатоличити й спольщити українське населення. Але унія не здобула переваги в Україні, і більшість населення осталася при Православній Церкві. Унія поділила українців на два табори — православний та уніятський, між якими почалася велика й затяжна боротьба. А поляки казали, що таким чином вони „напустили русина на русина”.

Великі простори степової України на півдні були спустошені через постійні напади татар, і населення з них вибиралося. Але природні багатства цієї землі приваблювали смільчаків — уходників; вони йшли туди полювати на звірів, ловити рибу, збирати мед, а на зиму вони поверталися додому — до Києва, Канева, Черкас. У цих уходах вони постійно зустрічалися з татарами й воювали з ними. Тих смільчаків-уходників звали козаками. Вони стали дуже популярними як оборонці України. До них приставали сини селян, міщан, священників і шляхти, бо в народньому розумінні слово „козаки” означало найкращу лицарську молодь. Слово „козак” тюркське, — так називали варту, сторожу; татари називали козаками вільних, легко озброєних людей, що займалися війною.

Козацтво згодом розрослося в велику силу. Український князь Дмитро Вишневецький (відомий в народній пісні як Байда) об'єднав козацькі групи і 1552 року збудував твердиню на острові Хортиці над Дніпрі під назвою „Запорозька Січ”. Це був початок військової організації, яку очолював отаман. Першим відомим в історії козацьким отаманом був князь Дмитро Вишневецький. Запорожці човнами впливали на Чорне море, нападали

на турецькі міста та визволяли християн з турецької неволі. Їхні геройські подвиги в цих походах прославили їх у всьому тодішньому християнському світі.

Український шляхтич з Галичини Петро Конашевич Сагайдачний, вихованець православної Острожської Академії, переорганізував запорозьких козаків у здисципліновані полки, і він став у їх проводі як гетьман — найвищий старшина козацького війська. Сагайдачний переніс осідок гетьманів до Києва — старої столиці України. За ініціативою Сагайдачного й козацтва в Києві 1620 р. була відновлена православна ієрархія, що 1596 р. перестала існувати внаслідок Берестейської унії. Сагайдачний дбав про поширення освіти та підтримку Православної Церкви в Україні.

Сагайдачний здобув велику славу походами на татар і турків. Року 1616-го він здобув твердині Варну, Синоп і Кафу, визволивши велике число тих українців, що були забрані татарами й турками в ясир (полон). Року 1621-го Сагайдачний прийшов на допомогу полякам з своєю 40-тисячною армією, яка найбільше причинилася до розгрому турків під Хотином. Але сам він був поранений у боях, і помер 1622 р. Перед смертю він записав частину свого майна на школи київського і львівського церковних братств.

Сагайдачний був гетьманом вісім років (1614-1622). По собі він залишив славу розважного політика, що зумів перетворити козацтво в опору українського національного життя. У народі збереглася про нього пісня („Гей, на горі там жінці жнуть”); у ній він зображений як зразок лицаря-козака, життя якого — це постійні воєнні походи.

Богдан Хмельницький

(1648—1657)

Польща скоро забула про козацьку допомогу в її війні з турками, і знову почала гнобити українців в усіх відношеннях: національному, політичному, релігійному й соціальному. Польська шляхта й українські пани, які стали римо-католиками, заволоділи українськими землями й за-

вели кріпацтво (поневолення селянства). Унаслідок цього одне за одним вибухали українські повстання. Хто не хотів бути кріпаком, утікав на Запоріжжя. Польща збудувала могутню твердиню Кодак біля Дніпра й обсадила її сильною залогою, яка мала перехоплювати цих утікачів і стежити за рухом на Запорозькій Січі. Гетьман Іван Сулима зруйнував Кодак 1635 року, а це був виклик до війни Польщі з козаками. Велике невдоволення охопило широкі верстви українського народу, і треба було тільки малої іскри, щоб запалити вогонь повстання.

Козацький чигиринський сотник Богдан Хмельницький став у проводі першого українського всенароднього повстання (1648 року). Він народився 1596 року, а походив з шляхетсько-козацького роду. Хмельницького спонукало до війни з Польщею насильство польського шляхтича, старости Чаплінського, який забрав його хутір Суботів, знищив будинки, побив його сина й загрожував його життю. Хмельницький подався на Запорозьку Січ, організував там значну збройну силу і пішов війною на Польщу. Щоб збільшити свої сили, він заключив союз з кримським ханом (1648 року). Козаки вибрали Хмельницького гетьманом України.

Козацька армія під проводом Хмельницького розгромила польські сили під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями й Зборовом. Після того Польща була змушена заключити мир під Зборовом (19 серпня 1649 р.), умови якого були такі: автономія України, збільшення її постійного козацького війська до числа 40 тисяч вояків і обсадження всіх урядових становищ в Україні православними українцями.

Цей мир закінчився, „нічим“. Польща не хотіла погодитися на автономію України. Козацтво ж із свого боку було невдоволене, бо йому обмежували права. А селяни зворохобилися, бо вони мали назад повернутися в кріпацтво панів-рабовласників, які переважно були поляками. А до того ще й татари зрадили й забрали багато українців у полон.

Року 1651-го почався новий бій — під Берестечком на Волині. Козакам прийшли на поміч татари, але поляки підкупили їхнього хана, і татари зрадили козаків та взяли Хмельницького в полон. На його місце головним полководцем вибрали полковника Івана Богуна з титулом

заступника гетьмана. Бій під Берестечком козаки програли. Хмельницького татари випустили з полону, і він заключив з Польщею Білоцерківську угоду, умови якої для козаків були ще гірші ніж умови Зборівського договору. Хмельницький опинився в трудному положенні. Утомлений боротьбою, він почав оглядатися за союзником. Пляни союзу з Молдавією не вдалися, а татари стали по стороні Польщі. Не мавши іншого виходу із скрутного положення, він вирішив нав'язати зносини з Московією, які закінчилися Переяславським договором 1654 р. На основі цієї угоди "...Україна приймала протекторат московського царя, лишаючись надалі окремим державним організмом, зберігаючи свій соціально-політичний і церковний устрій, власну адміністрацію, військо, фінанси та право самостійного ведення дипломатичних зносин під контролем царського уряду. Козацьке військо визначене було на 60,000, при чому лишалися всі козацькі вольності і привілеї. Гетьмана обиралося вільними голосами і про вибори повідомляли Москву". (Енциклопедія Українознавства, Том II, ст. 448).

Союз з Московією показався невдалим для України. У Хмельницького був на думці тимчасовий політичний і мілітарний союз двох незалежних держав, щоб вести боротьбу проти спільних ворогів — Польщі й татар. Але цар не дотримався своїх зобов'язань, і почав уважати Україну за частину свого царства. Переяславська угода була великим історичним нещастям, бо вона стала початком поневолення України Московією.

Хмельницький бачив, що він не забезпечив Україні самоуправи, тому вирішив цей договір зірвати й шукати собі інших союзників. Він прагнув з'єднати всі українські землі й відродити державність України. Але він уже був тяжко хворий, і несподівана смерть (1657 року) не дозволила йому здійснити цих плянів.

Хмельницький був найбільшим гетьманом України. При допомозі козацької верстви й шляхти він з'єднав більшу частину українських земель і збудував велику державу, яка зайняла поважне місце в Європі. Він був добрим організатором, зручним політиком і розумним адміністратором.

Петро Дорошенко

(1665—1676)

По смерті Богдана Хмельницького в Україні настала доба, яку називають Руїною. На Правобережжі гетьманом став Павло Тетеря, а на Лівобережжі гетьманував Іван Брюховецький. Обидва ці гетьмани були людьми слабої волі. Брюховецький став на послуги Москви й почав нищити автономію України. Тетеря ж був знаряддям політики Польщі. (По двох роках він зрікся гетьманства). В Україні настала повна анархія. Поляки й татари на Правобережній Україні грабували й руйнували все, що тільки було можливо забрати чи знищити. Те саме чинили московські війська на Лівобережній Україні. Та ось 1665 року Петро Дорошенко, внук гетьмана Михайла Дорошенка, став гетьманом Правобережної України, і серед українського народу зродилися надія, що він заведе лад і припинить руїну.

Петро Дорошенко був освічений, талановитий, енергійний, завзятий і патхнений державницькими ідеями Богдана Хмельницького. Він поставив собі за мету звільнити Правобережну Україну від поляків, а Лівобережну — від москвинів, і приєднати до них Західню Україну та створити з них незалежну державу. Дорошенко бачив, що він не може обійтися без чужої допомоги в боротьбі проти двох головних ворогів — Польщі й Москви, тому він заключив союз з татарами й з Туреччиною.

Москва й Польща, втомлені війною за Україну, парешті порозумілися і 1667 р. заключили в Андрусові мир, на основі якого вони поділилися Україною: Правобережна Україна припала Польщі, а Лівобережна Москві. Андрусівський договір викликав велике обурення серед українського народу. На Лівобережній Україні під проводом гетьмана Брюховецького вибухло повстання проти Москви. Брюховецький нарешті отямився й зрозумів, що Москва нищить Україну. Але як тільки Дорошенко прийшов з своїми полками на Лівобережну Україну, весь народ там перейшов на його бік, а Брюховецького вбили. Дорошенко з допомогою татар рушив з великою силою проти московського війська, змусивши його без бою покинути Лівобережну Україну.

бережну Україну. Вся Україна тоді була об'єднана під владою гетьмана Дорошенка, але не надовго.

Несподіваний напад польського війська на Правобережну Україну змусив Дорошенка до оборони. Тоді ж таки на Лівобережній Україні проголосили гетьманом Дем'яна Многогрішного. (У нього одначе не було багато прихильників ні серед козацьких старшин, ні в Москві). Козацька старшина незабаром усунула його, а гетьманом поставила Івана Самойловича. Новий гетьман Лівобережної України прагнув об'єднати під своєю владою землі по обох боках Дніпра. І саме тому Самойлович вирушив з козацьким і московським військом на Правобережну Україну проти Дорошенка. Народ Правобережжя радо його вітав, бо безнастанні війни всім надокучили. До того ще й татари руйнували українські землі, і люди винували Дорошенка за те, що він заключив з ними союз.

Народ не розумів широких плянів гетьмана Дорошенка, і тому не підтримав його. Дорошенко втратив популярність і вкінці зрікся гетьманства (1676 р.). Його вивезли в Московщину і там він 1698 року помер.

Слава про великого державного діяча, палкого українського патріота, гетьмана Петра Дорошенка, що жив ідеалом незалежної України і старався об'єднати українські землі в одну державу, збереглася в українській народній пісні; його оспівано як славного полководця, що „веде своє військо, військо запорізьке хорошенько”.

Його слава віддзеркалена і в творах наших письменників.

Іван Мазепа

(1687—1709)

По упадку Петра Дорошенка єдиним гетьманомостався Іван Самойлович. Гетьманщиною тоді була вже тільки Лівобережна Україна. Звичайно, вона була під контролею Москви. На Правобережній Україні (під Польщею) тоді вже не було гетьманщини. Запоріжжя також мусіло коритися Москві. Навіть Українська Православна Церква опинилася під владою патріярха Московського. Гетьмана Самойловича заслали на Сибір (1687 р.). У таких обста-

винах гетьманом (на Лівобережжі) став Іван Мазепа — православний українець шляхетського роду, що після закінчення студій у Могилянській колегії вчився за кордоном, а потім був у дипломатичній службі польського короля Казимира. Мазепа повернувся в Україну 1663 року до хворого батька, а по його смерті вступив на службу до гетьмана Дорошенка, і в нього займав різні урядові пости, а нарешті став його генеральним осаулом.

Івана Мазепу вибрали гетьманом 1687 року — звичайно, за згодою московського уряду, і тоді ж під натиском Москви було укладено Коломацький договір, яким Москва ще більше обмежила права гетьманської влади й навівець звела автономію Лівобережної України („Гетьманщини”). Мазепа бачив це, але він поступав обережно, щоб не наразити собі Москви, бо Україна тоді була ослаблена і не мала допомоги з боку жодної держави. Мазепа твердо стояв на ґрунті козацько-гетьманської державности та незалежности й соборности українських земель. Він бажав приєднати до Лівобережної України Правобережжя, що було під окупацією Польщі, але Москва була в союзі з Польщею, і тому не дозволяла на це. Мазепа допомагав Москві військом, харчами й зброєю в першій стадії її війни з шведами, і це дало йому змогу (проти волі Москви й Польщі) 1704 р. опанувати Правобережжя, яке він намагався об'єднати з Лівобережною Україною.

Мазепа дбав про розвиток української науки, освіти, письменства, архітектури й малярства. Він був великим меценатом, і власними фондами збудував у Переяславі, Чернігові й Києві величаві церкви з дорогими прикрасами, перебудував Києво-Печерську Лавру; перетворив Києво-Могилянську колегію в академію, змодернізував у ній навчання й підніс її на рівень європейських університетів.

Його гетьманський двір у Батурині своєю культурою символізував собою високий духовий рівень Гетьманщини. Мазепа підніс на високий щабель розвитку українську культуру. За часів його гетьманування розвинулася й зміцніла козацько-шляхетська еліта, діти якої навчалися в Києво-Могилянській Академії та виїздили на студії за кордон у західні країни.

Цар Петро I все більше змагав до знищення автономії України; він втручав у внутрішні справи України й щораз ясніше проявляв свою імперіялістичну політику

супроти неї. Одночасно він насилав московські війська в Україну, а українські війська посилав на далекі fronti та на таку роботу як прокопування каналів, осушування мочарів під будову його нової столиці — Петербургу, де гинули тисячі українських козаків.

Північна війна Московщини (з допомогою Данії й Польщі) із Швецією з 1700 року затягнулася й лягла дуже важким тягарем на ослаблену Гетьмашину. Шведський король Карло XII, перемігши Данію й Польщу, рушив на Москву. Щоб визволити Україну з московської неволі, Мазепа заключив союз з Карлом XII. Він сподівався, що шведи переможуть Московщину й Україна таким чином визволиться з неволі. Шведські війська злучилися з українськими, і в липні 1709 року під Полтавою відбувся великий бій, що скінчився погромом шведських і українських військ силами царя Петра I. Мазепа з Карлом перейшли на державну територію Туреччини. Мазепа там захворів і помер у Бендерах 1709 р. Поховали його в Галаці, в румунському православному монастирі св. Юрія.

Перемога Москви в бою під Полтавою дала їй повну волю знищити автономію України. Цар Петро I перш за все звелів Українській і Московській Церквам виклясти ім'я Мазепи. Почавши з 1709 року, російська пропаганда й досі чинить усе для того, щоб очорнити ім'я цього великого українського патріота.

Гетьман Іван Мазепа був державним мужем епохального масштабу. Його ім'я стало символом боротьби українського народу за визволення від Москви; воно стало символом української державности.

ОСТАННІ ГЕТЬМАНИ — СКАСУВАННЯ ГЕТЬМАНЩИНИ

Наслідки перемоги Москви в бою під Полтавою 1709 року були трагічними для України. Московське царство ставало сильною європейською державою, яка за часів царя Петра I почала називатися Росією. Цей володар-деспот твердою рукою, крок за кроком, ліквідував автономні права Гетьманщини, і щедро роздавав своїм прихильникам skonфісковані ним землі „мазепинців”. (Так називав він українських патріотів-самостійників після бою під Полтавою).

Пилип Орлик. — По смерті Івана Мазепи на еміграції в Туреччині 1709 року вибрали там гетьманом Пилипа Орлика, непохитного українського патріота. (Це був перший український уряд в екзилі — поза межами України). Гетьман Орлик вірив, що Україну вдасться визволити з московської неволі, і він старався прихилити уряди західньо-європейських держав для цієї справи. Але його плани не здійснилися. Року 1714-го почалося скитання Орлика по різних європейських державах.

Іван Скоропадський. — За дозволом царя Петра I козаки ще 1708 р. вибрали гетьманом (Лівобережної України) Івана Скоропадського.

Цей гетьман був людиною слабкої волі, і в усьому корився Москві. Як і попередні гетьмани, так і він був такого погляду, що треба рятувати те, що вдасться врятувати. Але врятувати таки не вдалося нічого. Року 1722-го цар Петро I встановив так звану Малоросійську Колегію під проводом Степана Вельямінова. Ця колегія, в складі якої було аж шість російських офіцерів, давала накази гетьманові і правила Лівобережною Україною. Протести гетьмана Скоропадського не помогли.

Цей гетьман помер 1722 року.

Павло Полуботок. — Наказним гетьманом (тобто гетьманом з наказу царя, а не з вибору) по смерті Івана Скоропадського став Павло Полуботок (1722 року). Малоросійська Колегія далі заводила свої нові порядки, а Павла Полуботка — зате, що він став в обороні автономії Гетьманщини — викликали до Петербургу, і там разом з його

найвищими старшинами запроторили у в'язницю, де він і помер (1724 р.).

Данило Апостол. — Козаки 1727 року вибрали гетьманом Лівобережної України полковника Данила Апостола, заслуженого діяча Гетьманщини. Як і попередні гетьмани Лівобережжя під контролею Москви, так і Данило Апостол захищав автономні права Гетьманщини, особливо ж він домагався ліквідації Малоросійської Колегії. Йому пощастило зробити деякі реформи в адміністрації, судівництві й фінансах. Москва ж далі визискувала українських козаків як робочу силу, і висилала їх на роботу при фортифікаціях поза межами України, а гетьман не мав сили запобігти цьому.

Данило Апостол помер 1734 року.

Кирило Розумовський. — Останнім гетьманом України (Лівобережної) був Кирило Розумовський. Гетьманом настановила його (1750 року) цариця Єлисавета, що була одружена з його братом Олексієм Розумовським. Гетьман Кирило Розумовський був молодим освіченим аристократом, вихованим у Петербурзі й за кордоном. Він був удостоєний великими почеснями, з графським титулом включно, і очолював він російську Академію Наук у Петербурзі.

За гетьманування Кирила Розумовського Україна (Лівобережна) відзискала свої автономні права. Російських урядників (а було їх там уже багато) відкликали з Гетьманщини завдяки особистим впливам Розумовського. У відсутності Розумовського Лівобережною Україною правила козацька генеральна старшина. Гетьманові Розумовському підпорядковували Запорозьку Січ. Українська старшина робила заходи, щоб гетьманство стало спадковим у роді Розумовського. Але нова цариця, Катерина II, йшла слідами політики Петра I, тобто політики централізації й русифікації всіх земель під її владою. Це вона змусила Кирила Розумовського зректися гетьманського становища. Цариця Катерина II 1775 р. зруйнувала Запорозьку Січ, а останнього її кошового, Петра Кальнишевського, вона заслала на Соловецькі острови, де він, як в'язень, згодом помер. Україну ж Москва перейменувала на „Малоросію“, та включила її в склад Російської імперії. А пізніше Москва почала Україну офіційно називати „Южною (Південною) Росією“. І так було воно аж до 1917 року.

Михайло Грушевський

(1866—1934)

Скасування Московією гетьманства й автономії України припинило розвиток національного й політичного життя українців. Унаслідок розподілу Польщі Росією, Австрією й Прусією (в 1772, 1793 й 1795 роках) Галичину від Польщі забрала Австрія (1772 р.). Правобережну Україну від Польщі забрала Росія. Політика русифікації спричинила важкий національний гніт українського народу. А українське селянство, крім цього, ще зазнавало економічного й соціального гніту кріпаччини.

Як реакція проти національного гніту проявилось культурне відродження, коли Іван Котляревський 1798 року видав „Енеїду” чистою українською мовою. Справа рідної мови відразу стала національним чинником. Ця подія (поява „Енеїди”) започаткувала собою великий літературний рух, в якому зродилися нові українські письменники, а між ними появилсь й геніяльний Тарас Шевченко, що надхнув українців моральною силою й вірою в краще майбутнє. Це був початок національного відродження, розвиток якого завершивсь українськими визвольними змаганнями й відновленням української держави — Української Народньої Республіки, проголошеної 22 січня 1918 р. Четвертим Універсалом Центральної Ради в Києві.

У Києві 1917 р. постала Українська Центральна Рада, що стала осередком визвольного руху. До Києва повернувся історик Михайло Грушевський, якого царсько-російська влада арештувала була ще 1915 року й заслала в північну Московщину. Головою Центральної Ради вибрали Михайла Грушевського. Центральна Рада була парламентом і владою України, і в ній об'єдналися всі українські політичні партії. Центральна Рада видала чотири універсали — у зв'язку із змаганням за здійснювання українських національних домагань. Четвертий Універсал (виданий 22 січня 1918 року) проголосив: „Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу”.

Михайло Грушевський став першим президентом Української Народньої Республіки.

Перед Центральною Радою стояла справа оборони України перед збройною інвазією Москви на східні й центральні українські землі. (По Галичину посягала Польща). Перша світова війна закінчилася. Українська Народня Республіка заключила мир (у Бересті 1918 р.) з Німеччиною, Австрією й Туреччиною. Після того німецькі війська ввійшли в Україну, щоб помагати українцям боротися з російсько-большевицькою інвазією. Німці розв'язали Центральну Раду (1918 р.) і проголосили Павла Скоропадського гетьманом України. Але українські республіканські сили незабаром повалили гетьманат (ще таки того самого року — 1918). Грушевський хотів відновити Центральну Раду, але проти цього виступила Директорія У.Н.Р. Року 1920-го російські комуністи вийшли переможцями в боротьбі з армією У.Н.Р. під проводом головного отамана Симона Петлюри. І так Україна опинилася під владою Советської Росії. Україну тоді назвали „Українською Соціалістичною Советською Республікою". Москва надала їй часткову автономію, але державного статусу їй не надали.

З моментом ліквідації Української Центральної Ради настав кінець політичній і державницькій діяльності Михайла Грушевського. Після цього він повернувся до своєї улюбленої наукової й публіцистичної праці.

Михайло Грушевський народився 1866 р. в Холмі; гімназію він закінчив у Тифлісі, а університет у Києві. Від 1894 року до I світової війни був він професором історії України у Львівському університеті. Під його головуванням Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові розвинулося в фактичну Академію Наук. Там було створено величну бібліотеку й архів та скуплено визначні наукові сили, між якими також був Іван Франко. М. Грушевський та Іван Франко 1898 р. заснували „Літературно-Науковий Вістник"; вони ж і редагували його.

Головні праці Михайла Грушевського — це „Історія України Руси" (розпочата ще 1898 року, пізніше доведена до 10 томів — до Хмельниччини включно). Року 1923-го починає виходити друга велика праця — „Історія української літератури" (5 томів; 6 і 7 томи залишилися невидрукованими). Він же й автор розвідок на теми етнографії, фольклору, соціології, критичних нарисів про нову українську літературу й про національно-культурний рух в Україні. Писав він також і публіцистичні статті. За-

гальне число опублікованих праць Грушевського перевищує 1800 назв.

Большевицька влада розгорнула боротьбу проти української культури і її діячів, переслідувала й арештувала їх. 1929 року Грушевського вислано до Москви. Там він на вигнанні помер 1934 року. Є підстави думати, що його замордували. Михайло Грушевський залишив по собі славу великого українського історика, вченого дослідника, політичного діяча й публіциста.

Симон Петлюра

(1879 -1926)

Акт відновлення української держави — Української Народної Республіки 22 січня 1918 року був великою подією в історії України. Перед молодого державою відразу постала конечність дальшої боротьби з Росією (тим разом уже з комуністичною Росією) для забезпечення свого існування. До збройної боротьби проти Росії став Симон Петлюра, якого уряд У.Н.Р. найменував Головним Отаманом збройних сил цієї молоді республіки; був він і міністром військових справ У.Н.Р. за часів Центральної Ради.

Симон Петлюра народився 10 травня 1879 року на Полтавщині в родині міщан козацького походження. Початкову освіту набув він у церковно-приходській школі, а пізніше вчився в духовній семінарії в Полтаві. 1901 року його виключили з семінарії за приналежність до таємної української громади, що стала зародком Революційної Української Партії (РУП) у Полтаві, якої він був членом.

Петлюра був захоплений українською революційною ідеєю й відновленням української держави. Був він добрим промовцем і публіцистом. Він ішов у народ і серед робітників та селян голосив нові кличі й нові ідеї, — освідомлював народні маси. 1904 року він виїхав до Львова на партійно організаційну роботу, що зокрема була пов'язана з редагуванням „Селянина” — пресового органу РУП. Друга його поїздка до Львова відбулася 1906

року. Потім він переїхав до Петербурга, де став співредактором місячника „Вільна Україна”. Звідти він незабаром повернувся до Києва. Почавши з 1909 р., він жив у Москві і там редагував журнал російською мовою „Українская Жизнь”, що виходив до 1917 року.

Російська революція 1917 року застала Петлюру в „Союзі Земств”, відпоручником якого він був на російському західному фронті. У травні 1917 року був скликаний перший Всеукраїнський Військовий З'їзд у Києві і там Петлюру вибрано головою Українського Генерального Військового Комітету. Того самого року Українська Центральна Рада найменувала його міністром військових справ. Петлюра на цьому становищі багато потрудився для справи створення українських збройних сил. Зударившись з опозицією деяких членів Центральної Ради, він зрікається свого становища в уряді, але далі організує українське військо. С. Петлюра сформував Козацький Кіш Слобідської України, став його командантом і виступив з ним у бій з большевиками.

Під час гетьманування Павла Скоропадського 1918 року, коли німці порядкували в Україні, Петлюра виступив проти німецької політики і за це він був ув'язнений. По чотирьох місяцях він вийшов на волю і того самого року (1918) він приєднався до протигетьманського повстання, що його очолила Директорія під проводом письменника Володимира Винниченка. У склад Директорії ввійшов і Симон Петлюра, що був Головним Отаманом армії Української Народної Республіки. С. Петлюра 1919 р. став головою Директорії, і на цьому становищі він, як безкомпромісовий самостійник, боровся в обороні держави українського народу. А комуністична Москва висилала щораз більшу силу свого війська в Україну. Одночасно пошестні недуги масово косили військо й населення України, і почав ширитися хаос, наставало безладдя. Такі були умовини, в яких С. Петлюра — з допомогою Української Галицької Армії — боровся з большевиками й білою гвардією Денікіна, російського генерала, що командував російськими антибольшевицькими збройними силами на українській території, але не визнавав українського визвольного руху.

Тому що конче була потрібна підтримка якогось союзника, він заключив договір з Польщею (у Варшаві 21

квітня 1920 р.). Польща цим договором визнала Директорію владою УНР. Але уряд Польщі незабаром зломив свій договір з Україною, і заключив мировий договір з Советською Росією. З'єднані армії (УНР і УГА) власними силами продовжували боротьбу з більшовіками. Але вони, знеможені нерівною боротьбою, перейшли ріку Збруч, відступаючи на землі Західньої України (що були під окупацією Польщі) і там поляки інтернували їх.

Українська Народня Республіка була тією першою державою, яку окупувала й зліквідувала Советська Росія.

Симон Петлюра деякий час був у Польщі, але, з уваги на вимогу більшовиків, щоб Польща видала його, він виїхав до Будапешту, звідти переїхав до Женеви, і вкінці поселився в Парижі (1924 року).

Симон Петлюра загинув 25 травня 1926 р. на вулиці Парижу від куль советського чекіста — жида Шмуля Шварцбарта, який потім заявив у Парижі на суді, що він, мовляв, діяв як „месник жидівського народу” за погроми жидів в Україні в 1918-1920 роках. Звичайно, таке „оскарження” цілком безпідставне, бо ж Петлюра ніколи не організував жодних антижидівських погромів, а навпаки, як високогуманна людина, сам він обороняв жидівське населення в Україні, не зважаючи на те, що більшість жидів в Україні підтримувала більшовиків. Правдою є той факт, що Шмуль Шварцбарт убив С. Петлюру як агент тайної більшовицької поліції.

В особі С. Петлюри загинула велика людина. Симон Петлюра визначився як публіцист, як великого формату політик, добрий організатор і командувач війська. Він був достойним вождем свого народу — вождем, що погеройському служив українській нації в її змаганні за здобуття належного місця серед вільних народів світу. Постать Симона Петлюри стала для українського народу символом боротьби за незалежність України, символом українського державного самовизначення. У сторіччя його народин Світовий Конгрес Вільних Українців проголосив 1979 рік Ювілейним Роком Симона Петлюри для гідного відзначення великого сина України.

Симон Петлюра похоронений у Парижі на цвинтарі Монпарнас. Перед його могилою кожен українець-патріот у глибокій пошані клонить свою голову.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

- ДМИТРО ДОРОШЕНКО — Нарис історії України, Том I, Варшава, 1932.
- МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ — Історія України, Київ-Львів, 1912.
- МИКОЛА АРКАС — Історія України, Київ-Лявнів, 1920.
- ОЛЕКСАНДЕР БАРВІНСЬКИЙ — Історія України-Руси, Вінніпег, 1916.
- ІВАН КРИП'ЯКЕВИЧ — Огляд історії України, Київ-Львів-Відень, 1919.
- ОМЕЛЯН ТЕРЛЕЦЬКИЙ — Історія України, Львів, 1938.
- ВОЛОДИМИР КУБІРЮВИЧ — Енциклопедія Українознавства, словникова частина, Мюнхен, 1970.
- ВОЛОДИМИР КУБІРЮВИЧ — Енциклопедія Українознавства, Том I, Мюнхен, 1949.
- ЄВГЕН ОНАЦЬКИЙ — Українська Мала Енциклопедія, Буенос Аїрес, 1957-1967.
- ОЛЕКСАНДЕР ЛОТОЦЬКИЙ — Державний Провід — Симон Петлюра, Париж, 1930.
- ВАСИЛЬ ІВАНІС — Симон Петлюра — Президент України, Торонто, 1952.

ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ Української Центральної Ради

Народе України!

Твоєю силою, волею, словом утворилась на Українській Землі вільна Українська Народна Республіка. Здійснилася давня мрія Твоїх батьків, борців за волю й право робочого люду!

Та в трудну годину народилась воля України. Чотирі роки жорстокої війни обезсилили наш край і народ. Фабрики не виробляють товарів. Підприємства здержують свою працю, залізні дороги розбиті, гроші падають у ціні. Скількість хліба зменшується. Наступає голод. По краю розмножилися ватаги грабіжників і убійників, особливо, коли з фронту рушило російське військо, створюючи криваву різню, безлад і руїну на нашій землі.

А тим часом петроградське Правительство Народних Комісарів виповіло війну Україні, щоб повернути вільну Українську Республіку під свою владу, і посилає на нашу землю свої війська — червону гвардію, большевиків, які грабують хліб у наших селян без ніякої заплати вивозять його в Росію, не залишаючи навіть зерна, приготовленого на засів, убивають невинних людей і сіють усюди анархію, убийство й злочин.

Ми, Українська Центральна Рада, робили всякі заходи, щоб не допустити до тої братовбивчої війни двох сусідніх народів, але петроградське Правительство не пішло нам назустріч і веде дальшу криваву боротьбу з нашим народом і Республікою.

Крім того те ж саме петроградське Правительство Народних Комісарів починає проволікання миру й закликає до нової війни, називаючи її „святою”. Знов поллється кров, знов нещасний робочий люд буде мусіти приносити в жертву своє життя.

Ми, Українська Центральна Рада, вибрана з'їздами селян, робітників і солдатів України, в ніякім разі не можемо згодитися на те, ніяких війн піддержувати не будемо, український народ бажає мира й мир повинен прийти можливо як найскорше.

Та для того, щоб ні російське Правительство, ні ніяке інше не ставило перешкод Україні в установленню того бажаного мира, для того, щоб повести свій край до ладу, творчої праці, закріплення революції й нашої волі, ми, Українська Центральна Рада, оповіщуємо всім горожанам України:

Віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу.

З усіма сусідніми державами, а саме: Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною й іншими ми бажемо жити в згоді й приязні, але ніяко з них не може вмішуватися в життя самостійної Української Республіки.

Власть у ній буде належати тільки до народу України, іменем якого, поки зберуться Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Центральна Рада, представництво робочого народу — селян, робітників і солдатів та виконуючий орган, який віднині буде називатися Радою Народних Міністрів.

Всі демократичні свободи, проголошені Третім Універсалом Української Центральної Ради, потверджується й окремо проголошується: в самостійній Українській Народній Республіці всі народи користуються правом національно-персональної автономії, яку признано за ними законом 22-го січня.

Все це перераховане в Універсалі, чого не встигнемо виконати ми, Центральна Рада й наша Рада Міністрів, у найближчі тижні виконають, справлять і до остаточного ладу доведуть Українські Установчі Збори.

Ми поручаємо всім нашим громадянам перевести вибори як найбільш енергійно, підняти всі зусилля, щоб підрахунок голосів був закінчений як найскорше, щоб за пару тижнів зібралися наші Установчі Збори, — найвищий господар і управитель нашої землі, й Конституцією нашої незалежної Української Народної Республіки

закріпила свободу і добробут на добро всього трудового народу її на тепер і на будучі часи. Сей найвищий наш орган має рішити про федеративну зв'язь з народними республіками колишньої російської імперії. До того ж часу всіх горожан самостійної Української Народної Республіки зазиваємо стояти непохитно на сторожі добутої свободи і прав народу й усіма силами боронити свою долю від усіх ворогів селянсько-робітничої Української Республіки.

Українська Центральна Рада

У Києві, 9 (22) січня 1918 р.

PROMINENT FIGURES IN THE HISTORY OF UKRAINE

Oleh Vishchy (The Seer)

(879-914)

The ancient Ukrainian state, Kievan Rus, originated in Kiev — the oldest city of Eastern Europe. Kiev was founded on the Dnieper, the river which, in ancient times, was the main trade route of Ukraine. Historical data is sparse and uncertain in regard to the first princes of Ukraine — Rurik, Askold, and Dyr.

Oleh, a relative of Rurik, is the first historical prince that is mentioned in folk songs, legends, stories, and chronicles. In 882 Oleh conquered Kiev (according to legend he killed the princes Askold and Dyr) and called it "the mother of the towns of Rus". Ruling Kiev and the surrounding (Polyany) lands, Oleh conquered various other tribes and levied taxes upon them. His rule extended also over the lands of the Belorussians and some of the northern lands which later gave rise to Moscow. The rulers of these lands paid Oleh taxes. His reign saw the development of agriculture, cattle-breeding, and trade, and a general prosperity. Kiev became a commercial and political centre. Our ancestors traded primarily with Greece.

Oleh's campaign on Tsarhorod, the capital of Greece at the time, ended in victory. The ancient chronicle preserves his treaty with the Greeks (911) by which Oleh secured important commercial rights for his state. This was the first written treaty of Ukraine with another government. The details of the treaty are particularly significant for research on ancient Rus' law. The chronicle states that after the conclusion of the treaty with the Greeks, Oleh placed his shield on the gates of Tsarhorod as a symbol

of his victory. This treaty laid the foundation of peaceful relations between Kiev and Byzantium.

In 913 Oleh led a campaign on lands near the Caspian Sea and his army ransacked the rich towns of the southern shore. But when Oleh was returning home the Khazars ambushed his army and defeated him.

Oleh was an energetic, courageous, and wise ruler. Our ancestors composed many songs and legends about him, portraying him as the hero of great feats. They visualized him as a seer and wonder-worker, who could perform unnatural deeds and foresee the future. Thus they called him "the Seer". Even his death is wrapped up in a legend.

Legend says that a seer warned Oleh that his death will be caused by his beloved horse. Oleh decided not to ride the horse anymore and ordered the stable-grooms to take care of the horse. After many years Oleh remembered the seer's words and asked about his horse. The stable-groom told him that the horse has long been dead. Oleh smiled and said that the seer's words did not come true. He went out into the field to look at the horse's bones. He stepped on the skull saying, "Was I not supposed to die from you?" Suddenly a snake darted out of the skull and bit the prince's foot. Oleh died of the snake bite.

Ihor

(914-945)

Ihor, Rurik's son, was Oleh's successor. In the first years of his reign in Kiev, Ihor continued the policy of uniting the Slavic tribes of the entire Eastern Europe into one state. The conquered tribes, in having become his subjects, paid him taxes, and were ruled by the local subordinate princes. Ukraine-Rus' at this time became a vast expanse and brought the attention upon itself from other European states.

After a few years Oleh's treaty with Byzantium was nullified by the Greeks. In 941, therefore, Ihor led a campaign against Tsarhorod. The Greeks made a surprise attack on his boats and forced his retreat.

Ihor continued his campaign from the Sea of Azov

plundering the towns of Asia Minor. But again he was unsuccessful. The Greeks defeated his army which was weary from the long campaign.

Ihor signed a new peace treaty with the Greeks giving up many former rights of the Ukrainian merchants. He also promised not to attack Greek colonies in the Crimea. This treaty already mentions Christians — Ihor's subjects and the St. Elias Church in Kiev where many Christians took the Christian oath.

Ihor was more successful in his campaign (944) on Transcaucasia and the shores of the Caspian Sea. The aim of this campaign was to open a new trade route for the merchants into Asian lands, mainly to the Persians and Arabs. Ihor returned from this campaign (in 945) in triumph. These new conquests brought Ihor glory.

The people composed tales, legends, and songs about him. The famous Persian poet Nizami (in the twelfth century) wrote a poem about this campaign. This poet fancies that even the powerful ruler Alexander the Great took part in battles against Ihor. This campaign led to the conquest of the Arab land Karabugas, and the rule over the important trade city Berdoa.

Commercial and military contacts with Byzantium opened the way for Byzantine culture and Christianity into Ukraine-Rus'. Christianity began to seep into Ukraine even before the reign of Prince Volodymyr Velyky (The Great). Princess Olha, Ihor's wife and the grandmother of Volodymyr the Great, was a Christian.

There was no peace in the realm at this time. The tribes subjugated by the Kievan princes could not forget their lost independence, they rebelled and refused to pay their taxes. The tax amount was not set; the Kievan princes simply collected as much as they could. The greatest resistance to Ihor was displayed by the Ulychi and Derevlyany. For three years Ihor fought with the Ulychi but they would not succumb to him. When he finally conquered them he took a large tribute from them. Then he came again for additional tributes. Having heard that Ihor was coming for tributes, the Derevlyany called a council with their prince Mal and warned Ihor to stop. Ihor did not heed the warning. He was ambushed and captured by the Derevlyany and slain.

Olha

(945-957)

After the death of Prince Ihor, his wife, Princess Olha, ascended the throne because her son Svyatoslav was too young. The very fact that a woman became head of state shows the height of Ukrainian culture of the time. There were local princes and powerful governors who could have seized the power from a woman, but they did not do so. Olha's authority must have been very great since she was able to maintain her rule for twenty years with no opposition. Her contemporaries said that she was "the wisest of all people".

Even during the life of her husband, Ihor, Olha had her own private property — Vyshhorod and the village Olzhychi. The chronicle states that Olha had her own personal ambassador, who took part in the treaty between her husband Ihor and the Greeks. This is evidence that the level of the legal position of women during the times of our ancestors was very high.

We are uncertain about Olha's background. The researchers of her biography have postulated a number of hypotheses: that she was the daughter of the Prince of Pskov; the daughter of a boyar; a local peasant. Most researchers believe, however, that she was born in Kiev, and was of Slavic origin.

As a ruler of the realm, Olha was responsible for maintaining the traditional laws. One of these was the responsibility of the family to avenge the death of a killed member. Although this was an old pagan moral, the tradition of revenge for a murdered member was held sacred and no one dared to question it. Even Yaroslav the Wise did not abolish this law in the times of Christianity. Olha accomplished her duties of avenging her husband's death with cruel and shrewd methods.

The chronicle states that the Derevlyany, after having killed Ihor, sent ambassadors to Olha with the proposition of marriage to their Prince Mal. Olha ordered these ambassadors buried alive and asked the Derevlyany for new ambassadors whom she burned to death in the bath-house. Olha then went to the Derevlyany and prepared a funeral

feast over her husband's grave and when the Derevlyany were inebriated she ordered her retinue to kill them. Her vengeance did not end here. She set out in a campaign against the Derevlyany destroying, killing, enslaving, and demanding even a higher tribute than those of her husband's reign. She shrewdly conquered their town Iskorosten, which would not surrender for a long time. She asked the people only for a small tribute — three doves and three sparrows per household. Having obtained these birds, Olha ordered to attach to each bird a match with small pieces of cloth and to set them free. Thus the birds set their own town on fire. According to the customary law, Olha accomplished the widow's sacred duty and she was thus remembered by the people as an illustrious example of a wise and faithful wife.

There were no wars or uprisings during Olha's reign. She visited the various localities, established norms and amounts of taxation, established hunting grounds, organized the administration and state treasury.

Olha established diplomatic relations with the Greek Emperor Constantine Porphyrogenitus ("born in the purple") and with the German Emperor Otto I, the Great. They were rulers of the largest states in Europe.

Olha was baptized in 955. At her baptism she was christened Helena (after the mother of Constantine the Great). The church valued her endeavors to spread Christianity through Ukraine and thus canonized her.

Svyatoslav The Conqueror

(957-972)

Svyatoslav, the son of Olha and Ihor, was a typical Varangian Viking warrior. Bold and restless, a true knight, he spent his entire life in battle and campaign, in conquering new lands, new trade routes, and markets. His countenance and stature, as portrayed by the Byzantines, was very much like that of a Zaporozhian Kozak.

Svyatoslav accomplished the act of uniting all of the Eastern Slavic tribes into one state and even established

his rule over the Finnish tribes. He defeated the Volga Bulgars (Asian peoples) and destroyed their capital. He then led a campaign on the large Khazar state ruining its main cities on the Don River and on the mouth of the Volga. He thus opened a route to the East and established direct trade relations.

The Danube Bulgars became a very powerful state at this time and a constant threat to Byzantium. In 968 Byzantium called upon Svyatoslav to aid in battles against the Bulgars. Svyatoslav defeated the Bulgars and took up his residences in their city of Pereyaslavets (Preslav). Ukraine-Rus' now extended from the mouth of the Danube to the mouth of the Volga.

At this time the nomadic tribe of the Pechenegs (Turkish origin) became a threat to Ukraine-Rus'. This forced Svyatoslav to return to Kiev from the conquered Bulgaria. After defeating the Pechenegs, he returned to Bulgaria. The chronicle contains his statement:

"I... prefer to live in Pereyaslavets on the Danube, since that is the centre of my realm, where all riches are concentrated: gold, silks, wine, and various fruits from Greece, silver and horses from Hungary and Bohemia, and from Rus furs, wax, honey, and slaves".

Svyatoslav's success in the conquest of various lands frightened Byzantium, for such a neighbor was a threat to the empire. The Greeks organized a large army and attacked Svyatoslav. A great battle ensued. A Greek historian states that Svyatoslav's army had many women warriors and that they fought even more courageously than the men. The Greeks were victorious and Svyatoslav was forced to leave Bulgaria. When he was returning to Kiev, the Pechenegs attacked. Svyatoslav died in this battle. Legend states that the Pecheneg leader had a wine chalice made of Svyatoslav's skull mounted in gold.

Svyatoslav left three sons — Yaropolk in Kiev, Oleh in the Derevlyany region, and Volodymyr in Novhorod-Velyky.

Volodymyr The Great

(980-1015)

Volodymyr, Svyatoslav's son, united the lands where his brothers reigned under his rule. Although Ukraine-Rus' was already a large state, Volodymyr continued to expand it westward and northward. He seized Polotsk, killed Prince Rohvold, and took his daughter Rohnida for his wife. In the West, Ukraine-Rus' incorporated the regions of Kholm, Halychyna, Volyn, and Peremyshl. Volodymyr also expanded the boundaries of his empire in the north where the Finnish tribes lived (this now is the northern part of Russia.) and the Slavic tribes began to resettle in these lands. Ukraine-Rus', at this time, encompassed a vast territory — from the Gulf of Finland to the Sea of Azov, and from the mouth of the Kama River to the Carpathian Mountains. Volodymyr's sons (he had twelve) were his viceroys in various local principalities. This gave rise to the dynastic ideal of "the common good" of Volodymyr's lineage in the Kievan State and influenced the preservation of political unity of Ukraine-Rus'.

The most important event during the reign of Volodymyr was the christening of Rus' (988) and the adoption of Christianity as the state religion.

Christianity had begun to spread into Ukraine-Rus' long before 988 through trade, wars, and travelling. Nestor the Chronicler (from the beginning of the twelfth century) preserved the legend about Apostle Andrew's teaching on the Kievan hills near the Dnieper. The Ukrainian nation reveres highly the memory of Apostle Andrew. It is said that still during the times of Prince Askold there was a christening of the population in Kiev. The brothers Cyril and Methodius, the notable Byzantine missionaries, preached in the Crimea in 860-862. They established the first Slavic system of writing — the Cyrillic alphabet, on the basis of ancient Greek. They translated church literature into the Old Church Slavonic language. Therefore, there is no doubt that the Christian faith did begin to spread into the main cities of Ukraine in the ninth century.

The chronicle describes how the missionaries of various lands tried to convert Volodymyr to their own faith — the Volga Bulgars to the Islamic faith, the Khazars to Judaism, the Germans to Latin Christianity, and the Greeks to Greek Christianity. Volodymyr sent his emissaries into the various lands to investigate these religions and choose an appropriate one. The emissaries chose the Greek faith. But Volodymyr did not want to submit to the Greeks, he did not want to ask them to send their theologians to Kiev. He, therefore, led a campaign on the Greek town Kherson and, in defeating it, stipulated his condition for peace — that the Greek princess marry him and under this condition he would become baptized. Thus Volodymyr was baptized and married the Greek princess.

In 988 Volodymyr ordered the christening of the Kievan population and, later, the people of other towns.

Christianity led to the development of education in Ukraine; art began to develop, especially religious art; many churches were built, some of them were gold-domed, and thus Kiev was called "gold-topped".

Coins were issued that depicted a trident with a cross which became the state emblem during the reign of Prince Volodymyr.

In marrying his children into the royal families of Europe, Volodymyr established stronger relations with the powerful rulers of the time. Ukraine-Rus' enjoyed much glory at the time.

Volodymyr was a capable and powerful ruler. He strengthened Ukraine-Rus' which became well-known in Europe. Thus history named him Volodymyr the Great and the Orthodox Church, for his service to Christianity, canonized him.

Volodymyr died in 1015.

Yaroslav The Wise

(1015-1054)

After Volodymyr's death a conflict ensued among his sons over the rule of Kiev. Svyatopolk killed his brothers Borys and Hlib in order to seize the throne of Kiev. But Volodymyr's youngest son, Yaroslav, defeated him and conquered the paternal throne. Svyatopolk fled to Poland and died shortly afterwards.

Yaroslav's rule of the Kievan State was divided between his brother Mstyslav who controlled the lands east of the Dnieper, with Chernihiv as his capital. Mstyslav died in 1034 leaving Yaroslav as the sole ruler. Yaroslav ruled over the entire area which is now Ukraine, including Trans-Caucasia and also the lands of the present Belorussia and European Russia. He regained the cities of Cherven from Poland. In Halychyna he founded the city Yaroslav on the Syan River. In the north he expanded his boundaries to the Baltic Sea.

In the eastern part of the realm, the Pechenegs were becoming an ever-increasing threat to the state. When they besieged Kiev in 1036 Yaroslav routed them completely.

Having united all the paternal lands, Yaroslav became a strong ruler in Europe. He maintained close relations with many European states and solidified these relations by the marital ties of his children with the royal families in Europe. He himself married Ingegarda (Irene) the daughter of the Swedish King Olaf. His daughter Elizabeth married the Norwegian King Harold the Stern, and his daughter Anna — the King of France, Henry I. (Princess Anna was the regent of France after her husband's death). His sister Preslava was married to the Polish King Casimir. One of his sons was married to a German princess. Thus the historians called Yaroslav the "Father-in-law of Europe".

Yaroslav was devoted to the spreading of education and culture. He constructed churches and monasteries. One of the first was the Kievan Pecherska Lavra (The Kievan Caves Monastery). In the monasteries the monks translated Greek religious books into the Old Church Slavonic language, wrote chronicles, and taught singing, writing, and icon painting. The Kievan Pecherska Lavra did a great

deal in the developing of Ukrainian culture. In 1051 Yaroslav summoned a council of Ukrainian bishops by which the first Ukrainian was appointed as metropolitan of the church. This was the notable theologian, writer, and preacher Ilarion. From this time on Ukrainians were more often appointed to the metropolitan See than were the Greeks.

Yaroslav improved the state legislature. He was responsible for the coding of the "Rus'kaya pravda" (Rus' Law) which, for a long time, was the legal base of the realm.

Yaroslav's law of succession divided this realm into principalities among his five sons. The main principality, Kiev, was to be ruled by the eldest son. This led to princely feuds because each desired to occupy the paternal throne.

Yaroslav died in 1054 at 75 years of age. He was buried in the St. Sophia's Cathedral in Kiev. His marble sarcophagus is still preserved there.

In history Yaroslav is known as Yaroslav the Wise.

Volodymyr Monomakh

(1113-1125)

The princely strife for the rule of the paternal throne in Kiev led to the weakening of the authority of the Grand Prince in Ukraine-Rus'. The princes had to be summoned to councils in order to make collective decisions on state matters. Disturbances among the people emerged which resulted in the boyars' appointing Volodymyr Monomakh as the Grand Prince of Kiev. (Volodymyr Monomakh was the son of Prince Vsevolod Yaroslavych and the Greek princess from the family of the emperor Monomachus.)

Volodymyr Monomakh was a courageous warrior and an energetic and fair ruler. His authority was respected and he gained much popularity. He maintained a firm hand over the local princes and endeavored to expand and solidify his realm, which came to include all the lands of present day Ukraine as well as the lands of the present day Belorussia and the European part of Russia.

Although he wanted to extend the boundaries of his state beyond the Danube, he was not successful. The Po-

lovtsi hordes became a threat to the realm during his reign. After many years of war, Volodymyr Monomakh, in cooperation with the other princes, was able to defeat the Polovtsi and force their retreat to Transcaucasia.

Volodymyr Monomakh's reign was a period of strength of the Ukrainian State. Monomakh gained prestige among other nations, too, by establishing dynastical ties with the rulers of Western Europe. His wife, Gyda, was of the Saxon dynasty of England. One of his daughters was married to a Swedish prince, another to a Danish prince, the third to a Greek. The famous Danish King Waldemar was his grandson and was named after his grandfather. On his mother's side Volodymyr was related to the Greek Emperor Constantine I Monomakhus. The chronicle mentions that Emperor Constantine I sent Volodymyr Monomakh imperial jewels — a gold crown adorned with precious stones and a cross. This crown was called Monomakh's cap which Moscow eventually took for its own. It is preserved in the Kremlin.

Volodymyr Monomakh instituted a financial reform, i.e., he established interest profits on loans and these laws he included in the "Rus' Law". He was also a writer. About 1117 he wrote "Pouchennya dityam" ("Instructions for My Children"), a work of literary quality. In this work he teaches his children thus:

Do not allow the stronger to destroy the weaker. Be just to the widow. Do not kill neither the guilty, nor the innocent, even if he deserves to die, do not let the soul of a man perish. In travelling through your lands do not allow your servants to wrong neither your own, nor foreign people, nor in the villages, nor in the fields, so that no one could curse you. Wherever you should be, give drink and food to the poor, especially take care of foreigners, from wherever they should be, whether small or great, or in embassy . . . Visit the sick, bury the dead, do not pass a human being without a greeting and a kind word. Respect older people as your parents and younger people as your brothers. Do not be lazy at home, rather, attend to all things. In war do not yield to administrators . . . Do not put down your weapons quickly without investigating the surroundings, for inattention can lead to an unexpected death. Love your wives, but do not let them take the upper hand.

Further Volodymyr Monomakh gives some of his biographical accounts.

Volodymyr Monomakh died in March of 1125 at 73 years of age. He was buried in St. Sophia's Cathedral in Kiev. The chronicle wrote that "the whole nation wept for him as children for their father or mother", because he "enlightened the Rus' land sending out rays, like the sun" and that "his glory spread through all nations, he was especially feared by the pagans" (Polovtsi).

Roman

(1199-1205)

The last powerful Kievan prince was Mstyslav I, the son of Volodymyr Monomakh. After his death (1132) wars ensued among the princes for the Kievan throne. The Prince of Suzdal, Andriy Boholubsky, plundered Kiev in 1169 and brought it to ruin. He took the valuables to his city Volodymyr on the Klyazma River. After this attack Kiev weakened considerably. Constant Mongol (Tatar) and Polovtsi invasions on Kiev in the years 1223-1240 made it impossible for Ukraine-Rus' to continue its development. Kiev lost its significance as a commercial and religious centre.

Western Ukraine (Volyn and Halychyna) did not suffer the attacks of nomadic hordes at this time as did Kiev. Volyn and Halychyna, of course, were connected with Kiev, but eventually they became independent principalities. When Kiev lost its political significance the centre of the Ukrainian state was transferred to Western Ukraine. The Prince of Volyn, Roman, who was the son of the Volhynian Prince Mstyslav Izyaslavych and daughter of the Polish Prince Boleslav, united Halychyna and Volyn into one powerful state in 1199 (Galicia-Volhynian State).

Roman was a good politician, an excellent military leader, and decisive ruler. He subjugated the rebellious boyars and ruled without them. Roman gave aid to the villagers and enjoyed a tremendous support of the townspeople. He aided Kiev in the fight against the Polovtsi and

in 1203 defeated them. This was the last battle that Ukraine-Rus' had with them; they no longer appeared on the boundaries of the state.

Roman turned down the Pope's proposition to accept the Roman Catholic faith which Rome tried to spread into Ukraine.

Roman died in battle against the Poles in 1205 near Zawichost. He left two young sons — Danylo and Vasylo.

Danylo Romanovych

(1205-1264)

After Roman's death the boyars again took the upper hand in the Galician-Volhynian State. Roman's wife fled with her two young sons to Hungary, and later settled in Volhynia. The struggle for the throne continued for forty years. Hungary and Poland took advantage of this situation and began to meddle in the affairs of Halychyna.

Prince Danylo Romanovych, in gaining the throne, drove the Hungarian and Polish invaders out of Halychyna and subjugated the rebellious Halychyna boyars, who gained much power after Roman's death. Besides uniting the lands of southwestern Rus', Danylo also occupied Kiev and almost all the Ukrainian lands came under his jurisdiction.

A new threat of Tatar invasions began. In 1240 a Tatar horde appeared in Kiev and left it in ruin. Then they began to move westward to Volyn and Halychyna where they destroyed the capitals — Halych and Volodymyr.

Danylo hoped to obtain aid from the Christian countries in Europe. He made plans for a large campaign against the horde with the help of the Pope. In 1253 he even accepted a king's crown from the Pope. His coronation took place in Drohobych. The alliance never materialized, however, because the European monarchs were quarelling with one another. Danylo, therefore, broke his relations with the Pope and fought the Tatars on his own.

In 1254 Danylo forced a Tatar retreat, but in 1259 they attacked again and forced Danylo to destroy his fortresses in Volodymyr, Kremyanets, Lutsk, and Lviv.

Danylo was one of the most notable rulers of Ukraine. He went down in history as a just, charitable, and cultural leader. His reign saw the development of culture and education, agriculture and trade, the church and monasteries. He built the cities of Kholm, Lviv, and others and maintained a friendly relationship with his brother Vasylo, the prince of Volyn.

Danylo died in his beloved Kholm in 1264. He was buried there in the Church of the Virgin Mary which he built. The Galician-Volynian chronicle states: "This Danylo was the second after Solomon."

After Danylo's death his son Leo became the ruler of Ukraine.

Petro Mohyla

(1596-1647)

Petro Mohyla, a notable religious and cultural leader of Ukraine in the first half of the seventeenth century, was the Metropolitan of Kiev in the years 1633-1647. He was the son of the prince of Wallachia and Moldavia, and related to Polish and Ukrainian magnates. Petro Mohyla first studied at the brotherhood school in Lviv and then went on to study at various universities in Western Europe. As a youth he served in the Polish army and took part in the battle against the Turks near Khotyn in 1621.

In 1627 Petro Mohyla became the Archimandrite of the Kievan Caves Monastery and in 1633 the Metropolitan of Kiev. He defended the rights of the Orthodox Church and succeeded in obtaining the recognition from the Polish King of the Orthodox churches in Ukraine and Belorussia.

Petro Mohyla unfolded a new cultural, educational, and religious development in Kiev. He restored the St. Sophia's Cathedral and the buildings of the Kievan Caves Monastery. He contributed to the development of the printing press at the Monastery and in 1631 founded a school there. In 1632 he recognized the Kiev brotherhood school and united it with this school. Thus was the beginning of

the Petro Mohyla College which, in the period of the hetmanate of Ivan Mazepa, was raised to the level of an academy. This academy became the largest educational centre of Eastern Europe and educated many famous people of Ukraine, Russia, and other Slavic countries.

Petro Mohyla founded schools in other cities of Ukraine as well as in Yasi and Moldavia. He sent, at his own expense, young capable people to study at the universities and academies in France, Germany, and Italy.

With his devoted work in religious, cultural, and educational affairs Petro Mohyla elevated Ukraine to a spiritual light of all of the Slavic east and northern Europe.

THE BEGINNING OF THE ZAPOROZHIAN COSSACKS

Dmytro Vyshnevetsky (Bayda)

Constant Tatar attacks weakened Ukraine. The Ukrainian State suffered a downfall and the lands went under the rule of Lithuania and Poland.

Under Polish rule a part of the Ukrainian hierarchy went into union with Rome (in Berestia 1596). Poland's objective was to Catholicize and Polonize the Ukrainian population. But the union did not conquer the majority in Ukraine; the greater part of the population remained with the Orthodox Church. The union separated the Ukrainians into Orthodox and Uniates. A long and bitter struggle began between them. The Polish said that they had "set Rus' against Rus'".

The natural wealth of the southern steppes of Ukraine attracted adventurous men who went there to hunt, fish, collect honey and who returned, in winter, to Kiev, Kaniv, and Cherkasy. These men constantly encountered Tatars and fought with them. Thus they became very popular as the defenders of Ukraine. They began to be called cossacks. Eventually their numbers increased with various ranks from the Ukrainian population, for to be a cossack was a high honour. The word "cossack" is of Turkish origin meaning a guard at an outpost. The Tatars referred to "Cossacks" as free, lightly-armed men, engaged in war.

The cossacks developed into a strong force. Prince Dmytro Vyshnevetsky, popularly known as Bayda, united the cossacks in 1552 and built their fortress on the island of Khortytsia on the Dnieper River (at Zaporizhia) under the name "Zaporozhian Sich" ("The Zaporozhian Kozak Host"). This was the beginning of their military organization which was led by an otaman. Prince Dmytro Vyshnevetsky (Bayda) was the first known cossack otaman. The cossacks sailed on the Black Sea, attacked Turkish cities and liberated the Christians from Turkish bondage. Their heroic feats in these campaigns were glorified in all of the Christian world of the time.

Petro Konashevych Sahaydachny

A Ukrainian nobleman from Halychyna — Petro Konashevych Sahaydachny, educated at the Orthodox Academy at Ostrih, reorganized the Zaporozhian cossacks and became their leader as a hetman — the highest official in the cossack army. Sahaydachny transferred the seat of the hetmans to Kiev. It is under the initiative of Sahaydachny and the cossacks that in 1620, in Kiev, the Orthodox hierarchy (which was abolished in the union of 1596) was renewed. Sahaydachny contributed much to the development of education and the support of the Orthodox Church in Ukraine.

Sahaydachny attained fame with his campaigns on the Tatars and Turks. In 1616 he conquered the fortresses of Varna, Sinope, and Kaffa, and liberated a great number of Ukrainians that were held in captivity by the Tatars and Turks. In 1621 Sahaydachny gave military aid to the Poles with his army of 40,000 which contributed mostly to the defeat of the Turks in Khotyn. He was wounded in battle and died in 1622. He bequeathed some of his property to the brotherhood schools of Kiev and Lviv.

Sahaydachny was hetman for eight years (1614-1622). He is remembered as a dignified politician, who was capable of transforming the cossack ideal in support of the Ukrainian national life. In folk song he is depicted as an exemplary cossack-knight, whose life was a constant war campaign.

Bohdan Khmelnytsky

(1648-1657)

Poland quickly forgot about the cossack aid in her wars with the Turks and, again, began to oppress the Ukrainians in every aspect — national, political, religious, and social. The Polish nobility and the Ukrainian landlords, who had become Roman Catholic, took reign over the Ukrainian lands and introduced serfdom (the enslaving of the peasants). Subsequently Ukrainian revolts began. Those who did not want to become serfs, escaped to Zaporozhia. Poland erected a huge fortress, Kodak, near the Dnieper, with a

strong garrison which was to capture these escapees and watch the activities of the Zaporozhian Sich. In 1635 Hetman Ivan Sulyma destroyed the fortress at Kodak which led to war between the Poles and cossacks. The wide discontent among the Ukrainian populace needed only a small spark to start a rebellion.

The first national Ukrainian revolt in 1648 was led by Bohdan Khmelnytsky, a cossack captain in the Chyhyryn regiment. He was born in 1596 of a nobleman-cossack family. Khmelnytsky was induced to war with Poland by the oppression of the Polish nobleman Czaplinski, who seized Khmelnytsky's estate in Subotiv. Khmelnytsky went to the Zaporozhian Sich and there organized an army against Poland and made a military alliance with the Crimean Khan. The Cossacks elected Khmelnytsky as hetman of Ukraine.

Khmelnytsky's cossack army defeated the Polish forces near Zhovti Vody, Korsun, Pylyavtsi, and Zboriv. Poland was forced to conclude a peace treaty near Zboriv (September 19, 1649) which gave Ukraine autonomy, increased Ukraine's permanent cossack army to 40,000, and allowed the filling of administrative posts in Ukraine by Orthodox Ukrainians.

The Peace of Zboriv was of no avail. Poland would not agree to the autonomy of Ukraine. The cossack rights were limited. The peasants were to be returned to Polish serfdom. Besides this the Tatars betrayed their alliance and took many Ukrainians captive.

In 1651 a new battle ensued near Berestechko in Volyn. The Tatars again came to the aid of the cossacks, but the Poles bribed the Khan, and the Tatars betrayed the cossacks by taking Khmelnytsky captive. Ivan Bohun was elected as leader in his absence with the title vice-hetman. The battle near Berestechko ended in defeat for the cossacks. Khmelnytsky was released from captivity and concluded the Pact of Bila Tserkva with Poland. Khmelnytsky, finding himself in a difficult position, needed an ally. Plans for an alliance with Moldavia failed; while the Tatars sided with the Poles. Thus Khmelnytsky decided to negotiate with Muscovy which concluded in the Pereyaslav Agreement of 1654. On the basis of this agreement

... Ukraine accepted the protection of the Muscovite tsar continuing to remain a separate body politic preserving its own social-political and ecclesiastical order, its own central and local governments, army, financial system, and the right to carry on independent diplomatic relations with the control of the tsarist government. The cossack army was set at 60,000 with all the cossack liberties and privileges in force. The hetman was to be elected by free vote and Moscow was to be informed of the election.

(*Entsyklopediya Ukrainoznavstva*, Tom II, p. 448)

The alliance with Muscovy was a catastrophe for Ukraine. Whereas Khmelnytsky viewed it as a temporary political and military alliance of two independent states against common enemies, the Poles and Tatars, the tsar viewed it as Ukrainian vassalage. Thus were the beginnings of Muscovite dominion over Ukraine.

Khmelnytsky saw the threat to the autonomy of Ukraine and sought new allies. His objective was to unite all the Ukrainian lands in an independent Ukrainian state.

Khmelnytsky died in 1657 as the greatest hetman of Ukraine. He united the majority of the Ukrainian lands and formed a great state which occupied a notable position in Europe. He was a good organizer and politician, and a wise administrator.

Petro Doroshenko

(1665-1676)

After the death of Khmelnytsky, Ukraine entered a period in history known as "the Ruin". The hetman of the Left Bank of Ukraine, Ivan Bryukhovetsky, was the instrument of Polish politics. The hetman of the Right Bank of Ukraine, Pavlo Teterya, served the Muscovites. Ukraine was in a state of anarchy. The Poles and the Tatars plundered and ruined the Right Bank while the Muscovite army ruined the Left Bank.

In 1665 Petro Doroshenko, (the grandson of Hetman Mykhaylo Doroshenko) became the hetman of the Right Bank. In him the Ukrainian nation again saw hope of order and of an end to "the Ruin".

Petro Doroshenko was educated, talented, energetic, courageous, and inspired by the national ideals of Bohdan Khmelnytsky. His aim was to liberate the Right Bank from the Poles and the Left Bank from the Muscovites and to unite the two into one independent state. Doroshenko knew that he could not go to war against two powerful enemies without aid, thus he concluded an alliance with the Tartars and with Turkey.

Moscow and Poland, weary from their war for Ukraine, finally concluded the Treaty of Andrusiv in 1667 which divided Ukraine — the Right Bank was taken by Poland and the Left Bank by Russia. The Treaty of Andrusiv angered the Ukrainian nation. A revolt against Moscovy, led by Hetman Bryukhovetsky, flared on the Left Bank. Bryukhovetsky finally realized that Moscow was ruining Ukraine. But, as soon as Doroshenko appeared with his forces on the Left Bank, the people took his side, and Bryukhovetsky was killed. Doroshenko, with the aid of the Tatars, attacked the Muscovite army forcing it to retreat from the Left Bank. Ukraine was then united under the leadership of Hetman Doroshenko; but not for long.

The unexpected attack of the Polish army on the Right Bank of Ukraine forced Doroshenko to a defense. At this time Demyan Mnohohrishny was proclaimed hetman on the Left Bank but was soon deposed and Ivan Samoylovych took the post. He wanted to unite both banks under his rule and thus, with the help of a Muscovite army, attacked Doroshenko on the Right Bank. The people of the Right Bank welcomed him because they were tired of the constant wars. Besides this the Tatar plunderings were blamed on Doroshenko's military alliance with them.

The nation did not understand Doroshenko's plans and thus did not support him. Doroshenko finally renounced his leadership (1676). He settled in Muscovy where he died in 1698.

Petro Doroshenko is depicted in folk songs and in the work of many writers.

Ivan Mazepa

(1687-1709)

After the downfall of Petro Doroshenko only one hetman, Ivan Samoylovych, remained and this only on the Left Bank, which was under the control of Muscovy. The Zaporozhia was also subjugated to Muscovy. Even the Ukrainian Orthodox Church came under the jurisdiction of the Muscovite patriarch. Hetman Samoylovych was exiled to Siberia in 1687. Ivan Mazepa replaced him. Ivan Mazepa was an Orthodox Ukrainian of noble birth. After completing his studies at the Petro Mohyla College he studied abroad and then was employed in the diplomatic service of the Polish King Casimir. Mazepa returned to Ukraine in 1663 to care for his ailing father and after his death joined the service of Hetman Doroshenko. Here he occupied several administrative posts until he became a general.

Ivan Mazepa was elected hetman in 1687 with the acknowledgement of the Moscow government. At this time Moscow insisted on the Kolomatsky Agreement by which the rights of the hetman rule and autonomy were limited even further. Mazepa realized this but treaded carefully so as not to offend Muscovy because Ukraine was weakened and had no aid from any state. Mazepa stood firmly on the basis of a cossack-hetman state and independence and unity of Ukrainian lands. He wished to unite the Right Bank, which was under Polish rule, with the Left Bank; but Muscovy had an alliance with Poland. Mazepa gave Muscovy military aid in the first stage of Muscovy's wars with the Swedes and this enabled him to gain control of the Right Bank (1704).

Mazepa contributed a great deal to the development of Ukrainian education, culture, literature, architecture, and painting. He was a great patron; at his own expense he built beautiful churches in Pereyaslav, Chernihiv, and Kiev. He reconstructed the Kievan Cave Monastery, transformed the Kievan Mohyla College to an academy raising it to the level of the European universities.

The culture of Mazepa's hetman court in Baturyn symbolized the high spiritual level of the hetmanate. This

period saw the development of the cossack-noble elite whose children studied at the Kievan Mohyla Academy and went abroad to study in Western Europe.

Tsar Peter I continued to destroy the autonomy of Ukraine. He meddled in the internal matters of Ukraine and increasingly revealed his imperialistic politics towards her. Simultaneously he sent Muscovite forces into Ukraine and sent Ukrainian forces to faraway fronts and to work on canals and on the swamps of Peter's new capital St. Petersburg where thousands of cossacks died.

The northern Muscovite war (with the aid of Denmark and Poland) with Sweden from 1700 became drawn out and became a heavy burden on the weakened Hetman State. The Swedish King Charles XII having defeated Denmark and Poland marched on Muscovy. In order to liberate Ukraine from Muscovite bondage, Mazepa concluded an alliance with Charles XII. He expected that Sweden would defeat Muscovy and Ukraine would then be free. Mazepa's forces joined the Swedish army in 1709 in the Battle of Poltava, but they were defeated by Peter I. Charles XII and Mazepa escaped to Turkey. Mazepa died in Bendery in 1709.

The Russian victory in the Battle of Poltava led to the complete abolition of Ukrainian autonomy. Russian propaganda has never stopped proclaiming that Hetman Ivan Mazepa was a traitor.

Hetman Ivan Mazepa was a great statesman. His name became the symbol of the struggle of the Ukrainian nation for freedom from Muscovy and the symbol of Ukrainian statehood.

THE LAST HETMANS — THE ABOLITION OF THE HETMANATE

The results of Moscow's victory in the Battle of Poltava in 1709 were tragic for Ukraine. The Muscovite tsarist empire was becoming a powerful European state, which during the time of Peter I came to be known as Russia. Step by step, this despotic ruler liquidated the autonomous rights of the hetmanate.

Pylyp Orlyk

After the death of Ivan Mazepa in 1709, in Bendery, Philip Orlyk was elected hetman. This was the first Ukrainian government-in-exile. Hetman Orlyk believed that Ukraine could be liberated from Russian bondage. He approached Western European rulers for aid but his plans did not materialize.

Ivan Skoropadsky

With tsar Peter's permission the cossacks elected Ivan Skoropadsky hetman of the Left Bank in 1708. Skoropadsky complied with Moscow believing he could secure some rights for Ukraine, but he was unsuccessful. In 1722 Peter I established a so-called "Little Russian College" headed by Stepan Veliaminov. It consisted of six Russian officers who gave orders to the hetman and assumed rights over the Left Bank. Skoropadsky's protests against the exploitation went unheeded.

Skoropadsky died in 1722.

Pavlo Polubotok

In 1722 under Peter's orders Pavlo Polubotok became hetman. The "Little Russian College" continued to assume rights. Pavlo Polubotok was sent to St. Petersburg because he defended autonomy. There he and his officers were imprisoned. He died in St. Petersburg in 1724.

Danylo Apostol

In 1727 the cossacks elected Danylo Apostol as hetman of the Left Bank who also defended the right to autonomy and pressed for the liquidation of the "Little Russian College". He succeeded in bringing in some reforms in administration, justice, and finance. Muscovy continued to exploit the cossacks in labour beyond the boundaries of Ukraine which the hetman could not prevent.

Danylo Apostol died in 1734.

Kyrylo Rozumovsky

The last hetman of the Left Bank was Kyrylo Rozumovsky. He was established as hetman in 1750 by the tsarina Elizabeth, who was married to his brother Oleksiy. Kyrylo Rozumovsky was a young aristocrat educated in St. Petersburg and abroad. He was distinguished by high honours, particularly with the title of court, and headed the Russian Academy of Sciences in St. Petersburg.

During his hetmanate Ukraine was also able to regain its autonomy. Under the influence of the hetman the Russian administrators were called back from Ukraine. During Rozumovsky's absence the higher cossack officials governed the Left Bank. The Zaporozhian Sich was placed under Rozumovsky's control. The higher officials were making attempts to give the Rozumovsky family the right to succession of the hetmanate. But the new tsarina, Catherine II, followed the policies of Peter I, i.e., the policies of centralization and the Russification of all the lands under her rule. She forced Kyrylo Rozumovsky to denounce his hetmanship. In 1775 Catherine destroyed the Zaporozhian Sich and exiled its last leader, Petro Kalnychevsky, to the Solovki Islands in northern Russia, where he died as a prisoner. Moscow renamed Ukraine "Little Russia" and included it into the Russian Empire. Later Moscow officially named Ukraine "Southern Russia". This name remained until 1917.

Mykhaylo Hrushevsky

(1866-1934)

Russia's annihilation of the hetmanate and autonomy of Ukraine halted the development of national and political life in Ukraine. As a result of the Partition of Poland by Russia, Austria, and Prussia (1772, 1793, and 1795) Halychyna was taken from Poland by Austria (1772) and the Right Bank Ukraine was taken from Poland by Russia. Russification policies led to a heavy oppression of the Ukrainian nation. The Ukrainian peasantry, besides this, was economically and socially oppressed by serfdom.

A cultural renaissance emerged in reaction to the national oppression when in 1798 Ivan Kotlyarevsky published the "Aeneid" in the vernacular Ukrainian. The Ukrainian language immediately became a national force. The appearance of the "Aeneid" was the beginning of an upsurge of new literary talents among which was Taras Shevchenko, who inspired Ukrainians with his faith in a better future. This was the beginning of a national renaissance, the development of which was culminated with the Ukrainian national movement and the birth of the Ukrainian state — the Ukrainian National Republic, proclaimed on January 22, 1918, by the Fourth Universal of the Central Rada in Kiev.

The Ukrainian Central Rada (Council), which was the centrifugal force of the Ukrainian liberation movement, was established in Kiev in 1917. The historian Mykhaylo Hrushevsky who had just returned from his exile in Russia, became its first president. The Central Rada was the parliament and government of Ukraine which united all the political parties. It proclaimed four universals in regard to the liberation movement. The Fourth Universal of January 22, 1918, proclaimed: "From this day forward the Ukrainian National Republic becomes an independent, free, and sovereign state of the Ukrainian people."

The Central Rada was faced with the matter of a military defense against the Russian Bolshevik invasion of the central and eastern lands of Ukraine. The Ukrainian National Republic concluded the Peace Treaty of Brest-Litovsk (1918) with Germany, Austria, and Turkey. The

German army entered Ukraine to help against the Russian-Bolshevik invasion. The Germans dissolved the Central Rada and proclaimed General Pavlo Skoropadsky as Hetman of Ukraine, but the Ukrainian republican forces soon forced the annihilation of the hetmanate. Hrushevsky endeavoured to re-instate the Central Rada but the Directory of the Ukrainian National Republic was against this. In 1920 the Russian Communists achieved their victory in a battle against the army of the Ukrainian National Republic which was under the leadership of Simon Petliura. Ukraine fell under Soviet Russia as the "Ukrainian Socialist Soviet Republic".

The moment of the liquidation of the Ukrainian National Republic marked the end of the political and statesman activities of Mykhaylo Hrushevsky. He returned to his beloved educational and publishing career.

Mykhaylo Hrushevsky was born in 1866 in Kholm. He studied at the secondary gymnasium school at Tiflis and at the University in Kiev. From 1894 until the First World War he was a professor of the history of Ukraine at the University in Lviv. Under his leadership the Shevchenko Scientific Society in Lviv developed into a genuine academy of sciences. A library and archives were established which drew eminent scholars, among which was Ivan Franko. In 1898 Mykhaylo Hrushevsky and Ivan Franko founded the "Literaturno-Naukovy Visnyk" ("The Literary-Scientific Herald"); both were editors of this journal.

Mykhaylo Hrushevsky's main work is "Istoria Ukrainy Rusy" ("The History of Ukraine-Rus'"), started in 1898, consisting of ten volumes and encompassing the history ending with the period of Khmelnytsky's hetmanate. In 1923 his second great work began to appear "Istoria ukrayinskoyi literatury" ("The History of Ukrainian Literature") which consists of five volumes. The sixth and seventh volumes remain unpublished. Hrushevsky is also the author of articles on ethnography, folklore, sociology, literary criticism, and the national-cultural movement in Ukraine as well as publicistic articles.

In 1929 during the Bolshevik campaign against Ukrainian culture and its leaders, Hrushevsky was exiled to Moscow where he died in 1934. There are reasons to believe he was assassinated.

Simon Petliura

(1879-1926)

The rebirth of the Ukrainian State in the Ukrainian National Republic on January 22, 1918, was a great event in the history of Ukraine. The young state was faced with the immediate necessity of continuing its struggle against Russia, this time Communist Russia, in order to secure its existence. The Ukrainian National Republic appointed Simon Petliura as the Chief Otaman of its army; he was also the Secretary of Military Affairs of the Republic in the period of the Central Rada.

Simon Petliura was born March 10, 1879, in the region of Poltava, in a family of cossack descent. He first studied in an ecclesiastical school, and then at the theological seminary in Poltava. In 1901 he was dismissed from the seminary because of his membership in the secret Ukrainian movement which gave birth to the Ukrainian Revolutionary Party in Poltava.

Petliura was captivated by the Ukrainian revolutionary ideal and the renaissance of the Ukrainian State. He was a good public speaker, who proclaimed the new ideals of the State. In 1904 he went to Lviv in regard to political organization work which was connected with the publishing of "Selyanyn" ("The Peasant"), the organ of the Ukrainian Revolutionary Party. His second trip to Lviv was in 1906. Then he went to St. Petersburg where he became the co-editor of the monthly "Vilna Ukrayina" ("The Free Ukraine"). In 1909 he lived in Moscow and edited the Russian language journal "Ukrainskaya Zhytya" ("Ukrainian Life"), which continued to appear until 1917.

The Russian Revolution of 1917 found Petliura at the Western Russian front as a representative of the Alliance of Zemstvos. In March, 1917, the first All-Ukrainian Military Conference in Kiev elected Petliura as head of the Ukrainian General Military Committee. That same year the Ukrainian Central Rada appointed him as Secretary of Military Affairs. In this post, Petliura contributed much to the formation of the Ukrainian armed forces. Having found himself in opposition to some members of the Central Rada, Petliura resigned his post in the government,

but continued to organize the Ukrainian army. Petliura formed the Haydamatsky Kish Slobidskoyi Ukrayiny battalion and was its commander in battle against the Bolsheviks.

In 1918, during the hetmanate of Pavlo Skoropadsky, Petliura was imprisoned for his opposition to the German politics in Ukraine. After four months he was freed, and in that same year joined forces with the anti-hetmanate rebellion which was led by the Directory, headed by the writer Volodymyr Vynnychenko. Petliura entered the composition of the Directory and in 1919 became its president. In this post Petliura was an uncompromising spokesman for the independent Ukrainian State. Communist Moscow sent an increasing number of forces into Ukraine. At the same time an epidemic struck the army and the population; chaos and disorder ensued. These were the conditions under which Petliura, with the aid of the Ukrainian Galician Army, fought against the Bolsheviks and Denikin's White Guard.

Seeking military aid, Petliura concluded the Warsaw Treaty with Poland in April, 1920. Although the treaty contained the recognition by Poland of the Directory of Ukraine, the Polish government soon broke this treaty with Ukraine and concluded a peace treaty with Soviet Russia. The united armies (of the Ukrainian National Republic and the Ukrainian Galician Army) continued their struggle against the Bolsheviks. Retreating to Western Ukraine, however, they were interned by the Poles.

The Ukrainian National Republic was the first State which was occupied and liquidated by Soviet Russia.

Simon Petliura lived in Poland for a while, then in Budapest, then Geneva, and finally in Paris in 1924. He was assassinated May 25, 1926, in a street in Paris by a Soviet agent — Shwartzbart. He was buried in Paris at the Montparnasse Cemetery.

FOURTH UNIVERSAL of the UKRAINIAN CENTRAL RADA

PEOPLE OF UKRAINE!

By your power, will, and word a Free Ukrainian National Republic was established on the Ukrainian Land. The age-long dream of your fathers, fighters for freedom and the rights of the working people, has come true.

But the freedom of Ukraine was reborn in a difficult hour. Four years of vicious war have weakened our country and the population. Factories are not producing goods, work at the plants has come to a standstill, the railroads are dislocated, money is losing its value, bread has grown scarcer — hunger is looming. Bands of robbers and thieves have sprung up throughout the country, especially when the Russian troops pulled back from the front, causing carnage, disorder and ruin in our land.

In the meantime, the Petrograd Government of People's Commissars, in order to place the free Ukrainian Republic under its authority, has declared war against Ukraine and is dispatching troops into our land — the Red Guard, the Bolsheviks who rob food from our peasants and carry it off to Russia without any compensation, not sparing even the grain prepared for planting, they will kill innocent people, sowing anarchy, death, and crime.

We, the Ukrainian Central Rada, made every effort to avoid the fratricidal war between the two neighbouring nations, but the Petrograd government refuses to cooperate and continues the bloody fighting against our people and the Republic. Furthermore, they very same Petrograd government of People's Commissars is delaying the peace efforts and calls for a new war, calling it "holy." Once more the blood will flow, again the unfortunate working people are to lay down their lives.

We, the Ukrainian Central Rada, elected by the congresses of peasants, workers, and soldiers of Ukraine, cannot consent to this and will not support any war because

the Ukrainian Nation desires peace which should come as soon as possible.

And so that neither the Russian government nor any other hinder Ukraine from establishing the desired peace and lead our country to order, to creative life to secure the revolution and our freedom, we, the Ukrainian Central Rada, inform all citizens of Ukraine of the following:

From this day on the Ukrainian National Republic becomes an independent, subordinated to none, free, sovereign State of the Ukrainian Nation.

With all neighbouring states such as Russia, Poland, Austria, Roumania, Turkey and others we want to live in peace and friendship, but none of them can interfere with the life of the independent Ukrainian Republic. Its power shall belong only to the People of Ukraine and in its name, until the Ukrainian Constituent Assembly convenes, we, the Ukrainian Central Rada, representatives of the working people — peasants, workers, and soldiers, shall govern together with our executive organ which as of today shall be called the Council of National Ministers.

All democratic freedoms proclaimed by the Third Universal, the Ukrainian National Republic reaffirms and separately proclaims: in the Independent Ukrainian National Republic all nationalities enjoy the right of national-personal autonomy, recognized by us through a law of January 22nd.

Whatever objectives stated in this Universal, we, the Central Rada and our Council of Ministers, are unable to accomplish, they will be amended and ultimately implemented by the Ukrainian Constituent Assembly in the subsequent few weeks.

We direct our citizens to conduct the elections with speed and energy: to take every measure to count the votes as quickly as possible, so that in a few weeks our Constituent Assembly — the supreme governing body of our Land — shall strengthen liberty, order and welfare by a constitution of the Independent Ukrainian National Republic for the benefit of the entire working population, for the present and for the future.

This highest body is to decide the matter of federative union with the national republics of the former Russian state.

Until that time, we call upon all citizens of the Independent Ukrainian National Republic to stand firmly on guard of freedom gained and the rights of our nation, and to defend them with every effort from all enemies of the Independent Ukrainian Republic of peasants and workers.

UKRAINIAN CENTRAL RADA

In Kiev, 9 (22) January, 1918.

ВИДАТНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(Від Котляревського до кінця ХІХ ст.)

Іван Котляревський

Українська література впродовж свого історичного шляху зазнавала багато перешкод, утисків і переслідувань зі сторони панівної влади над українським національним життям. Помимо того вона здобула собі рівне місце між передовими літературами світу. Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, піднесли у своїй творчості до вселюдських тем та ідеалів. Багато славних імен і небуденних талантів дала нам історія українського письменства, коли числити лише від доби Івана Котляревського. Він перший почав писати чистою українською мовою.

Іван Котляревський (1769-1838) народився в місті Полтаві, в центрі Полтавської губернії в Україні. Батько його Петро Котляревський був дворянином (шляхтичем) і працював у полтавському магістраті.

Початковою школою І. Котляревського була школа в місцевого дяка. Опісля він учився в Катеринославській семінарії. Був він там вісім років, однак цієї школи не закінчив. Ще в семінарії він почав проявляти поетичний талант, і товариші за це прозвали його „ритмачем”.

Не скінчивши цієї школи, І. Котляревський пішов працювати корепетитором (приватним учителем) на село до багатих дворянських домів. Діти таких панських багатих родин замість ходити до школи вчилися вдома, і для них наймали приватного вчителя. І тут, на селі, Іван Котляревський наблизився до селянства, ходив з хлопцями на вечорниці, на „досвітки”, записував народні пісні, приказки, пізнавав звичаї і взагалі побут селян. Тут він і полюбив чисту народню мову.

1796 р. він вступив до війська, і на війні (Росії з Туреччиною) відзначився хоробрістю. По війні Котляревський повернувся до Полтави, і тут став настоятелем інституту для дворянських дітей.

Доба, в якій формувався світогляд Івана Котляревського, зазнавала великих реформ. 1775 року, коли йому було п'ять років, вийшов наказ цариці Катерини II зруйнувати Запорізьку Січ. Вслід за тим, 1781 року, настав стан кріпацтва на лівобережжі України під російською займанщиною. Український народ там було поділено на два табори — військові старшини і дворяни, що були нагороджені землями й цілими селами, а селянство поневодили панщиною. (Так звана „крепостная зависимость” — така сама, що вже довгий час була на правобережжі України під польською займанщиною). А там у народі ще надто свіжою була пам'ять козацьких вольностей та невмирущою слава лицарська. Усе це дуже добре знав і розумів Іван Котляревський.

Перший твір, що його написав Іван Котляревський (а цей твір вийшов друком 1798 року) називається „Енеїда”. Це віршована з гумористичною закраскою поема. Тему до неї автор запозичив у римського поета Віргілія, але в суті речі він дав у ній широкі образи тогочасного побуту, дав характеристику запорозького козака в постаті героя Енея, який по скасуванні Запорозької Січі 1775 року бурлакує по світі, зазнає різних пригод, про які розповідає з гумором. Поет таким способом розкриває ті суспільні й політичні відносини, що наростали в тодішній російській імперії. Та найсильніший відгомін викликав цей твір тим, що був написаний такою щиронародньою мовою — в дусі козацького епосу, що ним зачитувалися всі — і дворяни, і кріпаки. Це була перша українська книжка народньою мовою.

Крім „Енеїди” написав Котляревський ще дві п'єси (бо сам він також дуже любив театр), а саме „Наталку-Полтавку” та „Москаля чарівника”, що дали початок українській новітній драматургії, а втім самі вони й досі не втратили свого чару, — то ж їх залюбки ставлять на українських сценах.

Григорій Квітка-Оснoв'яненко

Одним з перших по Котляревському був письменник Григорій Квітка-Оснoв'яненко (1788-1843). Він народився в сім'ї поміщика (дідича) в с. Основі (недалеко міста Харкова), що було власністю його батька. Це вже були часи панщини на лівобережжі України, і селяни в Основі були кріпаками пана Квітки.

У поміщицькій родині Квіток панував демократичний дух, жили ще традиції козацьких вольностей. До кріпаків-селян там відносилися добре, і між селом та панським двором були найкращі взаємини. До того ж родина Квіток була глибоко релігійною, шанувала віру, Церкву й звичаї. Тому то частим гостем у маєтку Квіток бував мандрівний український філософ Григорій Савич Сковорода, якого там щиро вітали, любили й шанували. Велся там часті й довгі розмови з Григорієм Савичем, в них заслухувався малий Григорій.

Григорій Квітка у своїх дитячих роках був кволого здоров'я, хворів на очі, і став сліпнути. Коли йому сповнилося п'ять років, він поїхав з матір'ю на прощу до Озернянського монастиря і тут, коли він молився в церкві, повернувся йому зір. Ця подія зворушила всю родину, і вона позначилася великим впливом на душу дитини та поглибила його релігійність.

Учився Григорій вдома — в домашнього вчителя, якого батьки наймали на кожен шкільний рік. Це й був спосіб початкової освіти в панських домах по селах. Коли йому сповнилося 12 років, він виявив бажання вступити до монастиря, однак батько тоді відрадив йому. Але цей замір Григорій Квітка здійснив пізніше, коли йому було 23 роки. У монастирі він пробув послушником чотири роки, і він доповнював там також свою освіту. Залишивши монастир, він виїхав до Харкова і там улаштувався на довший час. Там він почав дописувати до часописів, опісля став директором театру та був опікуном інституту дворянських дочок. Крім того він брав участь у громадському житті.

Григорій Квітка-Оснoв'яненко, так само як і Котляревський, знав село, любив життя на селі, і тому навіть назву рідного села („Основа“) дописав до свого прізви-

ща. Історія української літератури записала його як батька української прози. Він був першим українським письменником, що почав писати прозою в народній мові. Деякі його оповідання насичені гострим гумором і сатирою.

Перший його твір українською мовою — „Салдаський партрет” — вийшов друком 1833 р. Інші його кращі повісті та оповідання — це „Маруся”, „Перекотиполе”, „Сердешна Оксана”, „Козир-дівка”, „Мертвецький Великдень”, „Конотопська відьма”, „Божі діти”, „Добре роби, добре й буде”. З драматичних творів відома його „Щира любов” та комедія „Сватання на Гончарівці”.

Високо оцінив писання Григорія Квітки-Оснoв'яненка Тарас Шевченко, і тому присвятив йому свою поему „Б'ють пороги, місяць сходить”.

Останні свої роки прожив він у рідному селі, Основі, з дружиною Ганною, яка поділяла його думки, була йому близькою духом людиною, з якою він був щасливий на своєму життєвому шляху.

Марко Вовчок

Марко Вовчок (1834-1907) — це літературний псевдонім письменниці Марії Марковичевої з Вілінських. Вона була в нас першою жінкою-письменницею. Її народні оповідання оповили її постать широким розголосом і славою, а в наших часах вони вважаються зразком чистої української народньої мови.

Марко Вовчок жила в тій добі, що була подихом чарів духового й національного пробудження України, — в добі Шевченкового генія, в добі народження нової літературної музи.

Народилась Марія Марковичева в маєтку своїх батьків-поміщиків, Олександра і Параскевії Вілінських, у селі Єкатеринівцях, Єлєцького повіту, Орловської губернії. Початкову освіту вона набула в м. Орлі; опісля вчилася в приватному інституті в Харкові, що був тоді осередком українського культурного життя в Україні.

У школі Марія Вілінська відзначалася великими здібностями. І тут вона зокрема залюбки вивчала чужі мови,

і придбала собі основне знання французької мови, що в тих часах було ознакою доброго тону в усіх шляхетських (панських) домах. Усіх мов вона знала вісім, і могла кожною з них свobodно говорити.

По закінченні інституту в Харкові вона повернулася до своєї тітки, хрещеної матері К. П. Мордовінової, що жила в Орлі. Багата тітка займалася вихованням своєї племінниці, бо на шостім році її життя помер її батько, а мати вдруге вийшла заміж.

Вихованка Харківського інституту, красуня Марія Вілінська, приїхала до тітки з уже виробленим своїм світоглядом. Тут вона зустрілася з українським письменником, молодим Опанасом Марковичем, і відчула в собі споріднення з його духовістю. Опанас Маркович жив в Орлі, відбуваючи кару заслання за свою приналежність до Кирило-Мефодіївського Братства. Як засланець, він був під наглядом поліції.

Року 1851-го Марія Вілінська, на 17 році життя, одружується з Опанасом Марковичем — проти волі своєї тітки, з якою вона зриває свої родинні взаємини і виїжджає з чоловіком в Україну — спочатку в Чернігів, а далі в Київ, а опісля на деякий час вони зупинилися в Немирові, де Олександр Маркович став учителем гімназії.

І тут, серед чудової природи в околицях Немирова, Марія Марковичева пізнає життя свого народу, його побут, звичаї, його мову; і з-під її пера появляються, наче коштовні перлини, її перші народні оповідання — за підписом „Марко Вовчок”.

Першим літературним критиком, що високо оцінив талант Марка Вовчка, був письменник Пантелеймон Куліш, який навіть не знав, що автором цих народніх оповідань була жінка. У домі Марковичів у Немирові збиралися кращі представники передових українців. Тут прочитувалися (на клаптиках паперу) поезії Шевченка; тут уже були твори Костомарова, Котляревського, Квітки-Онов'яненка, Гулаки Артемовського.

1857 року заходами П. Куліша появилася друком перший том народніх оповідань Марка Вовчка, і він викликав собою живе зацікавлення серед українських культурних кругів. Героями оповідань Марка Вовчка були переважно жіночі постаті закріпощеного села. Авторка чітко малює

стан їхніх почувань, навітлює в них вершини душевної краси, шляхетности, терпінь, самовідречення й вірного кохання. Навіть вільна козачка, закохавшись у хлопця-кріпака, виходить за нього заміж, і так сама стає кріпачкою, щоб ділити з коханим його долю, бо ж любов вище багатства, а навіть вище самої волі.

Творча манера Марка Вовчка своєрідна, властива її власному стилеві; і цим вона глибоко зворушила серце нашого великого поета Тараса Шевченка, який присвятив їй одну із своїх поезій та назвав її „кротким пророком і обличителем жорстоких” — (тобто обвинуватив тих людей, що були жорстокими).

1860 року Марко Вовчок, вже як відома українська письменниця, з сином Богданом виїжджає з України у Францію. Тут вона знайомиться з широким літературним світом Європи, робить переклади, дописує до часописів, листується з друзями в Україні. З Франції вона їде в Італію, і знайомиться з тамтешнім світом, що вабив її своєю високою культурою. І вже тільки на схилі свого віку вона повертається в Україну. По смерті свого чоловіка, Марковича, вона вдруге виходить заміж — за М. Лобача-Жученка. Останні роки свого життя вона прожила в Нальчиках.

Народні оповідання Марка Вовчка наскрізь просякнуті гуманністю, співчуттям до покривджених. У тих простих оповіданнях глибоко внутрі наявний протест проти того суспільного ладу, в якому „власність імуції” панують у розкошах — коштом горя, сліз і нужди мільйонів рабів-кріпаків.

Тарас Шевченко

Найбільший український поет Тарас Шевченко (1814-1861) народився в селі Моринцях, Звенигородського повіту на Київщині. Мати Катерина і батько Григорій Шевченки були кріпаками поміщика Енгельгардта. Тарас був у їхній сім'ї третьою з ряду дитиною.

Коли Тарасові було два роки, родина Шевченків переселилася в сусіднє село Кирилівку, яке належало тому

самому панові. Там і проходило вбоге дитинство поета, про яке він опісля так часто згадував.

На восьмому році життя Тарас Шевченко пішов до дяка Губського навчатися грамоти. За часів панщини не було в Україні шкіл для селянських дітей; то ж у деяких селах навчали охочих дяки за малу плату. Тарас був дуже здібним учнем, і він скоро засвоїв собі початки грамоти.

Коли Тарасові сповнилося дев'ять років життя, померла його мати, залишивши шестеро дрібних дітей. Батько вдруге одружився і в дім прийшла із своїми дітьми мачуха, яка не злюбила Тараса. Та ще більше горе ждало його, коли, через два роки по смерті матері, помер і батько, який любив Тараса, дбав про його освіту.

По смерті батька Тарас вліті пас громадську череду, а взимі вчився грамоти в дяка Богорського, який також знущався над хлопцем. Тарас усе ж таки вивчив тут граматику, Часослов і Псалтир, і все це — церковно-слов'янською мовою. Крім того любив Тарас малювати, і йому дуже хотілося вчитися малярства. Коли йому обридла наука в дяка Богорського, він покинув його і почав шукати собі іншого вчителя.

По довгому блуканні та різних роботах, які де траплялися, він попав до вчителя-маляра в селі Хлопнівці. Учитель зажадав від Тараса документа від пана про дозвіл навчатися малярства, бо ж він був кріпаком. Ось тут і почалися круті життєві шляхи майбутнього поета. А тими шляхами, здавалося, кермував сам Промисл Божий. Дозволу від пана на науку малярства Тарас не дістав. Пан натомість забрав його до своїх покоїв на козачка — послугача. У той час йому було 14 років. Бажання малювати не покидали Шевченка; і тут, у панських покоях, він використовував усякі нагоди для рисування, за що часто був караний.

1829 року Енгельгардт, виїжджаючи до столиці Литви, Вільни, а опісля до Варшави, бере з собою Шевченка, а року 1831-го зупиняється в Петербурзі. Пан нарешті таки помітив у Шевченка малярський талант і, бажаючи мати власного маляра, віддав його на науку до маляра Ширяєва в Петербурзі. У того маляра Шевченко пробув чотири роки. Тут його також використовували, заставля-

ли малювати паркани та інше. А все таки життя в Ширяєва було куди вільніше як у пана в покоях.

Майбутнього маляра й поета цілком випадково відкрив українець Іван Сошенко. Це сталося однієї теплої ночі в літньому саду в Петербурзі. Шевченко, викравшись уночі з горища в Ширяєва, потай зрисовував статуї в парку. Тут його побачив Сошенко, зацікавився ним й опісля познайомив його з поетом Євгеном Гребінкою. І вони вдвох зайнялися долею Шевченка.

Долею молодого кріпака, Шевченка, зацікавився ширший гурток видатних людей з Академії Мистецтв: таких, як славний художник Карло Брюлов, поет Жуковський, Іван Сошенко, Євген Гребінка та інші. Цей гурток викупив Шевченка з кріпацтва, заплативши Ангельгардтові 2,500 рублів. Сталося це 22 квітня 1838 року. Шевченкові було тоді 23 роки.

Перед викупленням з кріпацтва молодим Шевченком відкрився цілком інший світ. Його прийняли в Академію Мистецтв, він учився малювати, доповнював свою освіту, знаходив собі нових друзів, і почав писати поезії. Перший його „Кобзар” появився друком 1840 року. У ньому було лише 8 поезій.

Навесні 1843 року Шевченко поїхав в Україну, побував у Києві, Яготині, відвідав рідне село Кирилівку, Качанівку, побував у своїй рідні. Тяжко вразив його, вільну людину, той кріпосницький лад, що там панував; убогий, неграмотний, закріпощений люд, і тут же безжурне, розкішне життя панів. Бодем наповнила душу поета така дійсність.

1844 року Шевченко повернувся до Петербургу, закінчив Академію Мистецтв із званням художника, і під враженням баченого ним в Україні захопився писанням поезій. 1845 р. Шевченко, як художник, їде в подорож у службових справах по Україні; побував на Київщині, Полтавщині, Чернігівщині й Волині. Тут він з доручення Археологічної Комісії в Києві робив рисунки старовинних церков й інших будівель. Того ж року він повернувся до Києва і вступив до Кирило-Мефодіївського Братства, — до того нелегального товариства, членами якого були українські передові культурні діячі. Шевченка тут уже зна-

ли як поета, бо ж в Україні вже були відомі такі його поезії як „Гайдамаки”, „Кавказ”, „Сон” та інші.

За приналежність до Кирило-Мефодіївського Братства і за написання таких поезій як „Сон” та „Гайдамаки” Шевченко був арештований і засуджений на заслання салятом до Орської кріпости за Уралом з заборобою писати й малювати. Такий засуд був важким ударом для Шевченка, як поета, і не меншим ударом для нього, як маляра. А в Україні почав ширитися його „Кобзар” — сповнений духом дивної сили Шевченкового генія.

Друзі Шевченка не переставали клопотатися його долею, наполегливо домагалися його звільнення. Але щойно по 10 роках неволі, поневірянь повернувся поет із заслання. В Україні йому не дозволили жити. Шевченко приїхав до Петербургу хворим, але все ж таки таким самим оборонцем свого народу, яким він був до часу заслання.

Помер Шевченко в Петербурзі 8 березня 1861 року — на 47 році життя. Друзі подбали про те, щоб тіло поета було перевезено в Україну та поховано на Чернечій горі, — так, як він собі бажав. Тисячі людей відвідують могилу Шевченка в Каневі над Дніпром.

„Кобзар” Шевченка став для кожного українського дому національною біблією.

Крім поезій Шевченко написав низку повістей та оповідань: „Наймичка” — 1845, „Варнак” — 1845, „Художник” — 1856, „Близнята” — 1855, „Мандрівка з приемністю та не без моралі” — 1856, „Княгиня” — 1853, „Музика” — 1855, „Капітанша” — 1855, „Нещасний” — 1857, „Журнал” — 1862. З драматичних творів — „Назар Стодоля”. Перше видання „Кобзаря”, що складався тільки з 8 перших поезій Шевченка, вийшло друком 1840 року. Відтоді появилось велике число різних видань „Кобзаря”, який став настільною книгою кожної національно свідомої української людини.

Маркіян Шашкевич

Поет — пробудитель Маркіян Шашкевич (1811-1844) на шляху до своєї світлої мети ступав по тернях, і відійшов з життя як передчасно скошений цвіт. Його заслуги не в великій кількості написаних ним творів, а в послідовній праці борця за права рідної мови й необхідність вияву національної думки в літературному й національному відродженні українського народу в Галичині в першій половині XIX ст.

Маркіян Шашкевич народився в селі Підліссі, в Галичині, в домі свого діда — священика Авдиковича. Батько поета був священиком на парафії в Княжому. Початкову освіту Маркіян набув у місті Золочеві і (потім) у Львові. До гімназії ходив він у Бережанах. Писати почав він ще тоді, коли вчився в гімназії. Це були короткі вірші, писані по-польському. Польською мовою тоді розмовляла в Галичині українська інтелігенція, включно з духовенством. По-українському говорило тільки село, а в школах у тих часах дуже мало навчали по-українському, чи, як тоді там казали, „по-руськи”. А втім, тоді не було там і жодної літератури, написаної по-українському.

По закінченні гімназії в Бережанах молодий Маркіян вступив до духовного семінаря у Львові. Однак за недодержання якогось незначного правила його виключили з семінаря. Батько зустрів цю подію великим гнівом, і відмовив синові всякої дальшої матеріальної допомоги. Маркіян опинився в скрутому матеріальному положенні, і тоді він постановив здобути собі освіту власними силами. Це рішення відкрило перед ним новий, досі невідомий йому світ.

Маркіян почав шукати знання в міських та університетських бібліотеках у Львові. І тут він познайомився з творами слов'янських письменників. Приятелі постачали йому кращі зразки польської й чеської літератури. Прочитав він і „Енеїду” Котляревського та збірку народних пісень Максимовича. І так ось у Маркіяна Шашкевича зродилося бажання працювати для справи створення рідномовної літератури для нашого народу в Галичині. І він одушевлено взявся за це велике діло: почав запи-

сувати народні пісні, перекази, приказки, зацікавився народньою мовою та народніми звичаями.

Року 1832-го Маркіян Шашкевич засновує так звану „Руську Трійцю“, що складалася з трьох осіб: Якова Головацького, Івана Вагилевича і його самого — Маркіяна Шашкевича. Це були ті перші, чесміліві пробіски перших носіїв національно-духового світла, що мало розбудити й просвітити свідомість народу й зрушити його до боротьби за створення національної літератури, писаної рідною мовою.

По смерті батька в 1833 році Шашкевич знову був прийнятий до духовного семінаря у Львові. І тут він став провідником послідовників цієї нової ідеї серед молоді. У розгарі цієї праці він зустрівся з ворожим відношенням поляків, впливи яких були сильні в австро-угорській монархії. Неприхильно зустріло такі думки й старше покоління „руської“ (української) інтелігенції.

Поборюючи всякі труднощі, гурток молодих людей під проводом Маркіяна Шашкевича зладив альманах „Русалка Дністровая“, яку було надруковано аж в Угорщині — 1837 року. Це була перша україномовна публікація в історії українського народу в Галичині. Молодий гурток народників одушевлено привітав „Русалку Дністровую“. Але старше покоління вороже поставилося до цієї справи, зокрема ворожим було відношення до цього із боку власних духовного семінаря. І Маркіян Шашкевич знову з болем у серці залишає духовний семінар. „Цвітка дрібная молила неньку — повідомляє поет у своєму вірші „Веснівка“. Ця його заява була символом долі молоді літератури, якій загрожують „морози“ — чужі зазіхання й негідні впливи.

Оце й був початок відродження української літератури в Галичині. Тодішнє суспільство ще не було свідоме того великого діла, що його започаткував Шашкевич. Переслідування поляками й зловна критика своїх підірвали його здоров'я. І навіть тоді, коли він одружився і став священиком на парафії, духовна влада відносилася до нього неприхильно, перекидала його з одної парафії на іншу. Однак він не здавався, не „ломив“ свого пера.

З жалем до власного суспільства, виснажений працею й недугою — сухотою, помер Маркіян Шашкевич в с. Новосілках на 33 році життя.

Серед постичних творів М. Шашкевича, особливо з лірики, визначається його символічно-програмовий вірш „Веснівка”, а далі — „Сумерк вечірній”, „Лиха доля” т. ін. А в його поемах — „Побратимові”, „Болеслав Кривоустий під Галичем”, „Погоня”, „Наливайко” — теми суспільні та історичні. Написав він і одне оповідання — „Олена”. Але понад усе це підноситься маєстат його альманаху „Русалка Дністровая” — з його епохальним значенням ініціативного характеру.

Пантелеймон Куліш

Найвидатніший письменник доби Шевченка, літературний критик і поет Пантелеймон Куліш (1819-1897) народився в місті Вороніжі, Чернігівської губернії. Походив він із старого козацького роду. Батько його, Олександр Куліш, був власником невеликого земельного маєтку, в якому сам він господарив. Мати Кулішева, Катерина, відзначалася вдачею старосвітської козачки, розмовляла тільки по-українському, вміла цікаво оповідати про бувальщину, знала силу-силенну всяких приказок, а понад усе любила співати народні пісні. А знала вона їх дуже багато.

Співуча вдача матері, яка, на жаль, у молодому віці померла, залишила чималий вплив на душі майбутнього письменника. Коли померла його мати, шляхетний вплив іншої жінки позначився на душі й на дальшому життєвому шляху юного Куліша. Це був вплив Уляни Кужиловської, поміщиці — сусідки Кулішів. Це за її порадами батько Куліша погодився послати сина до гімназії в Новгород Сіверський.

У гімназії (хоч там і панувала російська мова) молодий Куліш познайомився з творами Квітки-Основ'яненка, Артемовського-Гулака, збіркою народніх пісень Михайла Максимовича. Тут і почалася літературна діяльність письменника. А проходила вона по хресних дорогах змагань, захоплення, впертої праці, розчарувань і досягнень.

Після гімназії, якої не міг закінчити через недостатки, загальну освіту здобув самостійно, і згодом закінчив Київський університет. Перше оповідання Куліша, „Циган“, було надруковане 1841 року в альманасі „Ластівка“. Учительював він у гімназіях на Волині, в Луцьку та в Рівному, а в 1841-1845 рр. проживав у Києві. Як учитель одної з київських гімназій, він, із становища своєї професії, багато подорожував по Україні, досліджував архіви Київської губернії і т.п. У таких подорожах він зустрічався з кобзарями, записував від них козацькі думи і збирав матеріяли, на основі яких він згодом опрацював „Записки о Южной Руси“.

У Києві Пантелеймон Куліш познайомився з Тарасом Шевченком, Миколою Костомаровим, Василем Білозерським, Михайлом Максимовичем, Опанасом Марковичем і поетом Артемовським-Гулаком. Гурток цих молодих ідеалістів, що боліли сумною долею закріпощеного українського селянства, згодом заснував 1846 року таємне товариство, Кирило-Мефодіївське Братство, метою якого було нести українському народові просвіту й боротися за скасування кріпацтва.

По рокові свого існування Кирило-Мефодіївське Братство було викрите владою, і всіх його членів покарали тюрмою й засланням. Сталося це 1847 року. П. Куліш тоді працював у Петербурзі в Академії Наук, а звідти мав їхати на далішні студії слов'янських мов. Куліша, який саме тоді одружився, і вже їхав до Європи, по дорозі арештували й посадили в тюрму. Згодом його покарали засланням до російського міста Тули, де він пробував три роки. Разом з ним поїхала туди і його молода дружина Олександра, що пізніше стала відомою як письменниця Ганна Барвінок. Відбуваючи кару, Пантелеймон Куліш не кидав пера. Він постійно працював над собою, вивчив п'ять чужих мов, задумував працювати над перекладами класичної літератури на українську мову.

1850 року П. Кулішеві дозволили повернутися до Петербургу, але своє місце в академії він уже втратив, і йому довелося змагатися з недостатками. Він почав дописувати (під псевдонімом) до російських часописів, і так бідував три роки. Після того він повернувся в Україну — на хутір Мотронівку на Чернігівщині. Але довго він там

не сидів. Року 1855-го Куліш був знову в Петербурзі. І це був час його найпліднішої літературної праці. А було це по смерті царя Миколи II, коли в Росії повіяло вільнішим духом.

Саме тоді повернулися з заслання Тарас Шевченко й Микола Костомарів. Гурток петербурзьких українців запланував видавати рідною мовою журнал і книжки для народу. Куліш захопився цією думкою. Він заснував свою друкарню, і тут же вийшли друком його етнографічний збірник „Записки о Южной Руси“, історичний роман „Чорна рада“, його „Граматика для народу“, оповідання Марка Вовчка та ін. 1860 року він організує й видає альманах „Хата“, в якому друкував твори Шевченка, оповідання Марка Вовчка, Ганни Барвінок і свої власні твори. 1861 року Куліш стає головним співробітником журналу „Основа“, в якому він друкував і свої твори.

Жива вдача непосидючого Куліша кидала ним з одного місця на друге, від одної праці до другої. 1864 року Куліш виїжджає за границю. Він побував в Італії, Німеччині, у Відні й Празі, а в Галичині нав'язав контакти з тамтешніми провідними людьми. Ідея правди для України була провідною зорею життя й праці П. Куліша.

Була в Куліша одна тиха пристань — хутір Мотронівка, скромна маєтність його дружини Олександри з Білозерських. Повернувся письменник до цієї пристані по багатьох негодах і переживаннях та віддався там своїй творчій праці.

Літературна творчість П. Куліша багата й різноманітна. Під деякими своїми творами він підписувався псевдонімами: Панько Казюка, Данило Юс, Хуторянин, Іродчук, Павло Ратай, Вишняк та ін. Поетичні твори Куліша — це лірика, історичні поеми, такі як „Маруся Богуславка“, „Магомет та Хадуза“, козацькі думи. Він також автор оповідань і повістей на історичні теми. Найкращі з них — це „Чорна рада“ й „Оріся“. Його драматичні твори — „Князь Байда Вишневецький“ й „Петро Сагайдачний“. Він перекладав Біблію, Гомерові твори „Іліяду“ й „Одисею“. А крім цього він писав багато критичних статей на актуальні теми тодішнього часу. Він же й перший видавець повного „Кобзаря“ Шевченка.

Іван Франко

На літературному обрії 70-их років XIX ст. на західних землях України блискучою зіркою засяяв небуденний талант письменника Івана Франка (1856-1916). В його особі поєдналися поет, повістяр, публіцист, учений-дослідник, громадський діяч і борець за кращу долю свого народу.

Народився Іван Франко в селі Нагуєвичах (тепер село Івана Франка) Дрогобицького повіту, в Галичині, в родині сільського коваля Якова Франка. Перше помітне враження на Івана Франка в його дитячих роках зробила батькова кузня. Тут він просиджував годинами, приглядаючись батьковій праці. Сюди, до кузні, сходилися газди з цього села, тут велися різні цікаві розмови, до яких малий хлопчина уважно прислухався. Про ці роки раннього дитинства письменник опісля згадує у своїх творах „У кузні“, „Малий Мирон“ та інших.

Допитливого шостирічного сина батько спочатку віддав до школи в сусідній Ясениці Сільній, а згодом послав його до нормальної школи оо. Василіян у Дрогобичі. Тут, у цій школі, Іван Франко вперше відчув свій соціальний стан „хлопської дитини“. Почуття приниження, яких він зазнавав від нелюдяних учителів, спалахнуло в серці бунтом проти насилля, і воно вже не покидало його впродовж усього дальшого його життя. Батькова передчасна смерть була болісним ударом для Франка. Здавалося, що це вже буде кінець освіти, якої він так прагнув. Однак завдяки вітчимові Гаврилюкові (його мати вдруге вийшла заміж), Франко мав можливість учитися далі, і він з відзначенням закінчив гімназію.

Вступивши (1875 року) до Львівського університету на факультет філософії, Франко захопився літературною діяльністю та живим громадським рухом. Щоправда, писати почав він ще раніше — в гімназії. Спершу писав вірші, а потім — короткі нариси. Ще в гімназії сильне враження на Франка зробив Шевченків „Кобзар“, що його подарував йому вчитель Верхратський. Згодом знайомиться він з оповіданнями Марка Вовчка й повістями Панаса Мирного. Успів він також прочитати дещо й з творів

найбільших польських поетів — Словацького й Міцкевича та твори деяких німецьких класиків.

Приїхавши до Львівського університету, він привіз з собою кілька зшитків своїх ранніх творів. Були це поезії, оповідання, драми, твори на теми Святого Письма, переклади творів Гомера та інше. Між студентами йшли гарячі дискусії на теми національні, мовні й суспільні. Франко вступив у члени студентського товариства „Академічний Кружок”, і тоді почав дописувати до літературного журналу „Друг” під псевдонімом „Джеджелик”. 1875 року Франко стає співредактором того журналу, а двома роками пізніше, в липні 1877 року, його та всіх членів редакції журналу арештували. Цей арешт важким тягарем упав і на все даліше життя поета. Вісім тижнів провів він у слідчій тюрмі між злодіями. А вже що найбільше дошкулюло відчув він, — це був той факт, що коли він вийшов з в'язниці, то побачив, що чимало, здавалось, кращих друзів відсахнулися від нього, щоб не пошкодити своїй кар'єрі.

Вийшовши з тюрми, він знову поринув у працю. Зростав він духово на очах своїх ровесників, даліше навчався в університеті, писав, друкував свої твори. Після розв'язання журналу „Друг” Франко разом з Михайлом Павликом заснував часопис „Громадський Друг”. А влада переслідувала і його за „соціалістичні думки”. Після розв'язання й цього часопису Франко почав видавати „Дрібну бібліотеку” і дописував до польських часописів. 1880 року він був удруге покараний — тримісячною тюрмою. Але й навіть тут, у тюрмі, він відкрив людину, заплутану в тенетах, і на основі цього він написав оповідання „На дні”.

Як у літературній, так і в громадській праці Франко (подібно, як це чинив був Шевченко) виступив проти пануючих над його народом чужинців-поневолювачів і глитаїв, засуджуючи їх за визиски й злочини, закликаючи народ до освіти, до організованості та єдності. Життєві шляхи Івана Франка встелені терням, по яких він ступав з гострим боєм у душі й серці як вірний син свого народу. Долю свого народу поет зобразив у поемах „Наймит” і „Каменярі”, а своє життя, працю й ідеологію — в архитворі „Мойсей”.

На могилу Франка 1916 року в день похорону українське громадянство склало тернові вінки.

Велику літературну спадщину лишив по собі Іван Франко. Повне видання творів І. Франка було видане в Україні в 19 томах 1964 року. Були також різні видання окремих творів. Його прозові твори — це повісті — „Борислав сміється“, „Боа констріктор“, „Перехресні стежки“, „Захар Беркут“, „Великий шум“, „Основи суспільства“ й низка оповідань. У ланці поетичної творчості — „Зів'яле листя“ (лірика) і поеми „Наймит“, „Беркут“, „Каменярі“, „Іван Вишенський“, „Мойсей“. Твори для дітей: „Коли ще звірі говорили“, „Лис Микита“ та ін. Писав він і драматичні твори — „Сон князя Святослава“, „Учитель“, „Кам'яна душа“ й „Украдене щастя“ (що були кількаразово поставлене на сценах театру). Велику кількість праць написав він як публіцист, учений і літературний критик.

Іван Нечуй-Левицький

В історію української літератури Іван Нечуй-Левицький (1838-1918) увійшов як видатний письменник-повістьяр, володар художнього слова, знавець селянського побуту й народнього життя.

Народився Іван Левицький у старій священичій родині в містечку Стеблові (тепер Шевченківського району, Черкаської області). Батько письменника, священик Семен Левицький, був загально шанований, освічений і добрий пастир. У родині, в якій виростав майбутній письменник, панував демократичний дух і пошана до вільної думки. Своєрідним впливом на вихованні сина позначився характер його матері, Ганни, життєрадісної, говіркої, співучої жінки. Вона знала дуже багато різних народніх пісень, співала їх завжди при хатній щоденній праці, шанувала старовинні народні звичаї та релігійні традиції. І так батькові оповідання про старовину, материні пісні й розмови про Шевченкового „Кобзаря“ в юнацькому віці формували й визначили життєвий шлях письменника.

Учився Іван Левицький у духовній школі, — спочатку в Богуславі, а опісля — в духовній семінарії в Києві, а з 1861 р. — в Київській академії.

По закінченні Київської академії (1865 року) Левицький став учителем у духовній семінарії в Полтаві. По роковій праці в семінарії він залишає її. Його вабить інша сфера духовного життя та праці, а саме — письменство. 1867 року Левицький уже був учителем у гімназії в Каліші, далі — у Седлцях, а згодом — у Кишиневі. У гімназіях він засівав зерно національної свідомості й праці для свого народу.

Доба, в якій жив і працював письменник, позначилася особливими змінами. Це був час по скасуванні панщини (1861 р.). І тоді почали творитися нові форми суспільного життя. Український народ, особливо ж селянство, переживав тоді тяжкі часи. Він був без проводу, незорганізований, виснажений панщиною, затуманюваний поневолювачами. Усі ці кривди зроджували й бунти серед нашого народу, а це знову ж спричиняло ще більше терпіння.

Письменник Нечуй-Левицький журиться долею свого народу, боліє його терпінням, і саме з такого джерела зроджуються його твори „Микола Джеря“, „Гориславська ніч“, „Бурлачка“ та інші. Оповідання з селянського життя, побут, барвисті описи природи й живих людей, сердечний гумор і краса народньої мови — усе це надало його творам великої популярності. Він став улюбленим письменником не тільки завдяки темам з народнього життя на селі, а й також з життя української інтелігенції. Зміст його творів — це широка картина його епохи — неповторної доби в житті українського народу.

Іван Нечуй-Левицький залишив по собі велику літературну спадщину. Кращі з його повістей національно-суспільні — це „Хмари“, „Причеп“, „Старосвітські батюшки і матушки“, „Кайдашева сім'я“, „Микола Джеря“, „Не той став“, „Дві московки“, „Поміж ворогами“; а на історичні теми — „Гетьман Іван Виговський“ і „Князь Єремія Вишневецький“. Писав він також і драми — „Маруся Богуславка“, „В диму та полум'ї“, „На кожум'яках“.

Від 1885 року письменник Іван Нечуй-Левицький жив у Києві, і тут займався літературною працею. Дожив він до великих подій — до відновлення української Держави. Багато праці віддав він своєму народові. Жив самотньо, помер убогим у лікарні (1918 року) і був похоронений за кошти уряду Української Народньої Республіки.

Леонід Глібів

Український поет — лірик і байкар Леонід Глібів (1827-1893) народився в селі Веселому Подолі на Полтавщині в сім'ї управителя панського маєтку Івана Глібова. Дитячі роки й рання юність Глібова проминули в селі Горбах на Кременчужчині. Учився він у Полтавській гімназії, а свою освіту завершив 1855 року в Ніженському ліцеї. Спочатку вчителював на Поділлі, а з 1853 року був учителем у Чернігівській гімназії.

Леонід Глібів був одним з тих українських культурних діячів, що творили огнище рідного культурного життя. А до цієї праці спонукувала їх любов до України, а звідси й почуття морального обов'язку здійснювати цю любов своєю працею. А в цій праці вони завжди мусіли „оглядатися”, щоб їх діяльності була не відкрили „власть-імущії”. За допомогою Номиса й Пантелеймона Куліша Л. Глібів почав 1861 року редагувати і видавати журнал „Чернігівський Листок”, в якому друкувались художні твори й матеріали з історії України та обговорювалися суспільно-громадські питання. По двох роках влада заборонила видавання цієї газети, а редактора звільнила з праці в гімназії за його українську діяльність. Іншої праці не було, і тому настали роки труднощів і матеріальних недостатків. Щойно 1867 року Леонідові Глібову дали посаду директора Чернігівської Земської Друкарні, і на цьому становищі він пробув до кінця свого життя.

Багато уваги приділяв письменник справі педагогічної освіти в школах. Він також домагався введення української мови в школи, виступив проти фізичної кари в школах і т.д. Усі його віршовані байки, загадки й приказки насиченні любов'ю до дітей.

В українській літературі Леонід Глібів уперше виступив 1853 року, надрукувавши кілька байок у „Чернігівських Губернських Відомостях”. Опісля друкувався в журналі „Основа”, в „Чернігівським Листку”, а згодом — у журналах у Галичині — „Зоря” й „Дзвінок”. Під деякими своїми творами він підписувався псевдонімами „Іван Кернер”, „П. Сонін”, „Кенир” та ін.

Леонід Глібів написав понад сто віршованих байок, багато ліричних поезій, поему „Перекотиполе”, казки, загадки, акростиhi. Його ліричні поезії пройняті смут-

ком-тугою. Його „Журба“, або „Вечір“ перейшли в улюблені народні пісні. П'єсу „До мирового“ М. П. Старицький пізніше переробив на „Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка“.

Байки Глібова дуже популярні. І в наших часах на сценах дитячих театрів їх інсценізують, деклямують. Діти їх радо виконують тому, що вони пройняті духом щирости, гумору й любови автора до дітей.

Степан Руданський

Видатний український поет Степан Руданський (1834-1873) народився в селі Хомутинцях (тепер Житомирський район, Вінницької області) у священничій родині. Спочатку він учився в Шаргородській парафіяльній школі, а опісля в духовній семінарії в Кам'янці Подільському.

Батько майбутнього поета бажав, щоб син продовжував традицію свого священничого роду, і щоб став священником, однаке той відчув інше покликання. У нього зродилося бажання бути співцем свого знедоленого, закріпаченого народу. Батько Руданського вороже ставився до всякого народовецького руху. Не подобалося йому, що син захоплювався селом, що записував народні пісні й звичаї, розмовляв з селянами „по-мужицьки“. З тієї причини син та батько опинилися в протилежних, напружених аж до стану ворожости, двох таборах.

Року 1856-го С. Руданський виїжджає з України до Петербургу і там вступає на медичний факультет місцевого університету. Без засобів до життя він гірко бідує і пробує самостійними силами досягнути бажану освіту. Він відчував глибокий жаль до батька, але й також відчував правоту свого становища, і в одному з листів до брата він писав про це так:

„Заказують мені рідну мову. Заказує батько. Але в мене був прадід і прапрадід, вони мені не заказали. Не слухає батько моєї мови, зате мене і по смерті може послухають мільйони моїх однодумців“.

1861 року Степан Руданський закінчив у Петербурзі медично-хірургічний факультет, але, виснажений недоїданням і працею, він захворів на туберкульозу. Щоб поправити своє здоров'я й позбутися недуги, він виїхав у Крим, до Ялти, і там почав лікарську практику, а одночасно чим тільки міг допомагав бідним людям. У вільний від лікарських зайнять час він займався літературною працею, а зокрема — робив переклади з інших мов.

1872 року в Криму настала велика пошесть холери (чуми), з якою Руданський завзято боровся. Тяжка лікарська практика, трагізм недібраного подружжя, фізичне знесилення, духове осамітнення — це був стан, в якому він помер — на 39 році життя — в Ялті, там він був і похований.

Перші писання С. Руданського появились друком 1859 року — в журналі „Основа“, що виходив у Петербурзі заходом місцевої української громади. Були це балади (лірично-епічні віршовані твори), написані ще за студентських часів в Україні 1851-1854 рр., — такі, як „Розбійник“, „Вечорниці“, „Упир“, „Люба“. Почерез ці твори він спочатку став відомим серед українських читачів. Але найбільшої слави його творчому талантові принесли його співомовки, віршовані приказки й мініатюрні сатиричні жарты, в яких поет висміює заgreбуущих купців, хабарників та зарозумілих панків і підпанків, і ставить вище них морально здорову духовість селянина-господаря.

Звичайно, виступав він і проти кріпаччини, — в творах „Над колискою“ (1857), „Не кидай мене“ (1860) і ін. „Наука“ (1860) — це твір, в якому поет протиставляє одного одному два типи суспільної моралі.

Тип нової громадської людини змалював поет в образі могутнього дуба — „Нехай гнеться лоза...“ На жаль, поетові не судилося за життя побачити свої твори виданими, не судилося читати рецензій, автори яких давали їм високу оцінку.

Юрій Федькович

Найбільшим видатним поетом і прозаїком західньої України 60-их років XIX ст. був Осип Юрій Федькович (1834-1888). Народився він у селі Сторонці-Путилові на Буковині. Батько Юрія, Адальберт Гординський-Федькович, був управителем маєтків Ромашкана в Путилові.

Ще за дитячих років Юрій заслухувався в казки та народні пісні своєї старшої сестри Марійки. Оповідання про бувальщину та різні народні повір'я будили в душі підлітка порив до тайн незбагненого світу. Такому настроєві його душі сприяла могутня краса Гуцульщини — з її завітчаними полонинами та горами, сповитими буйними, вічно-зеленими лісами.

Юрій Федькович учився в нижчій реальній школі в Чернівцях. Потай від людей він писав юнацькі поезії і мріяв бути поетом. По скінченні цієї школи 15-річний юнак поїхав у Молдавію і там познайомився з малярем Рудольфом Роткелером, перед яким звірився з своєю задушевною тайною, і вручив йому для оцінки свою збірку віршів, писаних німецькою мовою, якою в тих часах навчали в школах Буковини. Маляр Роткелер позитивно оцінив поетичний талант Федьковича, і познайомив його з кращими творами німецької літератури.

На 19-му році життя Юрій Федькович, на бажання батька, вступив до війська (австрійського), в якому пробував 10 років, хоч він і не любив військової служби. У війську він дослужився ранги офіцера, брав участь у війні Австрії з Італією. У війську, поза службою, не переставав цікавитися літературою, а навіть дещо писав. Але туга за рідним краєм, за красою рідних могутніх гір, за родиною й друзями була невідлучною його супутницею. 1863 року Юрій Федькович звільнився з військової служби, повернувся в рідне село і там віддався літературній та громадській праці.

Перший свій твір („Нічліг“) українською мовою написав Федькович ще у війську (1859 року). Писати по-українському заохочували його Антін Кобилянський та

Кость Горбаль. Місто Чернівці було найбільшим культурним центром українців на Буковині, і поет не раз тут зупинявся, коли приїжджав з війська на відпустку в рідні сторони. Ще за часів своєї військової служби Федькович познайомився був з творами Шевченка, Марка Вовчка та Квітки-Основ'яненка. І також ще за часів військової служби він написав свою першу повість („Люба — згуба”), що друкувалася в журналі „Вечорниці”.

Після повернення з військової служби поет деякий час жив у селі Путилові і тут помагав матері в господарстві. Одягався він так, як одягалися селяни - гуцули. По смерті матері він переїхав до Черновець, і там поринув у літературну працю. Працював Федькович і на педагогічній ниві. Він же й склав букваря живою українською мовою — за фонетичним правописом. Одначе ані шкільної Львівської ради, ані Черновецької православної консисторії він не міг цим вдоволити. Був він і шкільним інспектором (усього Вижиницького повіту), а водночас працював для Товариства „Просвіта” у Львові.

1886 року українське громадянство влаштувало Федьковичеві ювілей 25-ліття його літературної діяльності. Признання громадянства й тепла оцінка його творів ще більше скріпили духа поета і скріпили його віру у власний талант, і він ще більш наполегливо працював на ниві літературної творчості. По двох роках після ювілею Федькович, на 54-му році життя, залишив цей світ.

Юрій Федькович залишив по собі поважну літературну спадщину: „Жовнярські думи”, „Дезертир”, „Довбуш”, „Серце не навчити”, „Опришок”, „Дністрові кручі”, „Празник у Такові”, „Король Гуцул”. Кращими з його оповідань є „Люба-згуба”, „Опришок”, „Три, як рідні брати”, „Безтаданне кохання”, „Сафат Зінич”. Крім поезії та повістей писав Федькович і драматичні твори. Серед них особливо вирізняються „Керманич” і „Довбуш”. Цей останній був поставлений на сцені в театрах у Галичині й на Буковині в 1877 і 1888 роках.

Панас Мирний

Панас Мирний — це літературний псевдонім Опанаса Рудченка (1849-1921). Народився він у місті Миргороді на Полтавщині в сім'ї скромного урядника Якова Рудченка, що був нащадком славного козацького роду Рудченків. У родині зберігалися деякі історичні пам'ятки й живими там були традиції предків-козаків.

Опанас Рудченко спочатку вчився в Миргороді. Опісля закінчив повітову школу в Гадячому (1862 року). Через матеріальні недостатки в родині в нього не було можливості продовжувати освіту, то ж на 14-му році життя він поступив писарем на урядову службу. Працював він рік у Гадячому, два роки — в Прилуках, а згодом, від 1867 до 1871 року, — в Миргороді. Того самого року він переїхав у Полтаву, як державний урядовець. Тут спочатку працював бухгалтером (кинговодом), а потім займав різні посади в державній палаті. Року 1914-го дослужився чину дійсного статського радного.

Бувши на становищі державного урядника, яким він став ще в роках свого юнацтва, Панас Мирний постійно працював над доповненням своєї освіти. Велике враження на письменника зробили поезії Шевченка й оповідання Марка Вовчка. Він також був постійно пов'язаний з подіями в громадському й національному житті свого народу. Його близька здруженість з письменником Іваном Нечуєм-Левицьким доповнювала його світогляд. Ніхто з властей не підозрівав в особі державного урядника того письменника П. Мирного, який своїми творами засуджував безправ'я й суспільний лад, оснований на царсько-російському гнеті.

Перше оповідання Панаса Мирного („Лихий попу-тав”) появилася друком 1872 року. Письменник Мирний жив у тій добі, що починалася після скасування панщини, в добі великого соціального гніту, визиску й безправ'я, що їх найбільше зазнавало село. У художній формі своїх оповідань письменник виступає проти цього насильства бунтом і протестом своїх героїв.

Найбільше слави приніс Мирному його роман з народнього життя „Хіба ревуть воли, як ясла повні”, або інакше — „Пропаша сила”. Співавтором його був його брат Іван Білик (Рудченко). У літературному доріжку Па-

наша Мирного є й мистецькі зразки малої форми: оповідання, нариси, новелі, як — „Лихий понутав“, „Лихо давне у сьогочасне“, „Лихі люди“, „Як ведеться, так живеться“, „Морозенко“, „Лови“. Писав він і поезії в ранньому періоді своєї творчости; писав і п'єси для театральних вистав, з яких найбільш популярна драма „Лимерівна“.

Усі твори Панаса Мирного разом були видані (в 7-ох томах) у Києві 1971 р.

Борис Грінченко

Письменник, громадський діяч, педагог, мовознавець — все це гармонійно поєднане в культурній діяльності Бориса Грінченка (1863-1910). Його літературні псевдоніми; Василь Чайченко, П. Вартовий, Б. Вільхівський.

Народився Борис Грінченко на хуторі Вільховий Яр на Харківщині в панській сім'ї. Батько письменника був відставним офіцером і вдома в нього щоденною розговорною мовою була російська мова.

Борис Грінченко вчився в гімназії в Харкові, але він не закінчив її, бо був звільнений за читання українських книжок. Відомо, що 70-ті роки XIX ст. були хресною дорогою для українського писаного й друкованого слова. Це було на початках так званого „Емського указу“ (1876 року), яким цар Олександр II заборонив писати й друкувати по-українському. Не вільно було також допускати будь-яких книжок, що друкувалися за кордоном. А вже тим більше карали за читання українського друкованого слова в школі. Такі були часи в Україні під царсько-російською владою, коли Борисові Грінченкові, учневі Харківської гімназії, попали в руки „Енеїда“ Котляревського й „Народні приказки“ Гребінки. Читаючи їх, він почав дедалі більше відчувати силу й красу рідної мови. А ще більше враження зробив на нього Шевченків „Кобзар“, який заповнив його душу й надхнув прагненням працювати для свого народу.

Опинившись поза мурами гімназії, двері якої перед ним зачинились назавжди, він відчув велику кривду, що було заподіяно йому і його народові. Тоді він кинувся самотужки доповнювати свою освіту. Почавши з 1881 р., Б. Грінченко вчителював по селах в різних місцевостях

України. Тут він мав нагоду пізнати село, наблизитися до народу; тут постановив боротися з соціальним гнітом, який був запорою на шляху, що мав вести наш народ до розвитку. Одним з його гарячих прагнень було наблизити інтелігенцію до селянства, і таким чином розвинути національну свідомість народніх мас.

1894 року Б. Грінченко почав працювати в „Чернігівськiм Листку“; писав і видавав популярні книжечки для народу. 1902 року письменник переїхав до Києва. Редакція „Київської Старовини“ доручила йому впорядкувати словник української мови, що відомий під назвою „Словар української мови“ Б. Грінченка. Був він також редактором часопису „Громадська Думка“ та журналу „Нова Громада“.

На ниві літератури виступив він 1880 року, і спочатку писав поезії, короткі оповідання, такі як „Дядько Тимоха“, „Олеся“, „Ксеня“, „Сестриця Галя“. Більш відомі його повісті на суспільно-громадські теми це „Серед темної ночі“, „Соняшний промінь“, „Під тихими вербами“, „На розпутьті“. Писав також драматичні твори: „Ясні зорі“, „Серед бурі“, „Арсен Яворенко“. Поза тим велика скількість публіцистичних та історично-літературних праць. Робив і переклади чужих творів: Шіллера, Гайне, Гете, Ібзена — разом з своєю дружиною, письменницею Марією Загірною, літ. псев. Марії Грінченко.

Ганна Барвінок

Ганна Барвінок — це літературний псевдонім Олександри Кулішевої з Білозерських (1828-1911). Писати вона почала тоді саме, що й Марко Вовчок, отже й вона належить до перших жінок-письменниць України.

Народилась Ганна Барвінок в селі Мотронівці, Борзнянського повіту, на Чернігівщині, в родині багатих поміщиків шляхетського роду (дворян) Білозерських. Батько письменниці, Михайло Білозерський, був також повітовим комісаром і маршалком шляхти. Мати Ганни походила з козацької старшинської родини. Два сини Білозерських, Василь і Микола, і дочка Надя належали до відомого українського громадського руху доби Шевченка.

Олександра Білозерська разом із своєю сестрою виховувалася в приватному пансіоні Козакової (вдови по полковникові Козакову) в селі Кропивному, а потім у пансіоні Принцляйна в місті Конотопі. Тоді це був найкращий спосіб прищеплювання дівчатам освіти на Наддніпрянщині (в XIX ст.). Як в одному, то так і в другому пансіоні царила оновлена українська думка. А Конотопський пансіон влада згодом і закрила через його „мазепинський дух”. Обидві дівчата набули там потрібну, на рівні тодішніх часів, освіту, Зокрема ж вони навчилися там французької й німецької мов.

1845 року Олександра Білозерська знайомиться з письменником Пантелеймоном Кулішем, який приїхав був з її братом Василем на хутір на літні вакації. Двома роками пізніше (1847) Олександра Білозерська виходить заміж за письменника Куліша. На цьому весіллі дружбою молодого був Тарас Шевченко. Незабаром, по весіллі, московська влада арештує П. Куліша за приналежність до Кирило-Мефодіївського Братства й засуджує його на заслання в місто Тулу в Московщині. Олександра Кулішева їде з чоловіком і там ділить з ним його долю. По трьох роках заслання вони повернулися в Україну. Згодом вони часто проживали в Петербурзі, де була духовна еліта українських діячів.

Ганна Барвінок вийшла на літературне поле 1860 року, коли в журналі „Хата” появились її два оповідання: „Лихо не без добра” й „Русалка”. Але писати вона почала далеко раніше. Більшу частину свого серця вона присвятила долі свого чоловіка, письменника Панька Куліша, який зазнавав різних утисків від влади та невдач. Ганна Барвінок завжди стояла поруч нього, розуміючи завдання свого чоловіка, як українського письменника, — людини з палкою вдачею, через яку він часто попадав у конфлікт з своїми товаришами-однодумцями.

Час, що залишався їй після щоденних і господарських турбот, вона присвячувала писанню оповідань з народного життя. Найвідоміші з них — це „П'яниця”, „Молодеча боротьба”, „Восени літо”, „Квітки з сльозами, сльози з квітами”, „Домонтар”, „Вірна пара”, „Не було змалку, не буде й до останку” та ін.

У ювілей 40-ліття літературної праці Ганни Барвінок (1900 року) Борис Грінченко назвав її поетом жіночої долі. Письменниця прийняла це як велике признание, бо ж вона була скромною й невідступною „тінню” свого чоловіка, П. Куліша, який високо оцінював її цю самовідданість і працю.

Михайло Коцюбинський

Михайло Коцюбинський (1864-1913) — разом з Лесею Українкою та Іваном Франком — належить до найвидатніших письменників кінця XIX й початку XX ст. Народився він у сім'ї урядовця в м. Вінниці на Поділлі. Початкову школу закінчив у м. Барі та вступив до Шаргородської духовної семінарії, яку закінчив 1880 року.

Михайло Коцюбинський спочатку заробляв собі на прожиток приватними лекціями. Ще за своїх студентських часів він захоплювався літературою, самотужки студіював філософію, був близьким до життя свого часу. Сильне враження зробили на молодого письменника твори Шевченка, Марка Вовчка й Панаса Мирного.

У Вінниці Коцюбинський заснував нелегальний гурток молоді, члени якого знайомилися з творами Шевченка та працювали для свого народу — по лінії його усвідомлення. Зовнішній тиск російської урядової цензури сковував усякий рух, і не давав можливості розгорнути працю. За розпорядженням жандармського управління, Коцюбинський попадає на список політично підозрілих осіб. 1890 року він їде „за кордон” — до Львова. Його вабить Галичина, де все таки можна було вільніше розгорнути працю. І там таки розгорталося культурне життя його народу. Тут Коцюбинський познайомився з Франком, побував у нього в гостях у Криворівні і поробив зв'язки з іншими українськими культурними діячами Галичини. Повернувшись додому, він почав надсилати до Львова свої перші літературні твори.

Повернувшись до Вінниці, Коцюбинський склав учительський іспит, і поїхав на село вчителювати. Село для кожного народника мало свої приваби — наближення до народу, пізнання його життя та розуміння його потреб.

І тут Коцюбинський, як учитель, нав'язав контакти з селянством. Зібравши гурток молоді, він давав їм читати заборонені книжки, збирав етнографічні матеріали, записував пісні й перекази. Поліція й тут почала переслідувати письменника, а до того ж ще й матеріальні недовідатки дошкуляли йому. Усе це змушувало його покинути вчителювання. Упродовж деякого часу Коцюбинський живе в Басарабії та в південних районах Криму, як дослідник філоксерії, — в складі комісії, що працювала над оздоровленням виноградної лози. Через недугу ревматизму письменник залишив і цю працю, і 1890 року влаштувався в Чернігові у статистичному бюро Чернігівської земської управи (місцевого адміністративного самоурядування).

Від 1900 року почали появлятися в різних часописах новелі й оповідання Коцюбинського. Письменник залишив чималу літературну спадщину. Спочатку вийшли друком його коротші новелі й оповідання — такі як „П'ятизлотник“, „Для загального добра“, „Ціпов'яз“, „У путях шайтана“, „У грішний світ“, „Поединок“, „Деб'ют“. А пізніше появляються й інші його твори, в яких він з'ясовує соціальні проблеми українського народу: „Фата моргана“, „Сміх“, „Персона грата“, „Коні не винні“, „Дорогою ціною“, „Інтермеццо“. Його чудовий твір „Тіні забутих предків“ навіяний невимовною красою народньої поезії, побуту гуцулів та досі небувалими в нас описами гірської природи й таємних містичних вірувань людей.

Уляна Кравченко

Видатна письменниця галицьких земель України Уляна Кравченко, літ. псевдонім Юлії Шнайдер-Нементовської (1860-1947), народилася в м. Миколаєві, Жидачівського повіту (тепер Львівської області) в родині урядовця австро-угорської монархії, Юлія Шнайдера. Її мати, Юлія з Лопушанських, була дочкою священника з Бойківщини.

Свою освіту доповнювала У. Кравченко у Львівській учительській семінарії, і тоді вона жила в домі свого дядька, Миколи Устияновича, передового культурного діяча й письменника, вплив якого безперечно позначився

на формуванні світогляду цієї молоденької вродливої дівчини.

Той період часу, коли Уляна Кравченко вчилася в семінарії, в Галичині, був добою Н. Кобринської, добою початків жіночого руху й боротьби за права жінок на вищу освіту. Це були змагання за визнання жінки як самостійної людини. І цим живим рухом захоплюється У. Кравченко. Опісля все це сильним відгомонам проявляється в її поезіях, як, напр., у вірші „На новий шлях” та ін.

„Жінки в нашому роді не мали вдачі рабинь, не були невідьницями моди ні церемоній”, — пише поетка, — не гнулися перед лихою долею — вони були сильні індивідуалістки, були все собою”.

По закінченні вчительської семінарії (1881 року) Уляна Кравченко йде в народ, йде вчителювати. У своїй ніжній душі, сповненій любов'ю до свого народу, вона несе велику віру до тієї самої великої ідеї, якій також служив Франко, творами якого поетка захоплювалася. Призначили її на вчительську посаду в Бібрці. Поетка пізнає тут той світ, що стоїть на шляху до покращання долі народу. Її мрії служити своєму народові — нести йому освіту — зустрілися з твердою дійсністю. Це був перший великий удар на шляху її самостійного життя, до якого вона так щиро змагала. Ці події Уляна Кравченко змальовує у „Спогадах учительки”. У них насвітлене важке становище української школи і вчителів за часів австро-угорської монархії. Мілкий і понурий світ у Бібрі, зневаги з боку товаришів-учителів до її світу, легковажне ставлення до обов'язків учителя — усе це було болісне, пригноблюве. Усе ж таки вона залишається собою, готова боротися з тим лихом задля добра інших — за виховання молодого свідомого себе покоління. І на тій запущеній ниві вона довгі роки служила народові.

Уляна Кравченко — це небуденний талант. Крім цього, в неї була широка літературна освіта. У домі батька була велика бібліотека. Та й сам батько був високоосвіченою людиною; був одним з кращих представників тих родин німецьких колоністів, що зайшли в Україну й поселилися на Бойківщині. Поетка дуже тепло згадує свого батька, особливо ж його духовий світ. То ж ще вдома, в Миколаєві, вона познайомилася з творами європейських класиків;

знала твори Гайне, Шіллера, Ленау, Шевченка, Франка. Цей останній для поетки був справжнім ідеалом, людиною-борцем за долю інших, за долю свого народу.

І. Франко перший відгукнувся на її поезії, порадив, поміг. Перший вірш Уляни Кравченко появився друком 1883 року в журналі „Зоря”, редактором якого був Іван Франко. Приятелювання поетки з Франком тривало довгі роки; та й по смерті він назавжди залишився для неї ідеалом і великою людиною.

Перша збірка поезій Уляни Кравченко, п. з. „Prima vera”, появилася 1885 року, а далші: „На новий шлях” — 1891 р., „Проліски” — 1921 р., „В дорогу” — 1921 р., „Шелести нам, барвінку” — 1932 р. „Спогади учительки” (проза) вийшли друком 1934 р. — По смерті поетки вийшла (в видавництві Миколи Денисюка в Чикаго, 1961 р.) її автобіографічна повість „Хризантеми”, а в Державному Видавництві Художньої Літератури” в Києві 1958 р. появилася один том п.н. „Вибрані твори” Уляни Кравченко. З пізніших творів поетки хто не пам’ятає тих містично-релігійних віршів, що були окрасою багатьох сторінок журналів, яких світ, мабуть, уже й не побачить.

Олена Пчілка

Письменниця й громадська діячка Олена Пчілка (літ. псевдонім Ольги Косач, 1849-1930) народилася в місті Гадячому на Полтавщині в сім’ї Драгоманових. Вона ж і мати Лесі Українки і сестра Михайла Драгоманова.

Батько письменниці, Петро Драгоманів, був дворянином і мав невелику посілість у Гадячі, тобто на хуторі недалеко міста Гадяче. Мати письменниці, Єлисавета, — релігійна, добра й тиха жінка — походила з полтавських хуторян Цяцьків. У родині Драгоманових був демократичний дух і жили ще свідки Гетьманщини. У Гадячім був ще давній замок — колишня резиденція гетьмана Кирила Розумовського. А Полтава — це ж батьківщина Івана Котляревського.

Олена Пчілка виховувалась під опікою свого освіченого, інтелігентного батька, якого вона у своїх спогадах згадує з великою пошаною. Спочатку вчилася вона вдома,

а середню освіту набула в пансіоні для шляхетних дівчат у Києві. Другим її „вчителем” був її брат Михайло Драгоманів, старший за неї на вісім років. Його вплив виразно позначився на формуванні її світогляду. Брат її був просякнутий українськими народніми ідеями, які в тих часах нуртували серед молоді, а урядом були заборонені.

Більш самостійну діяльність проявила Олена Пчілка вже на Волині, коли була дружиною Петра Косача. Одружилися вони 1868 року, і її чоловік того ж року був призначений мировим посередником у Новгород Волинський. Родина Косачів спочатку жила в Зв'ягелі, опісля в Луцьку, а згодом купила собі дім у Колодяжному.

Першу свою діяльність проявила Олена Пчілка в етнографії: записувала пісні Волині, досліджувала народній орнамент, виготовила й видала 1876 року збірку народніх узорів у двох кольорах. У родині Олена Пчілка найбільше уваги присвятила вихованню дітей. Бажаючи навчати їх рідною мовою, вона сама приготувала для них букваря, бо таких підручників в Україні тоді не було. Вона також цікавиться літературою, робить переклади з інших мов, і доповнює свою освіту. Особливо цікавила її література, і сама вона почала писати — спочатку поезії, а згодом і прозові твори.

1872 року Олена Пчілка їздила з Лесею Українкою за кордон — до Відня; вони побували і в Галичині і тоді у Львові зустрілися з Іваном Франком та з Наталією Кобринською. Олена Пчілка причинилася до видання „Першого вінка”, що появилася друком 1887 року; у ньому ж було поміщене довше оповідання Олени Пчілки — п.з. „Товаришки”. Це ж бо були початки жіночого руху в Галичині.

1890 року родина Косачів з Волині переїхала до Києва. Тут для письменниці відкрилися ширші можливості праці. У них збиралася молодь Києва, влаштовувалися літературні вечори, росли нові надійні сили, а між ними виділялася своїм блискучим талантом Леся — дочка Косачів. Хмаркою смутку налягав на душу матері стан здоров'я Лесі Українки. Цим вона завжди найбільше турбувалася, і чинила все можливе для підсилення її здоров'я. У Києві близькими друзями й однодумцями Косачів були родини Лисенків та Старицьких.

1905 рік був повним неспокою, заворушень, бунтів. Поліція переслідувала за будь-яку діяльність, частенько заглядала і в дім Косачів. Того ж року Олена Пчілка була між делегатами, що їздили до Петербургу до міністра Вітте домогатися скасування заборони друкованого українського слова. Дозвіл було здобуто, і того самого року О. Пчілка вже працює в Києві, в місцевій пресі; редагує часопис „Рідний Край”, а опісля „Молоду Україну” — аж до 1914 року, до першої світової війни.

У тяжкі часи революції Олена Пчілка перебувала у своїй дочки в Гадячому. Не було вже в живих чоловіка (Петра Косача), брата Михайла, сина Михайла й дочки Лесі.

З 1924 року (вже за часів радянської влади) Олена Пчілка працювала в Києві в Академії Наук — у відділі етнографії; опрацювала кілька розвідок про легенди й пісні та про стінне малювання.

Кращі з її оповідань — це „За правдою”, „Товаришки” та „Світло правди і любови”. 1884 року вона написала драму в 5-ох діях „Світова річ”, видала збірник своїх віршів „Думки-мережанки”, робила переклади з інших мов, поміщувала свої статті в часописах на літературні теми, писала про українські колядки і т. ін. З її етнографічних праць найважливішою є публікації „Український орнамент” (1876) і „Українські взори” (1912).

Леся Українка

В історії української літератури Леся Українка (літ. псевдонім Лариси Косач, 1871-1913) займає місце поруч Шевченка й Франка. Дух її творчості — глибоко національний, а силою свого таланту вона піднеслася на вершини — до рівня класиків світового значення.

Народилася Леся Українка в м. Зв'ягелі на Волині. Батько Лесі, Петро Косач, був державним урядовцем на Волині. Мати її, Ольга Косач, — це наша відома письменниця Олена Пчілка. Зростала Леся Українка в культурному родинному середовищі, де царив дух українського патріотизму й атмосфера широкого зацікавлення літературою та громадським рухом. Атмосферу цього рідного огнища створювала мати, рідна сестра Михайла Драгома-

нова, — Олена Пчілка. Серед пошесті москвофільства, що ширилася в понурій атмосфері заборони українського слова й книжки, вона зуміла охоронити свою родину перед цими загрозливими впливами та щепити своїм дітям любов до рідної мови і взагалі любов до свого народу та всього свого рідного.

На розвитку таланту Лесі Українки також значився вплив її дядька, який за свою наукову й громадську діяльність був переслідуваний царсько-російським урядом, — так, що він мусів виїхати з України, і жив у Болгарії як політичний емігрант.

Дитячі роки Лесі Українки проходили в селі Колодяжному на Волині, куди переїхала родина Косачів. Леся тут пізнавала життя волинського села, бавилася з селянськими дітьми, тут і полюбила чудову волинську природу. Час до часу родина Косачів виїжджала в родинний хутір матері в Гадяче на Полтавщині, або взимі — до Києва, головню тоді, коли підросли діти, і почали ходити до вищих клас гімназії. Дружили Косачі з родинами Лисенків та Старицьких, що були відомими культурними огнищами.

Шкільну освіту набула Леся Українка вдома, — вчилася під опікою матері. На 12 році життя Леся Українка захворіла на туберкульозу, і їй треба було окремої опіки. Висококультурна атмосфера сім'ї Косачів швидко впливала на інтелектуальний розвиток Лесі. Мати дбала про те, щоб Леся перше познайомилася з рідною літературою, а вже потім із світовою. Систематичним читанням добірної лектури Леся Українка досягнула високий рівень освіти, а одночасно навчилася інших мов: німецької, французької, англійської, італійської, грецької, латинської, польської та болгарської. Знання інших мов відкрило їй доступ до класичної (грецької й латинської) літератури, мистецтва та філософії. Її улюбленою книгою була Біблія, з якої вона черпала знання старовинного світу з його цікавими подіями. Коли їй було 19 років, вона написала для сестри підручник „Стародавня історія східних народів”.

У Лесі було також замилювання до музики, і вона вчилася грати на піаніно. Одначе через недугу вона мусіла

залишити це. Так само не можна було їй малювати, хоч цим вона захоплювалася ще від дитинства. Зате багато уваги приділяла вона народнім пісням, записувала їх з уст народу, а навіть (але вже значно пізніше) разом із своїм чоловіком, Климентієм Квіткою, видала збірник народніх пісень. Любила Леся Українка вишивати українськими взорами, і часом одягалася в свій народній одяг.

Через недугу мусіла Леся Українка час до часу покидати рідні сторони й виїжджати в краї з теплішим кліматом, особливо взимі. Вона побувала в Німеччині, Італії та Єгипті. Була вона і в Галичині, і там зустрілася з Іваном Франком і Михайлом Грушевським, а на Буковині — з Ольгою Кобилянською, з якою нав'язала дружні взаємини.

Писати почала Леся Українка досить рано. Перший її вірш („Конвалія”) був надрукований в журналі „Зоря” 1884 року, а перша збірка її поезій („На крилах пісень”) вийшла друком 1893 р. Крім поезій писала Леся Українка прозою — оповідання; писала й вірші для дітей.

Твори Лесі Українки (вони видані в 12 томах) — це справжні перлини її літературної спадщини. У них зібрано її лірику, оповідання, листування й епічні поеми — такі як „Русалка”, „Подорож до моря”, „Самсон”, „Місячна легенда”, „Роберт Брюс”, „Давня казка”, „Одне слово”, „Вілла посестра” й „Ізоolda Білорука”. За ними слідує драматичні твори: „Блакитна троянда”, „У пуші”, „Одержима”, „Вавилонський полон”, „Касандра”, „Руфін і Прісцила”, „У катакомбах”, „На полі крови”, „Йоганна жінка Хусова”, „Адвокат Мартіян”, „Бояриня”, „Лісова пісня”, „Камінний господар”, „Оргія”. Усі ці твори являють собою не тільки ідейну, але також високу мистецьку цінність.

Робила Леся Українка й переклади з інших мов і розміщувала в часописах свої статті на суспільно-громадські та літературні теми.

Людмила Старицька-Черняхівська

Визначна письменниця й громадська діячка Людмила Старицька-Черняхівська (1868-1941) — це одна з найтрагічніших постатей в історії боротьби за культурне й національне визволення України. Народилася Людмила Старицька в родині культурних українських діячів; батько — славний український письменник Михайло Старицький; мати її, Софія, — це рідна сестра композитора Миколи Лисенка.

Старицькі, Лисенки, Косачі — ці три родини в Києві в другій половині XIX ст. творили осередок українського культурного й національного вогнища. А такі вогнища завжди були під заборонаю царсько-російської влади в Україні. У такому середовищі виростала й виховувалася Людмила Старицька. Училася вона в гімназії разом із своєю старшою сестрою Марією та кузинкою Валерією О'Конор-Вілінською. По закінченні гімназії Людмила Старицька одружилась з лікарем Олександром Черняхівським, і вони разом включилися в літературний та громадський рух. Людмила С.-Черняхівська належала до нелегального Товариства Українців-Поступовців, і за це не раз була переслідувана владою. Вона зокрема деякий час працювала в газеті „Рада“, що її видавав Є. Чикаленко.

Перший свій вірш („Панахида“) надрукувала Л. Черняхівська в жіночому альманасі „Перший вінок“ (1887 р.). Опісля друкувалася в „Правді“, „Житті й Слові“, „Дзвінку“ та в „Літературно-Науковому Віснику“. У „Правді“ друкувався її роман „Перед бурею“ (спільне з батьком авторство); написала вона й кілька історичних повістей та оповідань, перекладала поезії з Гайне й писала критичні статті на теми літератури. Працювала вона також для українського театру Садовського, укладала ліберетто для опер Лисенка, та й сама писала драми.

За часів відновлення Української Держави 1918 р. вона включилася в працю „для України“. Була обрана в члени Української Центральної Ради, і там працювала в культурно-адміністративних органах. По закінченні війни вона залишилася в Києві, і вступила в члени нелегальної організації — Спілки Визволення України (СВУ).

1930 року Л. Старицька-Черняхівська, її чоловік д-р О. Черняхівський та інші члени організації (47 осіб) опи-

нилися на лаві підсудних, бо організацію було викрито. Усіх їх судила большевицька влада за „український націоналізм“, так само як раніше судив царський уряд за „українофільство“. На судовому процесі в Харкові Л. С. Черняхівську та її чоловіка засудили на 10 літ ув'язнення — умовно, тобто замінили кару домашнім арештом.

Родина Черняхівських далі була під постійним поліційним наглядом. Одинокa дочка, красуня Рона, жила такими самими ідеалами, якими жили її батьки. 1938 року, за часів червоного сталінського терору, дочку Черняхівських, Рону, арештували й заслали невідомо куди. Мати їздила на розшуки по різних тюрмах, зазнаючи всяких принижень у системі новітніх неронів. І ось надійшла вістка, що дочка не видержала знущань, збожеволіла, і вже не живе. Того самого року помер чоловік письменниці, і вона залишилась сама. З рідних була ще сестра Оксана Стешенко.

1941 року, під час відступу большевиків з Києва, Людмилу Старицьку-Черняхівську та її сестру Оксану Стешенко органи ГПУ арештували і разом з іншими ув'язненими розстріляли в Дарниці біля Києва.

Українська Радянська Енциклопедія не помістила про неї жодної згадки, не зважаючи на те, що вона заслужена в українській літературі.

Твори Людмили Старицької-Черняхівської: „Перед бурєю“ (історичний роман у співавторстві з М. Старицьким). Драми: „Останній сніп“, „Гетьман Петро Дорошенко“, „Богдан Хмельницький“, „Милість Божа“, „Розбійник Кармелюк“, „Каїн і Авель“, „Напередодні“, „Жага“.

Наталія Кобринська

Письменниця, громадська діячка та провідниця жіночого руху в Галичині, Наталія Кобринська (1855-1920), народилася в с. Белелуї в священничій сім'ї. Батько Кобринської, свящ. Іван Озаркевич, був послом до парламенту в Відні. У тих часах Галичина була під володінням Австрії.

Початкову освіту набула Наталія вдома — під проводом домашнього вчителя. Потім вона доповнювала її

самостійно — читанням кращої літератури. У тих часах і не було жодних вищих шкіл для дівчат. До гімназій та університетів дівчат тоді не приймали.

У ранньому періоді свого життя Наталія захоплюється читанням творів кращих авторів — Міцкевича, Гоґоля та деяких німецьких класиків. У домі Озаркевичів збиралася студентська молодь, — особливо тоді, коли на вакації приїжджали студенти Озаркевичі — брати Наталії.

На 20 році життя Наталя Озаркевичівна одружилася з теологом, інтелігентним народником Теофілем Кобринським, що піддержував її зацікавлення літературою та громадським рухом. А цей рух тоді дедалі більше зростав у Галичині. По 6-ох роках щасливого подружнього життя Н. Кобринська залишається молодою вдовою. Не мавши жодних матеріальних засобів прожитку, вона мусіла повернутися до батьківського дому в Болахові і тут прожила майже до кінця свого життя.

По смерті чоловіка Наталія Кобринська їде з батьком до Відня. Батько знайомить її з провідними діячами „Січі” та висилає її разом з Софією Окуневською до Швейцарії. Софія Окуневська була в Швейцарії на студіях медицини. Н. Кобринська знайомиться з Михайлом Драгомановим, який відкриває їй багато нових і цікавих думок та радить їй зайнятися працею над піднесенням суспільного рівня українського жіноцтва. Він оповідає їй про жіночий рух і змагання жінок у країнах Європи й Америки за рівні права: за право вступу в університети, за кращу освіту й за незалежність та за право вибору професій.

Повернувшись додому, Кобринська кидається в вир громадської праці, і ось, нарешті, їй таки вдається організувати перше українське жіноче товариство. Вона часто промовляє на зборах, дописує до часописів та пише оповідання.

Перший твір Кобринської — оповідання „Пані Шуминська”, або „Дух часу” — був надрукований у першому жіночому збірнику п.н. „Перший Вінок” (1887 р.). Була вона також ініціаторкою того альманаху, при якому вона згуртувала найкращі поступові жіночі сили — такі як Уляна Кравченко, О. Бажанська, Олена Пчілка, Леся Українка, Ганна Барвінок, Дніпрова Чайка, Ольга Франко, Людмила Старицька-Черняхівська та ін.

Інші оповідання Кобринської — це „Задля кусника хліба“, „Суддя“, „Як стара Янова їхала залізницею“, „Виборець“, „Жидівська дитина“, „Перша учителька“, „Св. Миколай“, „Ядзя та Катруся“, „Відьма“, „Рожа“, „Чортище“, „Блудний метеор“, „Омен“. Крім цього вона є авторкою численних публіцистичних праць, рефератів, промов.

Та найбільші заслуги Кобринської полягають в її громадській діяльності, бо це вона внесла позитивні напрямні у сферу життя українського жіноцтва і вказала йому шляхи змагань за свою самостійність, за вищу освіту — і за повноправність у людському сенсі цього слова; і це вона вказала нашому жіноцтву шляхи служення своєму народові.

Пройшла Кобринська тверду життєву дорогу. Нові ідеї, хоч би й які вони були добрі, не так то скоро приймаються. Доводилося їй змагатися навіть з власним суспільством, — поборювати такі заскорузлі погляди, що, мовляв, „місце жінки — вдома“. Діяли також чужі сили, щоб не дати можливості українській жінці бути вчителькою і свідомою виховницею свого народу.

Василь Стефаник

Видатний український письменник і громадський діяч Василь Стефаник (1871-1936) народився в селі Русові, Снятинського повіту, в Галичині.

Батько письменника був заможним господарем у селі. Побачивши в сина зацікавлення й охоту до науки, батько (коли син скінчив початкову школу в селі), послав його до гімназії в Коломиї, звідки він згодом переїхав до гімназії в Дрогобичі. Здавши (1892 р.) матуру в гімназії, він того ж року вступив на факультет медицини Ягайлонського університету в Кракові і закінчив його 1900 р.

Громадським рухом почав Стефаник цікавитися ще за своїх гімназійних часів у Дрогобичі. Це ж була доба Івана Франка, доба народження „каменярів“, метою яких було „мостити правді путь“. Провідні українці в австро-

угорській імперії змагалися за права для свого народу. Великими привілеями в Галичині тоді користувались поляки, і вони шкодили всякому українському рухові. Василь Стефаник тоді виступає з статтями в часописах на захист прав українського народу.

1903 року він їздив на відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві. Надніпрянщина була тоді відмежована від Галичини російсько-австрійським кордоном. У Полтаві Стефаник познайомився з Михайлом Коцюбинським, Михайлом Старицьким, Оленою Пчілкою та іншими культурними діячами Надніпрянщини. Стефаник саме тоді також їздив до Канева поклонитися могилі великого співця України — Тараса Шевченка.

1908 року Василь Стефаник був від селян Прикарпаття обраний послом до австрійського парламенту в Відні, і був ним до 1918 року. У цьому періоді часу він мусів частково проживати в Відні, але він часто навідувався до своїх друзів і однодумців у рідних сторонах. По першій світовій війні він повернувся в рідне село на батьківщину і тут цілком віддався громадській та літературній творчості. А писав він свої твори тільки покутським діалектом.

Василь Стефаник користувався великою популярністю як автор мініатюрних новель та оповідань з селянського життя. Цінність їх полягає в їхній оригінальній художній формі. Письменник навітлює соціальну несправедливість, гніт та визиск українського селянина, що на своїй багатій рідній землі завжди голодний, убогий, визискуваний чужими й понижуваний тими, що панують над ним. Блискучим діамантом нової теми засяяв його твір „Сини” — про тих синів селянина, що йдуть від батька, щоб боронити „якусь” Україну.

Перша збірка новель („Синя книжечка”) вийшла друком 1899 року. Далі з-під пера письменника виходять такі художньо-блискучі мініатюрні оповідання як „Камінний хрест”, „Дорога”, „Кленові листки”, „Мое слово”, „Земля”, „Новина”, „Катруся”, „Палій”, „Марія”, „Стратився”, „Сини”.

Ольга Кобилянська

На літературному обрії західніх земель України наприкінці XIX ст. появився талант молодого письменника — Ольги Кобилянської (1863-1943). Народилася вона в містечку Гура-Гуморі на Буковині. Батько її, Юліян Кобилянський, був скромним державним урядником. Мати Ольги походила з національно-мішаної (з німцями) родини. Хоч батько письменниці визнавав себе українцем, то все ж таки в його сім'ї, в домі урядника австро-угорської монархії, панувала німецька мова, а почасти й німецька культура.

Дитячі роки Ольги Кобилянської проходили в Гура-Гуморі, а шкільний вік і юність — у місті Кімполюнзі, куди батько письменниці був переміщений на посаду секретаря повітового староства. Тут Ольга Кобилянська закінчила чотирикласову нормальну школу. На продовження освіти, якої вона так прагнула, не було надій. У родині, крім неї й сестри, було ще п'ять хлопців, які також училися в школах.

Її гарячому бажанню вчитися стояли на перешкоді не тільки матеріальні обставини, але також і те, що вона була дівчина. А дівчині, — як тоді було прийнято думати, — освіта не конче потрібна. Усе це викликало глибокий жаль в її юній душі і спонукало Кобилянську замислитися над положенням жінки та її залежністю від людей чоловічої статі. Саме в тих часах пролунали були перші заклики Наталії Кобринської до змагань за право жінок на університетську освіту. Бо ж десь там у широкому світі — в Англії, Америці. Франції — вже десятиліттями йшли змагання жінок за рівні права з чоловіками.

І ось молоденька Ольга Кобилянська постановляє собі здобути освіту своїми власними силами. Щоправда, обставини в Кімполюнзі не були пригожими для цього, бо містечко знаходилося в глухому видолінку буковинських Карпат, і тут не було відповідної лектури, не було бібліотеки взагалі, — ба, не було навіть соціального життя, тільки буйна краса гірської природи, що наповнювали душу своєрідним змістом. На щастя, на зустріч бажанням Ольги йшли її брати, що вчилися в школах. Це вони почали постачати їй потрібні книжки. А під час фе-

рій, коли вони приїжджали додому, вели з нею цікаві розмови та опісля присилали їй відповідну лектуру.

Природний талант і допитлива вдача породжують у ній бажання писати. Вона мріє стати письменницею, щоб видати на папір свої думки та мрії, що так хвилюють її. Із своїми думками вона найбільше таїлася перед своїм батьком, бо ж вона знала його консервативний світогляд. Письменниця часто згадує про це у своїй автобіографії.

Писати короткі новелі почала Ольга Кобилянська досить рано. Спочатку писала їх по-німецькому, і щойно внаслідок свого знайомства з передовими українськими діячками — Софією Окуневською і Наталією Кобринською, — під їхнім впливом вона почала писати по-українському. Отже Кобилянській довелося вчитися української мови. І щойно тоді, коли родина Кобилянських напостійне переїхала в Чернівці, що були осередком культурного життя на Буковині, обставини Ольги покращали. Було це 1891 року.

Багато невдач і огірчення, а навіть зневіри у свій власний талант, зазнала була Ольга Кобилянська, і то таки від своїх передових людей, які не розуміли письменниці, не розуміли її нових напрямних у літературі. І аж 1894 року перший твір Кобилянської („Людина”) почав друкуватися в часописі „Зоря”, редактором якого був Осип Маковей. Двома роками пізніше в журналі „Буковина” почала друкуватися більша повість — „Царівна”.

Про те, які враження викликали ці твори Кобилянської, читаємо в листі М. Шаповала: „Колись влітку 1902 року я випадково в Харкові зустрів книжку, що мене сповнила великою радістю — це була „Царівна”. Почув уперше гарне ім’я: Ольга Кобилянська”.

О. Кобилянська дала поважний вклад в українську літературу. Вона ввійшла в історію літератури як одна з найталановитіших письменниць України. Більші її твори — це „Земля”, „Царівна”, „В неділю рано зілля копала”, „Через кладку”, „Ніоба”, „Людина”, „Апостол черні”, „Меланхолійний вальс”, „Некультурна”, „Битва”. Написала вона й низку новел. У більших її повістях провідною думкою є питання жінки як людини, її залежності, її місце в суспільному житті, її прагнення до освіти, до самостійності, до її гідності як людини. А втім, ці теми лягли в основу майже кожного її твору.

Ілля Кириак

Найбільшим здобутком в українсько-канадській літературі є тритомова повість з життя перших українських поселенців у Канаді — „Сини землі” Іллі Киріяка.

Ілля Кириак (1888-1955) народився в селянській сім'ї в с. Заваллі, Снятинського повіту, в Галичині. Початкову школу закінчив він у своєму селі. Тому що не було надії на продовження науки в школах вищого рівня, допитливий юнак по деякому часі виїхав до Канади з заміром заробити грошей та повернутися додому, в Україну. У Канаду приїхав він вісімнадцятилітнім юнаком.

У Канаді в початкових роках він, як емігрант, працював фізично — на залізничних шляхах, у шахтах („копальнях”), у лісах, у друкарні. У таких середовищах І. Кириак зустрічався з різними людьми, з різними поглядами та з різними характерами людей. Бувши з природи багато обдарованим, він, на підставі прожитих перших 6-ох років на чужині, зумів сформувати собі світогляд, — світогляд української людини-ідеаліста.

По щоденній важкій праці він знаходив час на самоосвіту. Читав він багато добірної літератури й періодичну пресу. 1912 року Ілля Кириак записався в Вегревил, в провінції Альберта, до школи. А згодом, 1919 року, він закінчив учительську семінарію й пішов учителювати в публічних школах в Альберті.

Як учитель, Ілля Кириак зустрівся з життям та з тим громадським рухом українських поселенців, що згодом оформився в організацію Союзу Українців Самостійників. А що його призначували на вчительську посаду в тих околицях, де числово переважали українські поселенці, то, звичайно, він включався в місцеву просвітню працю, давав поради, організував, помагав де було треба, і тим заслужив собі пошану серед своїх людей. Особливо проводив він довгі вечори на розмовах у родинх своїх знайомих, і там заслухувався в оповідання про піонерські часи, про переживання наших людей-поселенців.

З громадською діяльністю І. Киріяка зустрічаємось вже у 1914 році. Це тоді він у „Просвіті” на Шевченківських Роковинах у Вегревил прочитав доповідь про Поета — українською та англійською мовами. Він брав участь у театральних аматорських виставах, дописував до „Укра-

їнського Голосу" про громадську діяльність, писав статті на поточні актуальні теми.

1936 року І. Киріяк залишає вчителювання, і залишається в Едмонтоні. Того самого року на з'їзді Союзу Українців Самостійників він був обраний секретарем цієї організації, що відіграла дуже важливу роль не тільки в житті українців Канади, але й також у ході історичних подій українського народу за часів двох світових воєн. Незабаром після цього І. Киріяка запросили на становище ректора Інституту ім. Михайла Грушевського (тепер Св. Івана) в Едмонтоні. На цьому становищі він пробув до 1942. Опісля він працював урядником на залізниці, і хоч змінював працю, то все таки постійно був у зв'язку із своїм народом, якому не переставав служити. Був він одним з тих славних самостійників (тобто членів СУС), для яких праця для свого народу не мала „закінчення", бо ж вона була ціллю, ідеалом у житті свідомої української людини.

Свою письменницьку діяльність Ілля Киріяк почав з покликання, а не з професії. Він писав короткі оповідання з життя українських поселенців, писав і поезії, а іноді в сатиричній формі висловлював погляди на актуальні проблеми.

Повість „Сини землі" (у трьох томах) — це монументальний вислід праці багатьох років. Перші два томи появилися 1939 р., а третій — 1945 р. Поява цієї повісти викликала теплий і широкий відгук серед літературних кіл еміграції і в Європі. О. Бочковський, проф. Подєбрядської академії назвав її найкращою епопеею з життя українського народу поза межами України.

Літературна спадщина І. Киріяка все ще не упорядкована; десь повинна бути його (недрукована) автобіографія, порозкидані по сторінках часописів його оповідання й поезії. 1959 року вийшла друком у перекладі Ю. М. Лучковича на англійську мову (в однім томі) його повість „Сини землі".

БІБЛІОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

С. ЄФРЕМОВ — Історія українського письменства.

В. РАДЗИКЕВИЧ — Історія української літератури.

Народні оповідання Марка Вовчка: „Інститутка“, „Козачка“, „Ледащиця“, „Викуп“, „Горпина“, „Два сини“, „Сестра“, „Маруся“, „Кармелюк“, „Від себе не втечеш“.

ОЛ. ЛУГОВИЙ — Визначне жіноцтво України.

С. РУСОВА — Наші визначні жінки.

Т. ШЕВЧЕНКО — Твори (Видавництво М. Денисюка).

Українська Радянська Енциклопедія (У.Р.Е), Київ.

ТВОРИ І. ФРАНКА.

„Хризантеми“ — автобіографічна повість У. Кравченко.

„Вибрані твори“ У. Кравченко, Київ 1954 р.

Часопис „Український Голос“.

М. МАЇРУНЧАК — Історія українців Канади.

М. МАНДРИКА — Історія української літератури в Канаді.

SELECTED LUMINARIES OF UKRAINIAN LITERATURE

*(from Kotliarevsky to the end of the
XIXth century)*

In the course of its history, Ukrainian literature has known many obstacles, pressures and oppression from the ruling classes which dominated Ukrainian national life. In spite of this, it reached a level of excellence comparable with other outstanding world literatures. Taras Shevchenko, Lesia Ukrainka, and Ivan Franko treated universally significant themes and ideals in their writing. From the time of Kotliarevsky alone, Ukrainian literature has produced a number of illustrious names and extraordinary talents. Kotliarevsky was the first Ukrainian author to use his native language when writing. Until then, books had been written in the literary language of the day, that is, in what was essentially Old Church Slavonic.

Ivan Kotliarevsky

Ivan Kotliarevsky was born in 1769 in the city of Poltava, the capital of the province of Poltava, in Ukraine. His father, Petro Kotliarevsky, was a nobleman, who worked as a government official in the courts of Poltava.

I. Kotliarevsky's first schooling was administered by the local church cantor. He then went to the Seminary of Katerinoslav. Although he studied there for eight years, he did not graduate from this school. While at the Seminary, he began to demonstrate a talent for writing poetry and his friends nicknamed him the "rhythm-maker".

Kotliarevsky subsequently began tutoring the children of wealthy noblemen in various villages. In those days, the children of wealthy families were educated at home

rather than being sent to school. In these villages Ivan Kotliarevsky became acquainted with the ordinary Ukrainian peasant — he would go out with the "boys" to the "Vechornytsi" or "Dosvitky" (working bees combined with partying which were organized by the village young people in fall and winter); he recorded folk songs, and proverbs; he became familiar with the customs and way of life of the peasants. Here also, he learned to love the vernacular idiom.

In 1796, he joined the army and fought in Russia's war with Turkey. He was commended for bravery. After the war, Kotliarevsky returned to Poltava and became headmaster at an institute for students from upper-class families.

Ivan Kotliarevsky's outlook upon the world was shaped by the many reforms which were introduced during his lifetime. In 1775, when he was five years old, Catherine the II issued an edict to destroy the Zaporozhian Sich. As a result, in 1781 serfdom was introduced to the Ukrainian lands under Russian domination on the left bank of the Dnieper. There, Ukrainians were divided into two camps: army officers and noblemen, on the one hand, (who were given tracts of land and entire villages) and the peasants, on the other hand, (who were subjugated by these overlords). (This was the so-called "krepostnaya zavysymost" which had already been in place for a long time on the right bank of the Dnieper under Polish domination.) On the left bank, the memory of cossack freedom and glorious chivalry was still fresh. All of this was well understood by Ivan Kotliarevsky, and although he himself belonged to the upper class, Kotliarevsky was deeply sympathetic to the plight of the enslaved peasants.

Kotliarevsky's first work (which appeared in print in 1798) is entitled *Enejida* (*Aeneid*). It is a versified poem tinged with humour. Its theme was borrowed from the Roman poet, Virgil, but essentially, it presents a panorama of the everyday life of Kotliarevsky's time. In the figure of the hero, Aeneas, Kotliarevsky described the quint-essential Zaporozhian cossack who, after the destruction of the Sich in 1775, wanders about like a vagabond and has numerous adventures. These are humorously related by the author. Thus, the poet reveals the social and political relations which were then developing in the Russian Em-

pire. And the great effect of this work on its readers was due to the purity of the vernacular idiom in which it was written. In the manner of the cossack epos, this work was read and enjoyed by all Ukrainians, noblemen and serfs alike. *Aeneid* was the first Ukrainian book written in the vernacular.

Besides *Aeneid*, Kotliarevsky wrote two plays (he himself greatly loved the theatre) — *Natalka Poltavka* and *Moskal Charivnyk* (*The Muscovite Magician*), which marked the beginning of modern Ukrainian drama. They have not lost their appeal and are willingly staged even today.

Hryhory Kvitka-Osnovianenko

One of the first notable writers to follow Kotliarevsky was Hryhory Kvitka-Osnovianenko (1788-1843). His father was a landowner in the village of Osnova (near Kharkiv). By this time, serfdom existed on the left bank of the Dnieper, so the peasants of Osnova owed allegiance to Mr. Kvitka.

The democratic traditions of cossack times were still practised by the Kvitka family. Good relationship had been established between the Kvitka family and its serfs. In addition, the Kvitka family was deeply religious, venerating the Church and its traditions. A frequent guest at their estate was the itinerant Ukrainian philosopher, Hryhory Savech Skovoroda, who was well loved and respected by the Kvitkas. He was always warmly welcomed. The little Hryhory Kvitka was an avid listener to the long conversations his parents had with the philosopher.

As a child, Hryhory Kvitka was sickly and his vision was very poor. At age five, he made a pilgrimage to the monastery of Ozerjan with his mother, and there, while praying, his sight was restored. His entire family was moved by this event and the boy's religious feelings deepened.

Hryhory had a tutor, hired by his parents. This was common practice in noble families in those days. When he was twelve years old, Hryhory asked that he be allowed to enter a monastery, but his father discouraged him from so doing. However, when he was twenty-three, his wish

was fulfilled. He was a novice for four years, at the same time furthering his education. He then left the monastery and established himself for some time in Kharkiv. Here he began making contributions to various journals. He subsequently became the director of a theatre and later, the principal of an institute for noblewomen. He also participated in community life.

Hryhory Kvitka-Osnovianenko, like Kotliarevsky, knew and loved village life. He even added the name of his native village to his surname (Osnovianenko having been from "Osnova"). In the history of Ukrainian literature, he is known as the "Father of Ukrainian Prose". He was the first Ukrainian writer to create prose in the vernacular. Some of his stories are imbued with sharp wit and humour.

His first published work appeared in 1833 and was entitled *Saldatskyj partret* (*Portrait of a Soldier*). Some of his best novels and short stories include: *Marusia*, *Perekoty-pole* (*Tumbleweed*), *Serdeshna Oksana* (*Wretched Oksana*), *Kozyr-divka* (*The Trump Gal*), *Mertvetskyj Velykden* (*Easter of the Dead*), *Konotopska vidma* (*The Witch of Konotop*), *Bozhi dity* (*God's Children*), *Dobre roby, dobre j bude* (*Do Good, and Good Will Prevail*). Of his dramatic works, his *Schyra liubov* (*True Love*) is well known, as is his comedy *Svatannia na Honcharivtsi* (*Match-making in Honcharivtsi*).

Taras Shevchenko admired the writing of Hryhory Kvitka-Osnovianenko and dedicated to him his poem "Biut porohy, misiats skhodyt" ("The rapids rumble, the moon rises").

Kvitka-Osnovianenko spent the final years of his life in his native village. He shared these years with his wife, Hanna, who was a kindred spirit and brought him happiness.

Marko Vowchok

Marko Vowchok (1834-1907) is the pseudonym of the first Ukrainian female author, Maria Markovycheva Vilinska. Her stories about real people earned her a glorious and widespread reputation. Even today, they are considered classic examples of pure Ukrainian vernacular.

Marko Vowchok's life spanned the period of Ukrainian history which included a renaissance of the national spirit of the Ukrainian people, the era of the genius of Shevchenko, and the birth of a new kind of Ukrainian literature.

Maria Markovychева was born on the estate of her landowner-parents, Alexander and Paraskevia Vilinski, in the village of Yekaterinivtsi, Yeletsky district, in the province of Orel. She began her education in the city of Orel; later, she entered a private institute in Kharkiv which was then a center of Ukrainian cultural life.

Maria Vilinska exhibited great talent at school. Among other things, she willingly studied foreign languages and gained a fundamental knowledge of French (a language which was considered essential to the proper education of the upper classes of the day). In all, she studied eight languages and spoke each fluently.

Upon graduating from the institute in Kharkiv, Maria went to live with her aunt and godmother, K. P. Mordovynova, who lived in Orel. This wealthy woman undertook to complete the upbringing of her niece, whose father had died when she was only six and whose mother had remarried.

The beautiful, recently graduated student of the Kharkiv Institute, Maria Vilinska, arrived at her aunt's with an already well developed philosophy of life. Here, she met a young Ukrainian writer, Opanas Markovych, with whom she felt a spiritual affinity. Opanas Markovych lived in Orel as an exile under police supervision because he had been a member of the Brotherhood of Cyril and Methodius.

In 1851, at the age of seventeen, against the wishes of her aunt, Maria Vilinska married Opanas Markovych. Severing relations with her aunt, Maria travelled with her new husband first to Chernihiv, then to Kiev and finally, for a time, they lived in Nemyriv where Markovych became a high-school teacher.

And here, in the beautiful natural surroundings of Nemyriv, Maria Markovychева became acquainted with the daily life of the native people, their manners and customs, and their language. Here, she produced her first short stories under the pseudonym Marko Vowchok. These were small gems, reflecting her keen observations.

The first literary critic to manifest high esteem for the talent of Marko Vowchok was Panteleymon Kulish, himself a writer. He was not aware that the author of these stories was a woman.

The home of the Markovychs in Nemyriv was a gathering-place for some of the most progressive Ukrainians. The poems of Shevchenko, written on scraps of paper, were read aloud. Here too, was already a collection of the works of Kostomariv, Kotliarevsky, Kvitka - Osnovianenko and Hulak-Artemovsky.

In 1857, thanks to the efforts of P. Kulish, the first volume of Marko Vowchok's stories was published. It provoked lively interest in Ukrainian cultural circles. The protagonists of these stories were usually female serfs. The author clearly describes their emotions and shows her heroines to be capable of great spiritual beauty, nobility, patience, selflessness, and true love. One of her characters, a free noblewoman, falls in love with a serf and marries him, becoming herself a serf in order to share her life with the man she loves, for love is greater than wealth or even freedom.

Marko Vowchok writes in a singular, distinctive manner. Her style of writing deeply moved the great poet, Taras Shevchenko, who dedicated a poem to her and called her "a warm and gentle prophet and exposé of the cruel" (condemning those who were cruel).

In 1860, Marko Vowchok, an already famous author, travelled to France with her son, Bohdan. Here, she became acquainted with the extensive literary scene in Europe. Here, she did some translation, contributed to journals, and corresponded with friends in Ukraine. From France, she proceeded to Italy, which charmed her with its lofty culture. In her declining years, she returned to Ukraine. After the death of her husband, she married M. Lobach-Zhuchenko. Her final years were spent in Nalchyky.

The short stories of Marko Vowchok are transfused with compassion, with sympathy for the down-trodden. Within these simple stories lies a poignant protest against the ruling class of the day, whose life of luxury rested upon the sorrow, tears, and destitution of millions of serf-slaves.

Tales by Marko Vowchok are: "Instytutka" ("The Student of the Institute"), "Kozachka" ("The Cossack's Daughter"), "Ledaschytsia" ("The Good-for-nothing"), "Vykup" ("The Ransom"), "Horpyna", "Dva syny" ("Two Sons"), "Sestra" ("The Sister"), "Marusia", "Karmeliuk", "Vid sebe ne vtechesh" ("You Can't Run Away From Yourself").

Taras Shevchenko

The greatest of all Ukrainian poets, Taras Shevchenko (1814-1861), was born in the village of Morentsi, Zvenyhorodsky District, in the province of Kiev. His mother, Kateryna, and father, Hryhory Shevchenko, were serfs of the landowner, Engelhardt. Taras was their third child.

When Taras was two years old, the Shevchenko family moved to the nearby village of Kyrylivka. It was also owned by Engelhardt. There, Shevchenko spent the destitute boyhood to which he later often alluded in his writings.

When he was eight, Taras Shevchenko went to the local cantor, Hubsy, to learn to read and write. In feudal Ukraine, there were no schools for the village children, but in some towns, the cantor was willing, for a small fee, to teach those anxious to learn. Taras was a gifted pupil and he soon mastered the rudiments of literacy.

When Taras was nine years old, his mother died, leaving six small children motherless. His father remarried and his stepmother brought with her into the Shevchenko home her own children. She did not care for Taras. Worse still, within two years, Taras' father, who loved the boy and encouraged his education, died also.

Thereafter, in the summer, Taras shepherded the community flocks and in winter, he studied under the cantor, Bohorsky, who ridiculed him, as did his stepmother. However, Taras did learn to read and write well, and he also mastered his catechism and the Psalm Book. The literary language of the day was, of course, Old Church Slavonic. Taras was also interested in learning how to paint. When he grew tired of Bohorsky, Taras left him to seek another teacher.

After a long period of wandering and of taking on various jobs, Taras discovered an art instructor in the village of Khlopnivtsi. This man demanded that Taras provide him with a document from his overlord, Engelhardt, granting him permission to teach the young man. This was the beginning of Taras's real troubles. It seemed that the hand of God steered him along these difficult paths. Permission was not granted. Instead, Engelhardt hurried him back to his own luxurious rooms to be a servant-boy. Taras was fourteen years old. Still, the desire to paint never left the boy and he often seized upon an opportunity to do some sketching, for which he was punished when caught.

In 1829, Engelhardt travelled to the capital city of Lithuania, Vilna, and thence to Warsaw. Taras accompanied him. In 1831, Engelhardt visited Petersburg, where he finally recognized the artistic ability of Taras Shevchenko. Desiring a personal painter, he had Taras study under Sherajev in Petersburg. Shevchenko remained here four years. During this time, he was to some extent exploited. He was set to painting fences and so on. However, he enjoyed greater freedom in the home of Sherajev than he had in the service of Engelhardt.

Shevchenko, the future painter and poet, was discovered quite by accident by a fellow Ukrainian, Ivan Soshenko. It happened one warm summer night in an orchard in Petersburg. Shevchenko had stolen out of his attic room at Sherajev's to secretly sketch the statues in the park. Soshenko noticed him there, became interested in him and later, introduced him to Yevhen Hrebinka, the poet. These two men began to shape Shevchenko's future.

An even wider circle of artists recognized by the Academy of Fine Arts began to take an interest in the fate of the young serf. Among them were: Carl Brulow, the famous artist; the poet, Zhukowsky; Ivan Soshenko, Yevhen Hrebinka, and others. This group bought Shevchenko his freedom by paying Engelhardt 2,500 rubles. It was April 22, 1838. Shevchenko was twenty-three years old.

A whole new world opened before young Shevchenko, now a free man. He was accepted by the Academy of Fine Arts as a student of painting. He also had the opportunity here to broaden his education, make new friends, and begin

to write poetry. The first edition of *Kobzar* (*The Balladeer*) appeared in 1840. It contained only eight poems.

In the spring of 1843, Shevchenko made a voyage to Ukraine. He visited Kiev and Yahotyn, his native village of Kyrylivka, Kachanivka, and spent time with his relatives. A free man, Shevchenko was struck by the inequities of the feudal system there. On the one hand, he saw the poor, illiterate, enslaved serfs, and on the other, he saw the care-free life of luxury of the overlords. His poet's soul was filled with pain in the face of this reality.

In 1844, Shevchenko returned to Petersburg and completed his studies as an artist. Then, greatly moved by what he had seen in Ukraine, Shevchenko busied himself writing poetry. In 1845, Shevchenko, the acknowledged artist, travelled to Ukraine on official business. He visited the provinces of Kiev, Poltava, Chernihiv and Volyn. He had been commissioned by the Archeological Commission of Kiev to make sketches of ancient churches and other old structures. That same year, upon returning to Kiev, he became a member of the Brotherhood of Cyril and Methodius, an illegal society, whose members were leading Ukrainian cultural activists. Shevchenko was already respected among them as a poet, for they were familiar with *Hajdamaky* (*Freedom Fighters*), *Kavkaz* (*Caucasus*), *Son* (*The Dream*), and other of his poems.

Because of his membership in the Brotherhood of Cyril and Methodius and because of the content of such poems as *The Dream* and *Freedom Fighters*, Shevchenko was arrested, tried and sentenced to a military exile in the Orsk fiefdom beyond the Ural, where he was forbidden to write or paint. This sentence constituted a severe blow to Shevchenko as a poet, and no less a blow to Shevchenko, the painter. Meanwhile, in Ukraine, his *Kobzar* was becoming widely read, a work brimming with the awesome power of Shevchenko's genius.

Shevchenko's friends continued to concern themselves with his fate, struggling persistently to obtain his freedom. However, the poet spent ten grievous years in exile before he was freed. He was strictly forbidden to go back to Ukraine. Shevchenko went instead to Petersburg, and although he was ill, he showed himself to be no less a

fighter for the cause of his people than he had been before his arrest.

Shevchenko died in Petersburg on March 8, 1861, at the age of forty-seven. His friends saw to it that his remains were brought to Ukraine and buried on the "Cher-necha Hora" (Mount of Monks), as he had requested. Thousands visit the grave of Shevchenko in Kaniv above the Dnieper.

Kobzar became a national bible in every Ukrainian home.

Aside from poetry, Shevchenko wrote a series of novels and short stories: "Najmychka" ("The Peasant Girl", 1845), "Varnak" (1845), "Khudozhnyk" ("The Artist", 1856), "Blyzhniata" ("The Twins", 1855), "Mandrivka z pryjemnistiu ta ne bez morali" ("Vagabondage for pleasure and not without a moral", 1856), "Kniahynia" ("The Queen", 1853), "Muzyka" ("Music", 1855), "Kapitansha" ("The Captain's Woman", 1855), "Neshchasnyj" ("The Unfortunate", 1857), "Zhurnal" ("Journal", 1862). One of his dramatic works was *Nazar Stodolia*. The first edition of Kobzar containing the first eight of Shevchenko's poems was published in 1840. Since, many editions of Kobzar have appeared and it has become a standard handbook in the home of every patriotic Ukrainian.

Markian Shashkevych

The poet-edifier, Markian Shashkevych (1811-1844), followed a thorny path through life as he strove for his illustrious goal and met a premature death. His contribution to Ukrainian literature lies not in the quantity of his literary output, but in his steadfast battle for the right to use the Ukrainian language and for his insistence upon the manifestation of patriotism during the literary and political renaissance of Ukrainians in Halychyna Province in the first half of the nineteenth century.

Markian Shashkevych was born in the village of Pidlissia, in Halychyna, in the home of his grandfather, the priest, Avdykovych. His father was a priest in the parish at Kniazhy. His early education took place in the city of

Zolochiv and later, he went to school in Lviv. He attended high school in Berezhany. He began writing at this time. His first works were short poems written in Polish. Polish was the language used then among the Ukrainian intelligentsia and priests in Halychyna. Ukrainian was spoken only in the villages at that time. Little, if any, instruction was given in Ukrainian in schools of the day, or in "Rus", as the language was then called. Furthermore, no Ukrainian literature existed in Halychyna in those days.

After graduating from high school in Berezhany, young Markian entered a seminary in Lviv. However, he was expelled from this institution for having broken some insignificant rule. This made his father very angry and he refused the young man any further financial support. Markian found himself in dire material straits and he resolved to educate himself somehow using his own resources. This decision opened a whole new world to him.

Markian began to frequent the municipal and university libraries of Lviv. He became familiar with the writings of slavic authors. Friends supplied him with the best examples of Polish and Czech literature. He read Kotliarevsky's *Aeneid* and a collection of folksongs by Maksymovych. Thus, Markian Shashkevych was inspired to encourage the development of a Ukrainian literary language in Halychyna. Inspired, he embarked upon this great task — he began to record folksongs, legends, and proverbs of the Ukrainian oral tradition and became very interested in his native tongue and in folk customs.

In 1832, Markian Shashkevych founded the so-called "Ruska Trijtsia" (Rus Trio), made up of three persons: Yakiv Holovatsky, Ivan Vahylevych and himself. Their efforts represented the first faint gleams of the light of nationalism which was to awaken and enlighten the national consciousness and move it to create a national literature, written in the native Ukrainian.

After the death of his father in 1833, Shashkevych was again admitted to the seminary in Lviv. Here, he became a leader among the young adherents to this new idea. The passion with which he pursued his goal met with the disapproval of the Poles, whose influence was great within the Austro-Hungarian Empire. Even the older generation of

Rus (or Ukrainian) intellectuals was ill-disposed towards his movement.

In spite of all their difficulties, a group of young people under Shashkevych's direction produced an almanac entitled *Rusalka Dnistrovaja* (*The Nymph of the Dniester*) which was published in faraway Hungary in 1837. It was the first Ukrainian-language publication in the history of the Ukrainian nation in Halychyna. A group of young Ukrainian populists enthusiastically welcomed *Rusalka Dnistrovaja*. However, the older generation was hostile to its appearance, as were, in particular, the administrators of the seminary. Once again, his heart heavy, Markian Shashkevych, had to leave the seminary. "A fragile flower prayed to its mother," wrote Shashkevych in his poem "Spring Song". This expressed his view of the plight of the new young literature, menaced by "frosts" — foreign intrusions and influences.

This was the beginning of the renaissance of Ukrainian literature in Halychyna. The people of the day were unaware of the great deed begun by Shashkevych. The persecution of him by the Poles and vicious criticism of him by fellow Ukrainians caused a deterioration in Shashkevych's health. Even after he had married and had become a parish priest, the clerical administrators continued to be ill-disposed towards him, transferring him frequently from one parish to another. Nevertheless, he did not surrender; he did not abandon writing.

Grieving for his own society, exhausted by overwork, and ill with consumption, Markian Shashkevych died in the village of Novosilky at the age of thirty-three.

Among his works, particularly among his lyric poems, outstanding is his symbolic programmed verse "Vesnivka" ("Spring Song"). Other lyric poems are: "Sumerk vechirnij" ("Twilight at Evening") and "Lykha dolia" ("Ill Fate"). Social and historical themes predominate in his poems "Pobratymovi" ("To my chum"), "Boleslav Kryvoustyj pid Halychem" ("Boleslav Kryvoustyj at Halych"), "Pohonia" ("The Chase"), and "Nalyvajko" ("The Pourer"). He wrote one short story, "Olena". However, his masterpiece remains the almanac, *Rusalka Dnistrovaja* because of the epoch-making initiation behind its publication.

Pantelejmon Kulish

The best-known writer of Shevchenko's time, a literary critic and poet, Pantelejmon Kulish (1819-1897), was born in the city of Voronizh, in the province of Chernihiv. He was of ancient cossack lineage. His father, Alexander Kulish, was the owner of a fair-sized estate which he himself farmed. Kulish's mother, Kateryna, was unique in that she had retained the personality traits of an Old World noblewoman — she spoke only in Ukrainian, knew how to tell tales of the past, knew countless proverbs, and, above all, loved to sing folk songs. Of the latter, she knew a great many.

Most unfortunately, Kulish's mother died young, but her musical nature had a great influence upon the soul of the future writer. After his mother's death, Kulish was influenced by yet another fine noblewoman. The Kulishs' neighbour, Uliana Kuzhylovska, a landowner herself, advised Pantelejmon's father to send his son to the gymnasium (high school) in Novhorod Siverskyj.

At the high school (even though Russian was the predominant language), young Kulish became familiar with the works of Kvitka-Osnovianenko, of Artemovskij-Hulak, and with the collection of folk songs by Mykhajlo Maksymovych. It was here, that Kulish's literary activity began. This activity carried him along criss-crossing paths, through competitions, periods of great enthusiasm, of steadfast work, through disappointments, and on to achievements.

Following high school (which he could not finish due to a lack of funds, Kulish completed his education independently and soon graduated from the University of Kiev. Kulish's first short story, "Tsyhan" ("The Gypsy"), was published in 1841 in the almanac entitled *Lastivka* (*The Swallow*). Kulish taught in high schools in Volyn, in Lutsk and in Rivne, and from 1841 to 1845 he lived in Kiev. As a teacher at one of the high schools in Kiev, Kulish travelled extensively throughout Ukraine in a professional capacity. He searched for archival materials for the Province of Kiev, and so on. During his travels, he met numerous kobzars, whose ballads about the cossacks he jotted down. He also collected other materials from them which soon became the substance of his *Zapysky o youzhnnoj Rusi*.

In Kiev, Pantelejmon Kulish became acquainted with Taras Shevchenko, Mykola Kostomarov, Vasył Bilozersky, Mykhajlo Maksymovych, Opanas Markovych and the poet, Artemovsky-Hulak. This group of young idealists, grieved by the sorry plight of the Ukrainian peasant-serfs, formed a secret society in 1846 called the Brotherhood of Cyril and Methodius, whose objective was to enlighten the Ukrainian people and to fight with them for the abolition of serfdom.

After one year, the existence of the Brotherhood of Cyril and Methodius was discovered by the then government and its members were either imprisoned or exiled. This occurred in 1847. P. Kulish was working in Petersburg at the Academy of Arts and Sciences, and he was to have left to further study slavic languages. Kulish, who had just been married, was arrested en route to Europe and was thrown into prison. Soon thereafter, he was sentenced to three years exile in the Russian city of Tula, where he spent three years. His young wife, Alexandra, (later to become well known as a writer under the pseudonym, Hanna Barvinok) accompanied him. During this period, Pantelejmon Kulish did not give up writing. He continued to try to improve himself, learned five foreign languages, and planned to work at translating the classics into Ukrainian.

In 1850, upon returning to Petersburg, Kulish found that he had lost his place at the Academy, and it became his lot to struggle against poverty. Under a pseudonym, he began to write articles for Russian newspapers, but for three years, he remained destitute. After this, he returned to Ukraine, to the farm-stead at Motronivka in Chernihiv. But he did not stay long. In 1855, he went once again to Petersburg, and so began the most prolific literary period in Kulish's life. This occurred just after the death of Tsar Nicholas II, when Russia experienced a relaxation in government rule.

At the same time, Taras Shevchenko and Mykola Kostomarov returned from exile. A group of Ukrainians living in Petersburg made plans to publish a Ukrainian-language journal and books for their nation. Kulish was most enthused by these plans. He established a printing shop where the following were published: Kulish's ethnographic col-

lection *Zapysky o youzhnoj Russi* (*Notes on South Rus*), his historical novel *Chorna rada* (*The Black Council*), his *Hramatyka dlia narodu* (*Grammar for the Nation*), the short stories of Marko Vowchok, etc. In 1860, he organized and edited the almanac *Khata* (*The House*), in which he published the works of Shevchenko, the short stories of Marko Vowchok, Hanna Barvinok and some of his own pieces. In 1861, Kulish became the main collaborator of the journal, *Osnova*, in which he also published his own material.

The lively spirit of the restless Kulish drew him from one place to another and from one job to another. In 1864, Kulish travelled beyond the Russian border to Italy, Germany, Vienna, Prague and to Halychyna, where he met with leaders in the community. The idea of justice for Ukraine was Kulish's guiding light throughout his life and work.

Kulish's single quiet harbour was the farm-stead at Motronivka, that modest estate belonging to his wife, Alexandra, nee Bilozerska. He often returned to this place when foul weather and difficult experiences threatened, and, there, was able to concentrate on creative writing.

P. Kulish's literary works are numerous and wide-ranging. Some of his works appeared under the pseudonyms: Panko Kaziuka, Danylo Yous, Khutorianyn, Irodchuk, Pavlo Rataj, Vyshniak, etc. His poetry was lyrical, or historical as in "*Marusia Bohuslavka*" or "*Mohamed and Khaduza*", his cossack ballads. He also wrote short stories and novels with historical themes. The best of these are *Chorna rada* and *Orysia*. His dramatic works entitled *Kniaz Bayda Vyshnevetsky*. (*Prince Bayda Vyshnevetsky*) and *Petro Sahaydachny*. He translated *The Bible* and *Homer's The Iliad* and *The Odyssey*. In addition, he wrote many editorials on contemporary topics. He was the first to publish Shevchenko's *Kobzar*.

Ivan Franko

On the literary horizon of the Western Ukraine in the 1870's, a glittering star rose in the form of the extraordinary talent of Ivan Franko (1856-1916). He was a poet, novelist, publicist, scholar-researcher, community leader and fighter for a better fate for his people.

Franko was born in the village of Nahujevychi (now called "the village of Ivan Franko"), Drohobyt'skyj District, Halychyna Province, the son of a blacksmith, Yakiv Franko. The first notable influence on the boy's life was the ambiance of the blacksmith's shop. He sat here for hours, observing his father's work. The homeowners of the village often gathered in the smithy, and little Ivan would eavesdrop on many an interesting conversation. He refers to these early childhood experiences in works such as *U Kuzni* (*In the Smithy*), *Malyy Myron* (*Little Myron*), and others.

Mr. Franko sent his inquisitive six-year-old son to school, first in the neighbouring village of Yasenytsia Silna, and thence, to a normal school at the monastery of the Basilian monks at Drohobych. In the latter school, Ivan Franko felt for the first time what it meant to be the child of a "mere villager". The humiliation he endured at the hands of insensitive teachers spurred him to rebellion against constraint of any kind, and this became an innate feature of his character. His father's untimely death dealt Franko a hard blow. It seemed to ring a death knell for the further education he so coveted. However, thanks to his stepfather, Hawreliuk (his mother remarried), Franko was able to finish high school with distinction.

In 1875, Franko enrolled at the University of Lviv, Faculty of Philosophy, where he immersed himself in literary pursuits and community affairs. Actually, he had begun to write in high school. His first pieces were poems and then, short essays. He had been struck by Shevchenko's *Kobzar*, a copy of which he'd received as a gift from his teacher, Verkhratsky. Soon, he had also familiarized himself with the short stories of Marko Vovchok and with the novels of Panas Myrny. He took time to read some of the great Polish authors, Slovatski and Mitskevich, and also some of the classical German writers.

Franko brought with him to the University of Lviv a number of notebooks filled with his early writing. They included poems, short stories, plays, works with Biblical themes, translations of Homer, etc. At the time, university students had passionate discussions on national, social, and linguistic topics. Franko joined a student club known as the "Academic Circle" and began contributing to a literary journal called *Druh* (*Friend*) under the pseudonym, Dzhezhelyk. In 1875, Franko became co-editor of this journal, and two years later, in July of 1877, he and all the members of its staff were arrested. His imprisonment was to affect him for the rest of his life. For eight weeks, he remained in a detention cell among thieves. But he suffered even more upon leaving prison, when he found that seemingly many of his former friends refused to associate themselves with him for fear that they might jeopardize their own careers.

He again submerged himself in work. He grew spiritually in the eyes of his peers, continued his studies at the university, wrote, published his works. After the demise of the journal *Druh*, Franko and Mykhailo Pavlyk founded the newspaper, *Hromadsky Druh* (*The Friend of the Community*). Government oppression fell upon this paper as well, due to its "socialist ideas". Following the demise of this newspaper, Franko began to publish *Dribna Biblioteka* (*The Little Library*) and he began to contribute to Polish journals. In 1880, he was again punished with a three-month jail sentence. Even here, he used his powers of observation to discover humans tangled in the nets of life and wrote a short story based on the experience called "Na dni" ("At the Bottom").

In community work, as in his literary works, Franko (as had Shevchenko before him) spoke out against the ruling class in Ukraine, foreign oppressors and exploiters, and he condemned their exploitation and evil deeds. At the same time, he exhorted his people to educate themselves and to unite and organize themselves in response. Ivan Franko proceeded along a thorny path through life with a heavy heart and spirit, a faithful son of Ukraine. He illustrated the plight of his people in poems such as *Najmyt* (*The Hireling*) and *Kamenyari* (*The Stonecutters*). His own

life, work and ideology are singularly represented in *Mojsej* (*Moses*), his masterpiece.

On the day of his funeral in 1916, the Ukrainian people placed wreaths of thorns on his grave.

Ivan Franko's legacy was a treasury of literary work. A complete set of his works was published in Ukraine in nineteen volumes in 1964. There also exist numerous other editions of his various works. His prose includes the novels: *Boryslav smijetsia* (*Boryslav smiles*), *Boa Constrictor*, *Pe-rekhresni stezhky* (*Crossed Paths*), *Zakhar Berkut*, *Velykyj shum* (*The Great Noise*), *Osnova suspilstva* (*The Basis of Society*), and a series of short stories. His poetry includes: "Zivjale Lystia" (*Withered Leaves*), a lyric poem, and *Najmyt*, "Berkut", *Kamenyari*, "Ivan Vyshenskyj", and *Mojsej*. For children, he wrote *Koly shche zviri hovoryly* (*When Animals Could Talk*), *Lys Mykyta* (*Mykyta the Fox*), etc. He also wrote dramatic works — *Son Kniazia Sviatoslava* (*The Dream of Prince Sviatoslav*), *U chytel* (*The Teacher*), *Kamiana Dusha* (*Stone Soul*), and *Ukradene shchastia* (*Stolen Happiness*). These plays were presented a number of times. Franko also wrote a great many articles as a publicist, as a scholar, and as a literary critic.

Ivan Nechui-Levytsky

Ivan Nechui-Levytsky enters into the history of Ukrainian literature as a renowned writer-novelist, master of the artistic word, and expert on the life of the peasants and on native customs.

He was born into the family of a priest (many of his forefathers had been priests) in the village of Steblo (now in the Shevchenko District, Province of Cherkass). His father, Father Semen Levytsky, was an honourable, well-respected and enlightened pastor. A spirit of democracy and respect for freedom of thought thrived in the family wherein the writer was raised. Levytsky was singularly influenced by his mother, a gay loquacious woman, full of life and song. She knew a great many folk songs, which she sang as she did her household chores, and she observed the old folk customs and religious traditions. So it was,

that his father's tales of the days of yore, his mother's songs, and conversations in his youth regarding Shevchenko's *Kobzar* moulded the character of the young man and determined the path he was to follow as a writer.

Ivan Levytsky attended an ecclesiastical school first in Bohuslav, and later, in Kiev, where he was enrolled at a theological seminary. After 1861, he attended the Kievan Academy.

Upon graduating from the Kievan Academy in 1865, Levytsky became a teacher at the theological seminary in Poltava. He spent only a year here, as a different sort of spiritual life began to appeal to him — that of a writer. By 1867, Levytsky had become an instructor at the high school in Kalish, then at the high school in Sedltsi, and soon thereafter, at the high school in Kyshyniv. In these schools, he sowed the seeds of national enlightenment and of a life of work devoted to his people.

The era in which he lived and worked knew many outstanding changes. It was the period just after the abolition of serfdom (1861). New forms of social life were evolving. The Ukrainian people, most notably, the peasants, endured many hardships in the course of this societal upheaval. The peasants were without leadership, disorganized, spent from their work under unrelenting masters, befuddled by those who had enslaved them. All of these injustices triggered riots which only served to create worse circumstances for the people.

Worried and touched by the plight of his people, Nechui-Levytsky wrote such works as "Mykola Dzheria", "Horyslavska Nich" ("Night in Horyslav"), "Burlachka" ("The Female Vagabond"), etc. His stories about village life and customs, his colourful descriptions of nature and real people, his endearing sense of humour, and the beauty of the vernacular in which he wrote, combined to make his works very popular. His writing was well loved not only for his portrayal of the life of Ukrainian villagers, but also for his portrayal of the life of Ukrainian intellectuals. The content of his works reflects the broad spectrum of life as it was during his time, a never-to-be-seen-again slice of Ukrainian history.

Ivan Nechui-Levytsky left a huge legacy of literary works. The best of his nationalist-sociological novels are:

Khmary (Clouds), *Prychepa (The Bully)*, *Starosvitski batiushky i matushky (Old World priests and their wives)*, *Kajdasheva Simia (The Kajdashevs)*, *Mykola Dzheria, Ne toj stav (It's not That One, That Rose)*, *Dvi moskovky (Two Muscovites)*, *Pomizh vorohamy (Among the Enemy)*. His best historical novels are: *Hetman Ivan Vyhovskyy* and *Kniaz Yeremia Vyshnevetsky*. He also wrote the plays: *Marusia Bohuslavka, V dymu ta polumji (In the Smoke and Flames)*, and *Na kozhumiakakh (In the Tanneries)*.

From 1885, Ivan Nechui-Levytsky lived in Kiev where he devoted himself to literary work. He lived to see the rebirth of Ukraine as an independent nation. He gave much of himself to the Ukrainian community. He lived alone and died a pauper in hospital in 1918. He was buried at the expense of the government of the Ukrainian National Republic.

Leonid Hlibiv

The Ukrainian poet, lyricist and fabulist, Leonid Hlibiv (1827-1893) was born in the village of Vesely Podilia in the district of Poltava, the son of Ivan Hlibiv, steward of a landowner's estate. He spent his childhood years and early youth in the village of Horby in the district of Kremenchuzhchyna. He went to the high school in Poltava, and in 1855, finished his schooling at the lycee in Nizhensky. First, he taught in Podillia, then, from 1853, he taught at the high school in Chernihiv.

Leonid Hlibiv was one of the Ukrainian cultural activists who created the hearth of native cultural life. He and his fellows were inspired by their love of Ukraine and by their moral conviction that this love should be realized by hard work. It was necessary to keep their wits about them, for their work might at any time be discovered by the landed class. With the help of Nomys and Pantelejmon Kulish, Leonid Hlibiv, in 1861, founded the journal, *Chernihivsky Lystok (The Chernihiv Newsletter)*, in which he published artistic works and material drawn from Ukrainian history, along with discussions of community problems. Within two year's time, this journal was condemned by the government, and Hlibiv lost his job at the high school due

to his Ukrainian nationalist activities. He could not find other work and suffered hard times and destitution. Finally, in 1867, he was appointed director of the Chernihiv Regional Press where he worked until his death.

This writer was particularly interested in the pedagogical practices in the schools. He promoted the use of the Ukrainian language as the language of instruction, protested the use of corporal punishment, etc. All of the versified fables, riddles, and proverbs he wrote are saturated with his love for children.

Leonid Hlibiv's first contribution to Ukrainian literature was a few fables which were published in 1853 in the *Chernihivski Hubernski Vidomosti* (*Chernihiv Provincial News*). Later, his pieces appeared in such journals as *Osnova*, *Chernihivsky Lystok*, and in the journals of Halychyna — *Zoria* (*Star*) and *Dzvinok* (*Little Bell*). He sometimes used the pseudonyms Ivan Kener, P. Sonin, Kenyr, and others.

Leonid Hlibiv wrote over one hundred fables in verse, many lyric poems, the poem "Perekotypole" ("Tumbleweed"), stories, riddles, acrostics. His lyric poems are melancholy. His "Zhurba" ("Grief") and "Vechir" ("Evening") became well-loved folk songs. His play, *To the Conciliator*, was later rewritten by M. P. Starytsky and entitled *Jak koubassa ta charka, to mynetsia j svarka* (*Much can be forgiven over a glass of whisky and a chunk of sausage*)...

The fables of Hlibiv are very popular. Even today, they are enacted in children's theatres or are recited on stages. Children recite them enthusiastically because of their sincerity, humour, and innate enthusiasm for children.

Stepan Rudansky

The renowned Ukrainian poet, Stepan Rudansky (1834-1873) was born in the village of Khomutyntsi (now found in the Zhytomyrsk region, in the district of Vinnyts). His forefathers had been priests. At first, he studied at the parish school of Sharhorod, and then, at the theological seminary in Kamianets Podilsky.

The future poet's father wanted his son to carry on the family tradition by becoming a priest, but Rudansky was drawn to a different occupation. He was inspired to become the bard of his unfortunate, enslaved nation. Rudansky's father was opposed to any sort of nationalist activism, and that his son should be interested in village life, recording folk songs and customs and speaking the dialect of the peasants, pleased him not at all. As a result, relations between father and son became strained to the point of hostility.

In 1856, S. Rudansky left Ukraine, moving to Petersburg, where he enrolled in the Faculty of Medicine. Being without financial support, he suffered extreme poverty, but struggled nevertheless to educate himself. He was deeply grieved by the rift between himself and his father, but he felt his cause a righteous one, and, in a letter to his brother, he wrote:

"The use of my native language is denied me. My father forbids its use. But I had a grandfather and a great-grandfather who did not forbid me its use. My father will not listen to my language, and so, perhaps I will be heard by millions of my sympathizers after my death."

In 1861, Stepan Rudansky graduated from the Petersburg Faculty of Medicine, but, exhausted due to undernourishment and overwork, he contracted tuberculosis. In order to cure himself, he left for Yalta in the Crimea where he set up a medical practice. He did his best to help the poor. In his leisure time, Rudansky busied himself with literary work, primarily with translations from foreign languages.

In 1872, a cholera epidemic occurred in Crimea. Rudansky struggled courageously against it. The weight of his busy medical practice, his tragic marriage, physical exhaustion, and loneliness combined to precipitate his untimely death at age thirty-nine in Yalta, where he was subsequently buried.

S. Rudansky first works appeared in print in 1859 in a journal called *Osnova* (*Basis*) which was published by the Ukrainian community in Petersburg. These were ballads (lyric, epic versified works) which he had written as a student in Ukraine between 1851 and 1854, such as "Rozbijnyk" ("The Thief"), "Vechornytsi" ("Evening Party",

Soiree), "Upyr" ("The Vampire"), "Liuba" ("Beloved"). These works introduced him to Ukrainian readers and established his reputation. But his greatest glory was won him by his humorous poems, versified proverbs and miniature satirical anecdotes wherein Rudansky mocked the greedy merchants and bribe-takers, and the arrogant landlords and minor landowners, emphasizing the superior morality of the peasant farmer.

Of course, he also opposed serfdom as demonstrated by *Nad kolyskoju* (*By the cradle*, 1857), *Ne kyday mene* (*Don't leave me*, 1860) and others. *Nauka* (*Education*, 1860), was a work in which the author contrasted two types of social morality.

The poet chose the mighty oak as symbol of the prototypical social being in his work *Nekhaj hnetsia loza* (*Let the willow bend*). Unfortunately, he never lived to see a collection of his works published, nor did he live to read reviews of these works, wherein he received high praise from the critics.

Yuriy Fedkovych

The best renowned poet and prose-writer of Western Ukraine in the 1860's was Osyp Yuriy Fedkovych (1834-1888). He was born in the village of Storontsi-Putylyv, Bukovyna. Yuriy's father, Adelbert Hordynsky - Fedkovych, was steward of the Romashkan estate in Putylyv.

Even as a child, Yuriy listened to tales told and folk songs sung by his older sister, Mariyka. Her stories about the past and the various superstitions she spoke of tickled the young teenager's imagination and awakened his interest in the unknown. He was further influenced by the unusual beauty of the Hutzul region he inhabited, with its flower-filled mountain valleys and its luxuriant evergreen-covered hillsides. Yuriy Fedkovych studied at the elementary vocational school in Chernivtsi. Secretly, he wrote poems and aspired to be a poet. Upon graduating from school, this fifteen-year-old travelled to Moldavia, where he met Rudolph Rotkeller, the painter, to whom he disclosed his secret longing and to whom he submitted his

poetry for an opinion. (These poems were written in German, the language of instruction of the day in Bukovynian schools.) Rotkeller recognized Fedkovych's talent and introduced him to the best writing in German literature.

At age nineteen, upon his father's request, Yuriy enlisted in the Austrian army, where he served for ten years even though he did not care for soldiering. He eventually became an officer and participated in Austrian's war with Italy. While in the army, he continued to be interested in literature and even wrote. He never ceased to be homesick for his beautiful native hills, for his friends and family. In 1863, he returned to his native village, where he devoted himself to literary pursuits and community work.

His first work, *Nichlii (A Night's Lodging)* in Ukrainian was written in 1859 while he was still in the army. Antin Kobylansky and Kost Horbal encouraged him to write in Ukrainian. Chernivtsi was the major centre of culture in the Bukovynian region and Fedkovych visited there often when on leave. During his military service, Fedkovych familiarized himself with the writings of Taras Shevchenko, Marko Vovchok, and Kvitka-Osnovianenko. During this period too, he wrote his first novel *Liuba-zhuba (Love-Ruin)*, which appeared in a journal called *Vechornytsi (Evening Party)*.

Initially, upon returning from the army, Fedkovych lived in Putyliv and helped his mother on the farm. He dressed like the Hutzul peasants. After his mother's death, he moved to Chernovetz where he immersed himself in literary work. Fedkovych made a contribution to literature on an educational level. He prepared a primer in the Ukrainian vernacular with accurate phonetic orthography. However, it was accepted neither by the Lviv public school system, nor by the Consistory of the Orthodox Church in Chernovetz. He was, at one point, a school inspector for the Vyzhnytsky District and at the same time worked for the "Prosvita" Society of Lviv.

In 1886, the Ukrainian community organized a twenty-fifth anniversary celebration of Fedkovych's literary career. This recognition of and appreciation for his work gave him added confidence in himself as a writer and motivated him to write more and even more diligently. Fedkovych died two years later at the age of fifty-four.

Yuriy Fedkovych left a considerable literary legacy: *Zhovniarski dumy* (Soldier's Ballads), *Deserter*, *Dovbush*, *Sertse ne navchyty* (The Heart Can't Be Taught), *Opryshok* (Insurgent), *Dnistrovi kruchi* (Dniester Rapids), *Praznyk u Takovi* (Celebration in Takiv), *Korol Hutzul* (King of the Hutzuls). His best stories were: *Liuba-Zhuba*, *Opryshok*, *Try, yak ridni braty* (Three, like brothers), *Bezta-lanne kokhannia* (Ill-fated Romance), *Safat Zynych*. Aside from poetry, Fedkovych also wrote plays. Among these, *Kermanych* (Helmsman) and *Dovbush* are singular. The latter was staged in theatres in Halychyna and Bukovyna in 1877 and in 1888.

Panas Myrny

Panas Myrny was Opanas Rudenko's (1849-1921) literary pseudonym. He was born in the city of Myrhorod, Poltava to the Yakiv Rudenko family. His father was a modest civil servant, descended from glorious cossack stock. The family still treasured certain historical artifacts and preserved the traditions of its cossack ancestors.

Initially, Opanas Rudenko studied in Myrhorod. Then, he went on to the district school in Hadiachy (1862). He did not have the means to continue his education, so at age fourteen, he sought and gained employment as a government clerk. He worked in Hadiachy for a year, in Pry-luki for two years, and then, from 1867 to 1871, in Myrhorod. In 1871, he moved to Poltava where he served as a state government official. At first, he worked in the accounting department. He assumed various positions in the state palace after that, and finally, in 1914, he became a state councillor.

While working in the civil service, Panas Myrny continued to educate himself. He was greatly impressed by the poetry of Shevchenko and by the stories of Marko Vowchok. He also involved himself in community and cultural affairs. His outlook on life was further broadened by his intimate friendship with the writer Ivan Nechuj-Levytsky. No one suspected that this civil servant would become P. Myrny, the writer who condemned the dis-

franchisement and social order of the oppressive Russian tsarist regime.

Panas Myrny's first story *Lykhy poputav* (*The Evil One Frustrated the Plans*) was published in 1872. This writer lived during the period which followed the abolition of serfdom, a period of great social turmoil, of oppression, of exploitation, and of injustice, particularly prevalent in the villages. The writer opposed the violence and coercion of his day through the revolt and protests of his characters.

His best-known novel about the life of ordinary people was *Khiba revut' voly, yak yasla povni* (*As If the Oxen Complained When the Manger was Full*) or *Propascha syla* (*Wasted Effort*). Its co-author was his brother, Ivan Bilyk (Rudenko). Within Myrny's body of work are artistic gems of lesser forms: short stories, essays, novellas, such as *Lykhyj poputav*, *Lykho davnije u sjohochasne* (*Evil is Both Old and New*), *Lykhi liudy* (*Evil People*), *Yak vedetsia, tak zhyvetsia* (*One lives as one's luck permits*), *Morozenko, Lovy* (*The Hunt*). Early in his career he wrote some poetry, and he wrote some plays among which the most popular was *Lymerivna* (*The Saddler's Daughter*).

The collective works of Panas Myrny were published in Kiev in 1971 in seven volumes.

Borys Hrinchenko

Author, community activist, teacher, linguist — Borys Hrinchenko was a harmonious blend of all these (1863-1910). His literary pseudonyms were Vasyl Chaychenko, P. Vartovy, B. Vilkhivsky.

Borys Hrinchenko was born on an estate in Kharkivschyna, Vilkhovy Yar, to a noble family. His father was a retired officer and Russian was the language spoken in his home.

Borys Hrinchenko studied at the high school in Kharkiv, but he never graduated because he was expelled for reading Ukrainian books. It is common knowledge that the 1870's were unkind to both the written and printed Ukrainian word. By means of the "Emskyj ukaz" (Edict of Emsk,

1876), Alexander II forbade the writing and publishing of Ukrainian works. The importing of books was outlawed. The study of Ukrainian literature in schools was severely punished. Such were the times under Russo-tsarist rule, when Borys Hrinchenko, a student in Kharkiv, discovered Kotliarevsky *Aeneid* and *Narodni prykazky* (Folk Proverbs). These increased his appreciation of the beauty and colour of his native language. He was even more greatly influenced by Shevchenko's *Kobzar* (*The Balladeer*) which captured his soul and motivated him to work for his native people.

Upon being turned out of his high school (the doors of which were to remain forever closed to him), Hrinchenko felt deeply the wrong thereby done to him and to the Ukrainian people. He strove to complete his education on his own. In 1881, he began teaching in various villages in Ukraine. Here, he had the opportunity to familiarize himself with village life, with the peasants. Here, he decided to fight the social oppression which prevented the Ukrainian people from developing their culture. One of his most fervent desires was to bring the intelligentsia and the peasants closer together, in order to enlighten the masses.

In 1894, B. Hrinchenko began working for the *Chernihivsky Lystok* (*The Chernihiv Newsletter*); he wrote and published popular books for the masses. In 1902, the author moved to Kiev. The publishing firm "Kyjivska Starovyna" hired him to edit a Ukrainian-language dictionary, well known by the title *Slovar Ukrajinjskoji Movy* (*A Ukrainian Dictionary*). He also became editor of the newspaper, *Hromadska Dumka* (*The Community-minded*) and of the journal *Nova Hromada* (*The New Community*).

Hrinchenko first began to write in 1880. He wrote poetry and short stories such as "Diadko Tymokha" ("Uncle Tim"), "Olesia", "Ksenia", "Sestrytsia Halya" ("Sister Halya"). His novels are better known and have socio-cultural themes. They are: *Sered temnoji nochi* (*In the deep of the night*), *Soniasnyj promin* (*A Ray of Sunlight*), *Pid tykhy my verbamy* (*Under the Quiet Willows*), *Na rozputti* (*Indecision*). He also wrote these plays: *Yasni zori* (*Bright Stars*), *Sered buri* (*In the midst of the storm*), *Arsen Yav-*

orenko. In addition, he wrote a number of publicistic works and works on the history of Ukrainian literature.

He co-translated certain foreign authors: Schiller, Heine, Goethe, Ibsen with his author-wife, Maria Zahirna, who wrote under the pseudonym, Maria Hrinchenko.

Hanna Barvinok

Hanna Barvinok was the literary pseudonym of Oleksandra Kulisheva (nee Bilozerska), 1828-1911. She began to write at the same time as did Marko Vowchok, and is therefore considered to be one of Ukraine's first female authors.

Hanna Barvinok was born in the village of Motroniv-tsi, Borznensky district, Chernihivschyna to a wealthy and noble family of landowners, the Bilozerskis. Her father, Mykhailo Bilozersky was a commissar and marshal of the gentry. Her mother descended from the family of a cossack commander. The two Bilozerski sons, Vasyl and Mykola, and a daughter, Nadia, were active in the famous Ukrainian social movement of Shevchenko's time.

Oleksandra Bilozerska and her sister were raised in a private pensionnat run by Mrs. Kozak (the widow of Colonel Kozak) in the village of Kropyvny and later in the pensionnat of Prytysliajn in the city of Konotop. This afforded them the best possible education available to young women of the day (19th century) in Naddniprianschyna. A new type of Ukrainian thinking was encouraged in both pensionnats.

The Konotop pensionnat was soon closed by the government because of its "Mazeppa-like" spirit. Both girls received a proper education there according to societal standards of the day. Among other things, they studied French and German.

In 1845, Oleksandra Bilozerska met the writer, Pantelejmon Kulish, who had come to the estate as a guest of her brother, Vasyl, for the summer holidays. Two years later, in 1847, Olexandra married him. The best-man at their wedding was Taras Shevchenko. Soon after P. Kulish was arrested for belonging to the Brotherhood of Cyril

and Methodius and sentenced to exile in the city of Tula in the Moscow region. Oleksandra Kulish went with her husband and shared in his fate. After three years of exile, they returned to Ukraine. Thereafter, they stayed frequently in Petersburg where an elite group of Ukrainian activists lived. Hanna Barvinok was first published in 1860 when two short stories appeared in the journal *Khata* (*Home*). These were entitled "Lykho ne bez dobra" ("Evil is not without Good") and "Rusalka" ("The Nymph"). She had begun to write much before this, however. She devoted herself principally to supporting her husband's endeavours which were plagued by various governmental pressures and by ill luck. Hanna Barvinok always stood by him and understood her husband's vocation as a Ukrainian writer whose fiery temperament often led to disagreements between himself and his fellows.

In her spare time, after completing her daily household chores, she wrote short stories depicting the lives of ordinary people. Her best-known stories are: "Pianytsia" ("The Drunken Woman"), "Molodecha borotba" ("Youthful Struggle"), "Voseny lito" ("Autumn in Summer"), "Kvity z slozamy, slozy z kvitkamy" ("Flowers and Tears"), "Domontar" ("Stay-at-home"), "Virna para" ("The Faithful Couple"), "Ne bulo smalku, ne bude j do ostanku" ("What was not in childhood, will never be"), and others.

On the fourteenth anniversary of Hanna Barvinok's literary career (1900), Borys Hrinchenko called her the poet of women's fate. This served to acknowledge her individual achievements in life, despite her role as the humble and inseparable shadow of her husband, P. Kulish, who highly esteemed her selflessness and effort.

Mykhailo Kotsubynsky

Mykhailo Kotsubynsky (1864-1913), along with Lesia Ukrainka and Ivan Franko, was one of the most distinguished writers at the turn of the century. He was born into the family of a civil servant in the city of Vinnytsia, Podillia. He finished primary school in the city of Bar and then enrolled at the theological seminary in Sharhorod, from which he graduated in 1880.

Mykhailo Kotsiubynsky first earned a living as a private tutor. As a student he had become interested in literature, studied philosophy, and showed an interest in current events. The young writer was heavily influenced by the works of Shevchenko, Marko Vowchok, and Panas Myrny.

In Vinnytsia, Kotsiubynsky founded an illegal student club, whose members familiarized themselves with the writing of Shevchenko and worked for their own people and for their enlightenment. Russian government censorship quashed all political movements and prevented their work. When the police department was re-organized, Kotsiubynsky found himself on a list of suspicious persons. In 1890, he "escaped" to Lviv. Halychyna appealed to him, as there, freedoms were not so strictly curbed. There, indeed, Ukrainian culture was evolving. Here, Kotsiubynsky met Franko and was his guest in Kryvorivny. He also made the acquaintance of other Ukrainian cultural activists in Halychyna. Upon returning home, he began to send his literary works to Lviv.

When he returned to Vinnytsia, Kotsiubynsky prepared an examination for teachers, and went off to the country to teach. The typical Ukrainian village charmed every populist who cared to visit it. Being close to the people, yearning about village life and about the needs of the ordinary villagers fascinated Kotsiubynsky. Here, Kotsiubynsky made contact with the peasants. He organized a youth group and gave its members illegal books to read; he gathered ethnographic materials, recording songs and legends. Even here, the police began to intimidate him and he also suffered materially. He found it necessary to quit teaching. For some time, Kotsiubynsky lived in Besarabia and then, in the southern districts of the Crimea, where he worked as a researcher on a committee mandated to find a cure for grapevines afflicted by phylloxera. The writer was forced to leave this job too, as he suffered greatly from rheumatism. In 1890, he began working in Chernihiv in the bureau of statistics of the Chernihiv regional executive (municipal, administrative self-governing body).

From 1900, novellas and short stories written by Kotsiubynsky began to appear in various periodicals of the

day. The author left behind a considerable body of literary work. First, his shorter novellas and short stories were published, such as "Piatyzlotnyk" ("Seventy-five kopeck piece"), "Dlia zahalnoho dobra" ("For the general Good"), "Tsipoviaz" ("The Flail Maker"), "U putakh shajtana" ("In the Fetters of Satan"), "U hrishnyj svit" ("In a Sinful World"), "Poyedynok" ("The Duel"), "Debyut" ("Beginning"). And later his other works appeared in which he presented the social problems of the Ukrainian nation: "Fata morgana", "Smikh" ("Laughter"), "Persona grata", "Koni ne vynni" ("It's Not the Horses' Fault"), "Dorohoju tsinoju" ("By the Valuable Road"), "Intermezzo". His wonderful work *Tini zabutykh predkiv* (*Shadows of Forgotten Ancestors*), penned in an unutterably beautiful folk poetry, describes Hutzul life. It contains unique descriptions of the natural beauty of the mountains and of the secret, mystic beliefs of the people.

Uliana Krawchenko

The famous female writer from Halychyna, Uliana Krawchenko, whose literary pseudonym was Julia Schneider-Nementovstka (1860-1947), was born in the city of Mykolayiv, Zhydachivsky district (now the Lviv region) to the family of a civil servant of the Austro-Hungarian Empire, Julian Schneider. Her mother Julia, nee Lopushanska, was the daughter of a priest from Bojkivschyna.

U. Krawchenko received her post-secondary education at the Lviv Teacher's Seminary at which time she lived at her uncle's home. He was Mykola Ustyjanovych, a leading cultural activist and writer, whose influence upon the lovely, young girl was indisputable.

Uliana Krawchenko studied at the seminary during the period in Halychyna when N. Kobrynska led the movement for women's rights to higher education. It was a struggle to have women recognized as independent beings. Uliana Krawchenko eagerly involved herself in this fight. This involvement is clearly reflected in her subsequent poetry, as in, for example, the poem "Na novyj shliakh" ("On a New Path") and others.

"The women of our race did not behave like slaves, nor were they bound by fashion, nor by ceremony," writes the poetess, "they did not bend when ill luck befell them — they were strong individualists, true to themselves."

When she graduated from the Teacher's Seminary in 1881, Uliana Krawchenko went out to teach among ordinary folk. She had a gentle spirit, full of love for her people, and was a staunch idealist in the same sense as was Ivan Franko, whose works inspired her. She was given a teaching position in Biberka. Here, the poetess was confronted with that attitude which stood as an obstacle upon the path to the betterment of her nation's fate. Her dreams of serving her people, of educating them, became a reality. Her experience in Biberka constituted a first giant step toward the personal liberation which meant so much to her. The events which took place there are recounted by Ulian Krawchenko in *Spohady uchytelky* (*Memoirs of a Schoolteacher*). In it, she presents the difficult situation in which the Ukrainian school and its teachers found themselves under Austro-Hungarian rule. The shallow and depressing attitudes of the people of Biberka, the disrespect manifested towards her beliefs by fellow teacher-friends, their light-hearted attitude towards the responsibilities of a teacher — all these things were painful and oppressive. Nevertheless, she remained true to herself and ready to fight for the good of others, for raising an enlightened younger generation. For many years, she served this otherwise neglected purpose.

Uliana Krawchenko had incomparable talent. Aside from this, she had a wide knowledge of literature. Her father had had a huge personal library. He, himself, was erudite; he was representative of those numerous German colonial families who settled in Bojkivschyna. The poetess recalls her father with affection, and especially mentions his broad worldview. It was at home that Uliana familiarized herself with the European classical writers: Heine, Schiller, Lenau, Shevchenko, Franko. The latter was especially revered by her as an idealist, a fighter for the betterment of the lives of the Ukrainian people.

Uliana Krawchenko's first collection of poetry entitled *Prima vera* appeared in 1885, followed by *Na novyj shliakh*, 1891 (*On a New Path*), "Prolisky", 1921 ("Glades"), "V

dorohu", 1921 ("On the Road"), "Shelesty nam, barvinku", 1932 ("Rustle for Us, Periwinkle). *Spohady uchytelky* (*Memoirs of a Schoolteacher* — prose) was published in 1934. After the death of the poetess, her autobiographical novel, *Khryzantemy* (*Chrysanthemums*) was published by Mykola Denysiuk Publishers, Chicago, 1961. The State Publisher of Artistic Literature of Kiev published a volume of selected works by Uliana Krawchenko in 1958. From her later works, who does not remember the mystical, religious poems which decorated the pages of many a journal and which the world, perhaps, will never know again?

Olena Pchilka

Olena Pchilka (literary pseudonym of Olha Kosach, 1849-1930), author and community activist, was born in the city of Hadiachy, Poltava region, to the Drahomaniv family. She was Lesia Ukrainka's mother and Mykhailo Drahomaniv's sister.

The writer's father, Petro Drahomaniv, was a nobleman who had a modest piece of property in Hadiachy, that is, on an estate near the city of Hadiachy. The writer's mother, Yelysaveta, was a pious, good, and quiet woman, whose family owned an estate in the Poltava region, the Tsiatskos. A democratic spirit existed in the Drahomaniv household, some of whose members had witnessed the period of the Hetmans in Ukraine. There was an ancient castle in Hadiache that was once the home of Hetman Kyrylo Rozumovsky. Poltava was the homeland of Ivan Kotliarevsky.

Olena Pchilka was raised under the watchful eye of her well-educated, intelligent father, whom she remembers fondly in her memoirs. At first, she studied at home. She received her secondary education in a pensionnat for daughters of the gentry in Kiev. Her other "teacher" was her brother, Mykhailo Drahomaniv, eight years her senior. He had a definite influence upon her developing world-view. Her brother was full of Ukrainian nationalist feeling, widespread among the youth of the day and forbidden by the government.

Olena Pchilka became more independently active in Volyn when she became the wife of Petro Kosach. They were married in 1868, and that year, her husband was appointed conciliator in Novhorod Volynsky. The Kosach family first lived in Zviahel, then in Lutsk, and later purchased a home in Kolodiazhny.

Olena Pchilka began her career by taking an interest in ethnology: she recorded the folk songs of Volyn, researched folk ornament, prepared and published in 1876 a collection of folk patterns in two colors. At home, she concerned herself particularly with raising and educating her children. She wanted to teach them in Ukrainian, and as there was no such thing in Ukraine at the time, she prepared a primer for them. She was also interested in literature, did some translation from other languages, and completed her education. Literature especially interested her and she began writing — initially poetry, and later, prose.

In 1872, Olena Pchilka travelled abroad with Lesia Ukrainka, to Vienna. En route, they spent time in Halychyna and in Lviv they met Ivan Franko and Natalia Kobrynska. Olena Pchilka became involved in the publishing of *Pershyj vinok* (*First Wreath*) which appeared in 1887. In it, appeared a longer story by Olena Pchilka — "Tovaryshky" ("Girl-friends"). It was the beginning of the woman's movement in Halychyna.

In 1890, the Kosach family moved from Volyn to Kiev. Here, the writer found more job opportunities. Kievan young people met in their home, participated in literary evenings, and new talents developed there, including the Kosach's gifted daughter, Lesia. Olena Pchilka's happiness was marred by the state of her daughter's health. It worried the mother constantly. She did all she could to ease her daughter's pain. In Kiev, the Kosach's closest friends and sympathizers were the Lysenkos and the Starytskis.

1905 was a year full of unrest, uprisings, revolts. The police punished all political activists, and often entered the Kosach home. That year, Olena Pchilka was part of a delegation to a Minister by the name of Vitte in Petersburg. This delegation sought a lifting of the ban on publishing books in Ukrainian. The delegation was successful, and that very year, O. Pchilka was employed by the mu-

municipal newspaper, editing, first, the journal *Ridnyj Kraj* (*Native Land*) and later, *Moloda Ukrajina* (*Young Ukraine*), until the First World War in 1914.

During the difficult period of the revolution, Olena Pchilka lived in her daughter's home in Hadiache. At this point in time, her husband, Petro Kosach, her brother, Mykhailo, her son, Mykhailo, and her daughter Lesia, had died.

From 1924 (under the Soviet regime), Olena Pchilka worked in Kiev at the Academy of Arts and Sciences, Department of Ethnology. She conducted several studies into legends, songs, and mural painting.

Among her best short stories are: "Za pravdoju" ("After Truth"), "Tovaryshky" ("Girlfriends"), and "Svitlo pravdy i liubovy" ("The Light of Truth and Love"). In 1884, she wrote a five-act play, *Svitova rich* (*A Thing of the World*), published a collection of verse *Dumky-Merezhanke* (*Lace-work Thoughts*), translated, submitted articles with literary themes to periodicals, wrote about Ukrainian Christmas carols, and so on. Of her technological works, the most important is the publication *Ukrajinskyj ornamet* (*Ukrainian Decorative Art*), 1876, and *Ukrajinski vzory* (*Ukrainian Designs*), 1912.

Lesia Ukrainka

Lesia Ukrainka, (literary pseudonym, Larysa Kosach, 1871-1913) along with Shevchenko and Franko, is one of the foremost writers of Ukrainian literature. Her works reflect a deeply nationalistic spirit, and are the manifestation of a talent equal to that of the world famous classical writers.

Lesia Ukrainka was born in the city of Zviahel, Volyn. Lesia's father, Petro Kosach, was a federal civil servant in Volyn. Her mother, Olha Kosach, was the well-known writer, Olena Pchilka (a pseudonym). Lesia Ukrainka was raised in a close-knit cultural family in which Ukrainian patriotism and interests in literature and in social change flourished. This home atmosphere was largely created by Lesia's mother, a sister to Mykhailo Drahomaniv. In spite of the growing trend to glorify all that origin-

ated in Moscow and despite the censorship of the Ukrainian language and of Ukrainian publications, Olha Kosach taught her children to respect and love their native tongue and their nation.

Lesia Ukrainka was also influenced by her uncle, who was persecuted because of his educational and social activism by the tsarist government, and was forced into exile in Bulgaria.

Lesia's childhood was spent in the village of Kolo-diazhny, Volyn whence the Kosachs moved. Here, she became acquainted with village life in Volyn. She played with the village children and developed a love for the natural beauty of the area. The Kosach family often visited Mrs. Kosach's childhood home, an estate in Hadiache, Poltavschyna, and, in winter, often stayed in Kiev, especially when the children grew older and had to attend secondary schools. In Kiev, the Kosachs became good friends of the Lysenkos and the Starytskis, also generators of Ukrainian culture.

Lesia Ukrainka was tutored at home by her mother. At age twelve, she contracted tuberculosis, after which she required special nursing care. The highly cultivated atmosphere of the Kosach home quickly influenced Lesia's intellectual development. Her mother acquainted her first with Ukrainian literature and then with other world literatures. Lesia read systematically nothing but first-rate books and hence, became exceptionally well-educated. She simultaneously learned the following foreign languages: German, French, English, Italian, Greek, Latin, Polish, and Bulgarian. This enabled her to read the Classics (in Greek and Latin) and to learn about Greek and Roman art and philosophy. She particularly enjoyed reading *The Bible* wherein she learned about ancient history with its fascinating events. When she was nineteen, she wrote a textbook for her sisters entitled: *Starodavnia istoria shhidnykh narodiv* (*An Ancient History of the Eastern Nations*).

Lesia also enjoyed music and learned to play the piano. She had to give up this pursuit due to illness. Painting, too, had to be abandoned for the same reason, even though she had shown great enthusiasm for it as a small child. It is no wonder, then, that she recorded folk songs, some

(although this was much later) with her husband, Klymenty Kvitka, and published a collection of folk songs. Lesia Ukrainka liked to embroider Ukrainian designs and sometimes dressed in traditional Ukrainian costume.

Due to illness, Lesia Ukrayinka often had to travel to warmer countries, particularly in winter. She journeyed to Germany, Italy, and Egypt. She visited Halychyna, where she met Ivan Franko and Mykhailo Hrushevsky, and Bukovyna, where she met Olha Kobylanska, who became a good friend.

Lesia Ukrainka began writing early in life. Her first poem "Konvalia" ("Lily of the Valley") was published in the magazine *Zoria (Star)* in 1884, and her first collection of poems, *Na krylakh pisen (On Wings of Song)* appeared in print in 1893. Besides poetry, Lesia Ukrainka wrote short stories, and poems for children.

The complete works of Lesia Ukrainka (published in twelve volumes) are true pearls. They include her lyric poems, short stories, correspondence, and epic poems, such as, "Rusalka" ("The Nymph"), "Podorozh do moria" ("Voyage to the Sea"), "Samson", "Misiachna Lehenda" ("Moon Legend"), "Robert Bruce", "Davnia Kazka" ("Ancient Folk Tale"), "Odne slovo" ("One Word"), "Villa posestra" ("Villa Closest Friend"), and "Isolda Biloruka". Then, there are her plays: *Blakytna trojanda (The White Rose)*, *U puschi (In the Wilderness)*, *Oderzhyma (The Recipient)*, *Vavylonskyj polon (Babylonian Captivity)*, *Cassandra, Rufin i Priscilla (Rufin and Priscilla)*, *U katakombakh (In the Catacombs)*, *Na poli krovy (On a Bloody Field)*, *Johanna, zhinka Khusova (Johanna, wife of Khusiv)*, *Advokat Martijan (Martijan, the Lawyer)*, *Boyarynia (The Boyar Woman)*, *Lisova Pisia (Forest Song)*, *Kaminnyj hospodar (The Stone Host)*, *Orhia (The Orgy)*. All of these works have artistic merit and stimulating ideas.

Lesia Ukrainka also translated from other languages, and contributed articles to various periodicals on literary and socio-cultural themes.

Ludmyla Starytska-Cherniakhivska

The renowned writer and community activist, Ludmyla Starytska-Cherniakhivska (1868-1941) is one of the most tragic figures in the historic struggle of Ukrainians to liberate Ukraine. Ludmyla Starytska was born into a family of highly cultivated Ukrainian activists. Her father was the great Ukrainian writer, Mykhailo Starytsky, and her mother, Sofia, was a sister to the composer, Mykola Lysenko.

The Starytskis, Lysenkos, and Kosachs were the three Kievan families who constituted a fertile soil for the propagation of Ukrainian culture and nationalism in the latter half of the nineteenth century. Their activities were illegal under the Russo-tsarist regime of the day in Ukraine. Ludmyla Starytska was raised in such an atmosphere. She went to the same high school as her older sister, Maria, and her cousin, Valeria O'Connor-Vilinska. Upon graduation, Ludmyla married a doctor, Oleksander Cherniakhivsky, and together, they joined the literary and social movement to free Ukraine. Ludmyla belonged to the illegal "Tovarystvo Ukraintsiv-Postupovtsiv" (Association of Ukrainians for Gradual Change), and was, consequently, persecuted several times by the government. Among other things, she worked for a time for the newspaper, *Rada* (Council), edited by E. Chykalenko.

Her first poem ("Panakhyda" or "Memorial Service") was published in the woman's almanac, *Pershy vinok* (First Wreath) in 1886. Later, she contributed to the following periodicals: *Pravda* (Truth), *Zhyttia i Slovo* (Life and Word), *Dzvinok* (Little Bell), and *Literaturno-naukovyj Visnyk* (The Literary and Educational Herald). Her novel, *Pered bureju* (Before the Storm), written jointly with her father, appeared in *Pravda*. She also wrote a few historical novels and short stories, translated Heine's poetry, and wrote critical essays on literary themes. She also worked for the Ukrainian Theatre of Sadovsky, provided librettos for Lysenko's operas, and wrote plays.

When, in 1918, Ukraine struggled for independence, Ludmyla Starytska-Cherniakhivska joined in the fight. She was elected to the "Ukrainska Tsentralna Rada" (Ukrainian Central Council) where she worked for a num-

ber of cultural-administrative organs. At the end of World War I, she remained in Kiev and became a member of the illegal "Spilka Vyzvolennia Ukrainy" (Society for the Liberation of Ukraine).

In 1930, L. Starytska-Cherniakhivska, her husband, Dr. O. Cherniakhivsky and other members of the Society (forty-seven in all) became prisoners at the bar when the organization was discovered. They were tried by the Bolshevik government for the crime of Ukrainian nationalism, just as the former tsarist government had persecuted "Ukrainophiles". At the trial in Kharkiv, she and her husband were sentenced to ten years in prison, but the sentence was commuted to ten years of house arrest.

The Cherniakhivskis were continuously watched by the police. Their only daughter, the lovely Rona, lived according to her parents' ideals. In 1938, during the red reign of terror under Stalin, Rona was arrested and sent to parts unknown. Her mother visited many prisons in search of her daughter and was subjected to all sorts of humiliation by the "new tyrants". Finally, she learned that her daughter had not been able to tolerate the cruel treatment she received, went insane, and died. Ludmyla's husband died the same year, leaving her alone. She still had her sister, Oksana Steshenko.

In 1941, during the retreat of the Bolsheviks from Kiev, Ludmyla Starytska-Cherniakhivska and her sister, Oksana Steshenko, were arrested by the G.P.U. (Derzhavne Politychne Upravlinnia" — Political Administration of the State) and were shot along with other prisoners in Darnytsia, near Kiev.

The *Ukrainian Soviet Encyclopedia* makes no mention of this woman, despite her contribution to Ukrainian literature.

Ludmyla Starytska-Cherniakhivska's works are: *Pered bureju* (Before the Storm), an historical novel co-authored by M. Starytsky; the plays — *Ostannij snip* (The Last Sheaf), *Hetman Petro Doroshenko*, *Bohdan Khmelnytsky*, *Mylist Bozha* (God's Mercy), *Rozbijnyk Karmeliuk* (The Thief, Karmeliuk), *Kajin i Avel* (Cain and Abel), *Napredodni* (On the Eve), *Zhaha* (Craving).

Natalia Kobrynska

Natalia Kobrynska, (1855-1920) writer, community activist, and leader of the women's movement in Halychyna, was born to a priest's family in the village of Beleluji. Her father, Rev. Ivan Ozarkevych, was a member of parliament in Vienna. At the time, Halychyna was under Austrian rule.

Natalia acquired her early education at home from a tutor. She supplemented this instruction by reading some of the best literature. In those days, no secondary schools accepted girls. The high schools and universities were closed to them.

In childhood, Natalia read and enjoyed some of the best authors — Mitskevych, Hohol, and some of the German classical writers. Students met often in the Ozarkevych home, particularly during vacations when Natalia's student-brothers returned home.

At age twenty, Natalia Ozarkevychivna married a theologian, an intelligent patriot, Theofil Kobrynsky, who encouraged her interest in literature and in social activism. Halychyna was the predominant scene for the movement toward social change of that time. After six years of happy marriage, N. Kobrynska was widowed. Having no means of financial support, she had to move back home to Bolekhiv, where she lived virtually until her death.

After her husband's death, she travelled to Vienna with her father. There, her father introduced her to prominent members of the "Sich", and sent her to Switzerland with Sofia Okunevska. Sofia Okunevska was studying medicine in Switzerland. N. Kobrynska met Mykhailo Drahomanov, who exposed her to many new and interesting ideas, and advised her to work toward increasing the social status of Ukrainian women. He told her about the suffragettes' struggles in Europe and America to obtain certain rights for women: the right to go to university, the right to better education, the right to choose a profession.

Upon returning home, Kobrynska threw herself into the whirl of community service, and, at last, organized the first Ukrainian women's association. She often spoke at

public meetings, contributed to periodicals, and wrote short stories.

Her first published work, a short story entitled "Pani Shumynska" or "Dukh chasu" ("Mrs. Shumynska" or "The Spirit of Time"), appeared in the first collection of women's writings entitled *Pershyj Vinok (First Wreath)* published in 1887. She helped initiate the project to which she attracted such progressive female writers as Uliana Krawchenko, O. Bazhanska, Olena Pchilka, Lesia Ukrainka, Hanna Barvinok, Dniprova Chajka, Olha Franko, Ludmyla Starytska-Cherniakhivska, and others.

Other short stories by Kobrynska are: "Zadia kusnyka khliba" ("For a piece of bread"), "Suddia" ("The Judge"), "Yak stara Yanova jikhala zaliznytseju" ("When Yaniv's Old Wife Took a Train Ride"), "Vyboretz" ("The Elector"), "Zhydivska dytyna" ("The Jewish Child"), "Persha uchytelka" ("The First Teacher"), "Sviatyj Mykolaj" ("St. Nicholas"), "Yadzia ta Katrusia" ("Yadzia and Katrusia"), "Vidma" ("The Witch"), "Rozha" ("The Rose"), "Chortytse" ("The Little Devil"), "Bludnyj meteor" ("The Run-away Meteor"), "Omen". Aside from these, she was the author of numerous publicistic works, essays, and speeches.

Her greatest contribution to history lies in her community activism, for she is credited with introducing positive trends into the lives of Ukrainian women, directing them down the road to independence, to higher education, to equal human rights. She also served as an example of how Ukrainian women could serve their country.

Kobrynska lived a difficult life. New ideas, irregardless of their worth, are accepted only slowly. She found herself up against the current social order — repudiating the belief that "a woman's place is in the home". Foreign forces were also at work to prevent the Ukrainian woman from becoming a teacher and educator of her people.

Vasyl Stefanyk

The renowned Ukrainian writer and community activist, Vasyl Stefanyk (1871-1936), was born in the village of Rusiv, Sniatynsky region, in the province of Halychyna.

The writer's father was a wealthy homeowner in the village. Recognizing his son's interest in and enthusiasm for learning, the father (upon his son's finishing primary school in the village) sent him to high school in Kolomyia, whereafter he enrolled at the high school in Drohobych. He matriculated from this institution in 1892 and that year, enrolled in the Faculty of Medicine, University of Yahaj-lonsk in Krakow, from which he graduated in 1900.

The movement for social change began to interest Stefanyk while he was still a high school student in Drohobych. This was the era of Ivan Franko, the era of the birth of the "kamenyari" or "stonecutters", whose objective was to pave the way for right. Ukrainian leaders within the Austro-Hungarian Empire strove to achieve certain rights for their countrymen. At the time, the Poles enjoyed many privileges in Halychyna, and they suppressed any Ukrainian nationalist movements. At the same time, Stefanyk wrote articles in various newspapers defending Ukrainian's rights.

In 1903, he travelled to Poltava for the unveiling of a minument to Kotliarevsky. Naddniprianschyna was then politically separated from Halychyna by the Russo-Hungarian border. In Poltava, Stefanyk became acquainted with Mykhailo Kotsiubynsky; Mykhailo Starytsky; Olena Pchilka and other cultural activists of Naddniprianschyna. Stefanyk also visited at this time the grave of Taras Shevchenko, great bard of Ukraine, at Kaniv.

In 1908, Vasyl Stefanyk was elected member of the Austrian parliament in Vienna and held this post until 1918. During this period, he lived intermittently in Vienna, but he frequently visited his friends and supporters in Ukraine. After the first World War, he returned to his native village, where he devoted himself to community service and to writing. He wrote only in his native Pokutian dialect.

Vasyl Stefanyk wrote extremely popular novelettes and short stories about the lives of the villagers. They are

outstanding in their original style. The author illustrates social injustice towards, and oppression and exploitation of the peasants, who on their native, fertile soil remain ever hungry, poor, and exploited by foreigners, humiliated by their overlords. His work "Syny" ("Sons"), about three sons who go forth to defend "some sort of Ukraine" is a literary pearl with an innovative theme.

A first collection of his novellas, *Synia knyzhchka* (*The Little Blue Book*), was published in 1899. This was followed by such outstanding, cryptic short stories as "Kaminnyj khrest" ("The Stone Cross"), "Doroha" ("The Road"), "Klenovi lystky" ("Maple Leaves"), "Moje slovo" ("My Word"), "Zemlia" ("The Earth"), "Novyna" ("The News"), "Katrusia", "Palij" ("Fire-brand"), "Maria", "Stratyvsia" ("Suicide"), "Syny" ("Sons").

Olha Kobylianska

On the literary horizon of Western Ukraine at the end of the nineteenth century, the young talent of Olha Kobylianska appeared (1863-1943). She was born in the town of Hura-Humor in Bukovyna. Her father, Julian Kobyliansky, was a modest civil servant. Olha's mother came from a family of mixed nationality, that is, Ukrainian-German. Although the author's father acknowledged being Ukrainian, in his home, under Austro-Hungarian rule, German was spoken and German culture was integrated into the family's life.

Olha Kobylianska spent her childhood in Hura-Humor, her school years and her youth in the city of Kimpoliunz, whence her father had been transferred to serve as secretary to the regional council of elders. Here, Olha Kobylianska graduated from normal school having completed a four-part course. She longed to continue her studies, but this was impossible, as she had one sister and five brothers who were also students.

Further education was denied her not only because of financial considerations, but because she was a girl. Society, then, held that girls need not be educated. The young girl was sorely grieved by this, and reflected at

length upon woman's subservience to men. Just then, Natalia Kobrynska was beginning her campaign to obtain for women the right to enter university. Somewhere out there — in England, America, France — women had been fighting for decades for equal rights.

So the young Olha Kobylianska decided to seek higher education by her own efforts. Indeed, this was to be no mean feat, as circumstances in Kimpoliunz mitigated against her. The town was located in a remote dell in the Carpathian Mountains in Bukovyna. There were no books to read, no library. There was not even a social life to speak of, only the lush, natural beauty of the mountain environment which filled the soul with its unique character. Luckily, Olha's brothers encouraged her love of learning, providing her with books. During vacations, especially the summer holidays, they would engage her in discussions and send home books on those subjects once back at school.

Her natural ability and curiosity predisposed her toward writing. She dreamed of becoming a writer in order to release onto paper the torrent of ideas and visions that were her passion. She took particular care to hide all this from her conservative father. The writer often mentions this dissimulation in her autobiography.

Olha Kobylianska began writing novellas quite early. At first, she wrote in German, and only after she had made the acquaintance of two progressive-minded Ukrainian political activists Sofia Okunevska and Natalia Kobrynska, was she encouraged to write in Ukrainian. Thus, she was led to study the Ukrainian language. Just then, her situation changed for the better — the Kobylianskis moved to Chernivtsi, the cultural center of Bukovyna. It was 1891.

Olha Kobylianska experienced failure, bitterness, and even a lack of faith in her own ability in the course of her literary career, for her very colleagues did not understand or appreciate her innovative tendencies in literature. It was not until 1894 that her first work, "Liudyna" ("Person"), appeared in the periodical, *Zoria (Star)*, whose editor was Osyp Makovej. Two years later, the journal *Bukovyna* began to publish her longer novel, *Tsariwna (The Princess)*.

A comment regarding her work is found in a letter written by M. Shapoval: "One day in 1902, I accidentally came upon a book in Kharkiv which filled me with great

joy — *Tsariivna*. And I first heard that lovely name, Olha Kobylianska."

O. Kobylianska contributed significantly to Ukrainian literature. She is one of the most talented women-authors in Ukrainian history. Her longest works were *Zemlia* (*The Earth*), *Tsariivna* (*The Princess*), *V nediliu rano zillia kopala* (*On Sunday Morning I Gathered Herbs*), *Cherez kladku* (*Across the Gangplank*), *Niobe*, *Liudyna* (*Person*), *Apostol cherni* (*Apostle of the Masses*), *Melankholijnj vals* (*Melancholy Waltz*), *Nekulturna* (*The Uncultured One*), *Bytva* (*The Battle*). She also wrote a series of novellas. In most of her novels, the main themes have to do with women — their worth as people, their subservience, their role in society, their educational aspirations, their aspirations to independence and human dignity. Indeed, these ideas are the basis of almost everything she wrote.

Ilia Kiriak

The greatest achievement in Ukrainian-Canadian literature is a trilogy about the first Ukrainian settlers in Canada entitled *Syny Zemli* (*Sons of the Soil*) by Ilia Kiriak.

Ilia Kiriak (1888-1955) was the son of a peasant, born in the village of Zavalli, Sniatynsky district, Halychyna. He completed primary school in his native village. As there was no hope for him of receiving higher education in Ukraine, the inquisitive youth left for Canada with the intention of earning money and returning home. He was eighteen when he arrived in Canada.

In Canada, he at first worked as a labourer on the railroad, in the mines, in the forests, and in a printing shop. In these places, I. Kiriak met all sorts of people with various attitudes and characters. Being gifted, within six years abroad, he managed to develop the philosophy of a Ukrainian idealist.

After work, he found the time to educate himself. He read a lot of first-rate literature and many periodicals. In 1912, he enrolled in school at Vegreville, Alberta. In

time, in 1919, he graduated from teachers' college and went to teach in Alberta's public schools.

As a teacher, he became familiar with life and with the organizational movement among Ukrainian settlers. Shortly, the "Soyuz Ukrajintsiw Samostijnykiv" (Ukrainian Self-Reliance League) was formed. Since he usually taught school in communities where Ukrainians were in the majority, he involved himself in service to the local community, enlightening its members, giving them advice, organizing them, giving help where needed, and thus, earned the respect of his people. Among other things, he initiated long conversations in the evening in the homes of his friends, where he heard many stories about the pioneer days, about the experiences of Ukrainian settlers in Canada.

I. Kiriak began his service to the community as early as 1914, when he gave a reading from *Prosvita* (Enlightenment) at an anniversary celebration honouring Shevchenko. He read about the poet in both Ukrainian and English. He participated in amateur theatre productions, contributed articles about community events to *The Ukrainian Voice*, and wrote articles on contemporary themes.

In 1936, I. Kiriak gave up teaching, and moved to Edmonton. That same year, at a convention of the Ukrainian Self-Reliance League he was elected secretary. The Ukrainian Self-Reliance League played an important role in the lives of Ukrainians in Canada, and also in the series of historical events of the Ukrainian nation surrounding the two World Wars. Soon after his election, I. Kiriak was offered the rectorship of the Institute of Mykhailo Hrushevsky (now St. John's Institute) in Edmonton. He occupied this position until 1942. After this, he became a railroad official, but still maintained close contact with the Ukrainian community which he never ceased to serve. He was one of those glorious members of the Ukrainian Self-Reliance League who never ceased to work for the Ukrainian community, for whom community service was an objective and an ideal to live by for every thinking person.

For Illia Kiriak, writing was a vocation rather than a profession. He wrote short stories about the lives of

Ukrainian pioneers, wrote poetry, and sometimes wrote satirical pieces on current problems.

The novel *Syny zemli* (in three volumes) is a monumental work of many years. The first two volumes appeared in 1939; the third — in 1945. This work was warmly and widely received in literary circles both in Europe and in those places where Ukrainians settled. O. Bochkovsky, professor at the Academy of Podjebrad, called it the best epoque from the life of Ukrainian emigrants.

The literary legacy of I. Kiriak has not yet been organized — his unpublished autobiography has not yet been found, his poems and stories are scattered across the pages of many a newspaper. In 1959, a translation into English of *Syny zemli* by O. Luchkovych was published in one volume.

RECOMMENDED LITERATURE

- S. Yefremov — *Istoria ukrajinskoho pysmenstva* (*An History of Ukrainian Writing*)
- V. Radzykevych — *Istoria ukrajinskoji literatury* (*An History of Ukrainian Literature*)
- U. S. E. — *Ukrajinska radjanska entsyklopedia* (*Ukrainian Soviet Encyclopedia*)
- O. Luhovyj — *Vyznachne zhinotstvo Ukrainy* (*Famous Women of Ukraine*)
- S. Rusova — *Nashi vyznachni zhinky* (*Our Distinguished Women*).
- T. Shevchenko — *Tvory* (*His Works* — published by M. Denysiuk)
- The Works of Ivan Franko.
- S. Rusova — *Nashi vyznachni zhinky* (*Our Distinguished Women*)
- U. Krawchenko — *Khryzantemy*, autobiographical novel.
- U. Krawchenko, *Vybrani tvory* (*Selected Works*), Kiev, 1954.
- The Ukrainian Voice*
- M. Marunchak — *An History of Ukrainians in Canada*.
- M. Mandryka — *An History of Ukrainian Literature in Canada*.

ЗМІСТ — CONTENTS

ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

	Стор.
Слово від видавництва — Анна Звоздецька	8
Олег Віщий	9
Ігор	10
Ольга	12
Святослав Хоробрий	14
Володимир Великий	15
Ярослав Мудрий	17
Володимир Мономах	19
Роман	21
Данило Романович Галицький	22
Петро Могила	23
Початок Запорозької Січі	25
Дмитро Вишневецький — Петро Конашевич Сагайдачний	25
Богдан Хмельницький	26
Петро Дорошенко	29
Іван Мазепа	30

ОСТАННІ ГЕТЬМАНИ — СКАСУВАННЯ ГЕТЬМАНЩИНИ

Пилип Орлик	33
Іван Скоропадський	33
Павло Полуботок	33
Данило Апостол	34
Кирило Розумовський	34
Михайло Грушевський	35
Симон Петлюра	37
Бібліографічні джерела	40
Четвертий Універсал	41

PROMINENT FIGURES IN THE HISTORY OF UKRAINE

	Page
Oleh Vishchy (The Seer)	45
I h o r	46
O l h a	48
Svyatoslav the Conqueror	49
Volodymyr The Great	51
Yaroslav The Wise	53
Volodymyr Monomakh	54
R o m a n	56
Danylo Romanovych	57
Petro Mohyla	58

THE BEGINNING OF THE ZAPOROZHIAN COSSACKS

Dmytro Vyshnevetsky (Bayda)	60
Petro Konashevych Sahaydachny	61
Bohdan Khmelnytsky	61
Petro Doroshenko	63
Ivan Mazepa	65

THE LAST HETMANS — THE ABOLITION OF THE HETMANATE

Pylp Orlyk	67
Ivan Skoropadsky	67
Pavlo Polubotok	67
Danylo Apostol	68
Kyrylo Rozumovsky	68
Mykhaylo Hrushevsky	69
Symon Petliura	71
Fourth Universal of the Ukrainian Central Rada	73

ВИДАТНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

	Page
Іван Котляревський	77
Григорій Квітка-Основяненко	79
Марко Вовчок	80
Тарас Шевченко	82
Маркіян Шашкевич	86
Пантелеймон Куліш	88
Іван Франко	91
Іван Нечуй-Левицький	93
Леонід Глібів	95
Степан Руданський	96
Юрій Федькович	98
Панас Мирний	100
• Борис Грінченко	101
Ганна Барвінок	102
• Михайло Коцюбинський	104
Уляна Кравченко	105
Олена Пчілка	107
• Лєся Українка	109
Людмила Старицька-Черняхівська	112
Наталія Кобринська	113
Василь Стефаник	115
Ольга Кобилянська	117
Ілля Кириак	119

SELECTED LUMINARIES OF UKRAINIAN LITERATURE

Ivan Kotliarevsky	123
Hryhory Kvitka-Osnovianenko	125
Marko Vowchok	126
Taras Shevchenko	129
	173

Markian Shashkevych	132
Pantelejmon Kulish	135
Ivan Franko	138
Ivan Nechui Levytsky	140
Leonid Hlibiv	142
Stepan Rudansky	143
Yuri Fedkovych	145
Panas Myrny	147
Borys Hrinchenko	148
Hanna Barvinok	150
Mykola Kotsiubynsky	151
Uliana Krawchenko	153
Olena Pchilka	155
Lesia Ukrainka	157
Ludmyla Starytska-Cherniakhivska	160
Natalia Kobrynska	162
Wasył Stefanyk	164
Olha Kobyljanska	165
Illia Kiriak	167

01-21/14-10

✓